

Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevissä kunnissa

Elinvoimainen taajama –hanke

Ympäristöministeriön julkaisuja
2020:21

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:21

Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevissä kunnissa

Elinvoimainen taajama -hanke

Ympäristöministeriö

ISBN PDF: 978-952-361-248-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Kannen kuva: R. Väisänen

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö		26.8.2020
Tekijät	Jonna Taegen, Ira Verma ja Laura Arpiainen		
Julkaisun nimi	Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevissä kunnissa Elinvoimainen taajama -hanke		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:21		
Diaari/hankenumero	-	Teema	Asuminen
ISBN PDF	978-952-361-248-8	ISSN PDF	2490-1024
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-248-8		
Sivumäärä	105	Kieli	suomi
Asiasanat	kunnat, taajamat, väestönmuutokset, palvelurakenne, rakennukset, yhdyskuntasuunnittelu		
Tiivistelmä <p>Väestön ja ikärakenteen muutokset vaikuttavat kuntien resursseihin tuottaen palveluja asukkailleen. Suuri osa maamme kunnista on väestöltään väheneviä kuntia. Uusimman väestöennusteen mukaan tämä kehitys tulee jatkumaan ja kasvu keskittyy tulevaisuudessa vain muutamaan kasvukeskukseen.</p> <p>Tässä raportissa kuvataan keinoja väestöltään vähenevien kuntien taajamien elinvoimaisuuden edistämiseen yhdyskunta- ja rakennussuunnittelun keinoin, silloin kun taloudelliset ja muut resurssit ovat niukkoja. Ratkaisut pohjaavat muutaman kunnan kehittämisprosessiin ja esimerkkeihin. Myös kansainvälisiä esimerkkejä kuvataan. Ratkaisut liittyvät esimerkiksi palvelujen uudelleenjärjestämiseen, rakennusten käytön monipuolistamiseen, kävely-ystävällisen keskustan vahvistamiseen ja yhteisöllisyyden lisäämiseen. Kehittämisessä nousee esille osallistavan suunnittelun merkitys. Tällöin taajamien kehittäminen toteutetaan vuorovaikutteisen kehittämisprosessin kautta, johon osallistuvat kunnan asukkaat, virkamiehet, päättäjät ja ulkopuoliset asiantuntijat.</p> <p>Taajamien elinvoimaisuuden kannalta on tärkeää sopeuttaa taajamarakenne rakennuskannan käytöltään ja palveluiltaan vastaamaan muuttuneita tarpeita. Väestön väheneminen avaa kehittämiseen uusia mahdollisuuksia, joiden hyödyntämiseen tarvitaan taajamiin sopivia realistisia kehityspolkuja.</p>			
Kustantaja	Ympäristöministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet		26.8.2020
Författare	Jonna Taegen, Ira Verma och Laura Arpiainen		
Publikationens titel	Utveckling av tätorter i kommuner med minskande befolkningsunderlag: Projektet Livskraftiga tätorter		
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets publikationer 2020:21		
Diarie-/ projektnummer	-	Tema	Boende
ISBN PDF	978-952-361-248-8	ISSN PDF	2490-1024
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-248-8		
Sidantal	105	Språk	finska
Nyckelord	kommuner, tätorter, befolkningsförändringar, servicestruktur, byggnader, samhällsplanering		
Referat <p>Förändringar i den demografiska strukturen och åldersstrukturen påverkar kommunernas resurser att tillhandahålla sina invånare tjänster. En stor del av kommunerna i vårt land är kommuner med minskande befolkningsunderlag. Enligt den senaste befolkningsprognosen fortsätter utvecklingen i samma riktning, och i framtiden koncentreras tillväxten till några få tillväxtcentrum.</p> <p>I denna rapport redogörs för sätt att främja livskraften hos tätorter i kommuner med minskande befolkningsunderlag. Detta kan göras med hjälp av samhälls- och byggnadsplanering när de ekonomiska och övriga resurserna är knappa. Lösningarna baserar sig på utvecklingsprocesser i och exempel från några kommuner. Det redogörs också för internationella exempel. Lösningarna hänför sig till bland annat omorganisering av tjänster, mångsidigare användning av byggnader, främjande av fotgängarvänliga centrum och ökad gemenskap. I utvecklingsarbetet framhävs betydelsen av delaktiggörande planering. Det innebär att tätorterna utvecklas genom en interaktiv process där kommuninvånare, tjänstemän, beslutsfattare och utomstående experter deltar.</p> <p>Med tanke på tätorternas livskraft är det viktigt att tätortsstrukturen i fråga om tjänster och användning av byggnadsbeståndet anpassas till de förändrade behoven. Ett minskande befolkningsunderlag öppnar nya utvecklingsmöjligheter. För att man ska kunna utnyttja dessa behövs realistiska utvecklingsbanor som lämpar sig för tätorterna.</p>			
Förläggare	Miljöministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment		26 August 2020
Authors	Jonna Taegen, Ira Verma and Laura Arpiainen		
Title of publication	Development of built-up areas in municipalities with a shrinking population: Viable communities project		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Environment 2020:21		
Register number	-	Subject	Housing
ISBN PDF	978-952-361-248-8	ISSN (PDF)	2490-1024
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-248-8		
Pages	105	Language	Finnish
Keywords	municipalities, built-up areas, demographic changes, service structure, buildings, community planning		
Abstract <p>Demographic changes, including the age structure, have impacts on the resources municipalities have available for providing services for their residents. In the majority of Finnish municipalities the population is declining. According to the most recent population forecast, this trend will continue with only a few growth centres in the future.</p> <p>This report describes means to promote the viability of built-up areas with a shrinking population through community and building planning when financial and other resources are scarce. The solutions are based on case studies in a few participating municipalities. Some examples from international contexts are also described. The solutions include reorganisation of services, more diverse use of buildings, more pedestrian-friendly urban centres and enhancing the sense of community. Inclusive planning should have an important role in the development process. This means that communities are developed through a participatory process in cooperation between the municipal residents, public officials, decision-makers and external experts.</p> <p>For vibrant central built-up areas it is important to adapt the community structure to the changing needs in service provision and the use of the building stock. Declining population also opens up new opportunities for development, but realistic development paths are needed to make good use of these in built-up areas.</p>			
Publisher	Ministry of the Environment		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

LUKIJALLE	9
1 Johdanto	10
1.1 Tausta.....	10
1.2 Elinvoimainen taajama -hanke.....	12
1.3 Viisi case-kohdetta.....	13
1.4 Käsitteet.....	16
2 Väestöltään vähenevät taajamat	20
2.1 Väestöltään vähenevien taajamien ominaispiirteet ja mahdollisuudet.....	20
2.2 Supistuviin taajamiin kohdistuvia kehittämisprojekteja.....	23
2.2.1 Kansainvälisiä esimerkkejä.....	23
2.2.2 Kotimaisia esimerkkejä.....	32
3 Lähtötilanne	38
3.1 Taajamarakenne, palvelut ja asuminen	38
3.2 läkkäiden tarvitsemat palvelut.....	39
4 Kehittämisprosessi ja siihen liittyvät menetelmät.....	43
4.1 Kehittämisprosessi.....	43
4.2 Arviointi- ja kartoitusmenetelmät	46
4.2.1 Kartat, tilastot, paikan päällä tehdyt havainnot	46
4.2.2 Osallistaminen	50
4.3 Käytännön toteutus case-kohteissa.....	52
5 Tulokset	55
5.1 Keskeiset huomiot.....	55
5.1.1 Palvelujen yhdistäminen.....	56
5.1.2 Verkottunut palvelurakenne	57
5.2 Ehdotukset toimenpiteiksi	59
6 Johtopäätökset.....	62
7 Osaprojektien kuvaukset	67
7.1 Harjavalta	67
7.2 Capstone-projekti.....	72
7.3 Keuruu.....	75
7.4 Kurikka	80
7.5 Pertunmaa.....	87
7.6 Suupohjan seutukunta.....	94
Lähteet	102

LUKIJALLE

Suuri osa maamme kunnista on väestöltään väheneviä ja ikääntyviä. Tässä raportissa kuvataan keinoja väestöltään vähenevien kuntien taajamien elinvoimaisuuden ylläpitoon ja parantamiseen niukkojen taloudellisten ja muiden resurssien ollessa käytettävissä. Käytännön ratkaisut liittyvät rakennusten käytön monipuolistamiseen, täydennysrakentamiseen, palvelujen uudelleenjärjestämiseen, kävelykeskustan kehittämiseen ja elävöittämiseen sekä yhteisöllisyyden edistämiseen.

Aihetta tutkittiin *Elinvoimainen taajama* –hankkeessa, johon osallistuivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), ympäristöministeriö (YM) ja neljä kuntaa Harjavalta, Keuruu, Kurikka, Pertunmaa sekä Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. Aalto-yliopiston Arkkitehtuurin laitoksen Sotera-tutkimusryhmä toteutti ja koordinoi hanketta.

Hankkeessa arvioitiin osallistujakuntien taajamien lähtötilannetta ja tulevaisuuden näkymiä väestö- ja palvelurakenteen suhteen. Tämän jälkeen hyödynnettiin taajamien kehittämiseen liittyviä kartoitus- ja arviointimenetelmiä. Lopuksi esiteltiin kunnille käytännön kehittämis ehdotuksia, joita on jo vähitellen lähdetty toteuttamaan. Kehittämisprosessiin osallistui paikallisia virkamiehiä, päättäjiä ja asukkaita sekä ulkopuolisia asiantuntijoita.

Tässä raportissa kuvataan kuntien kehittämisprosesseja ja esimerkkejä sekä kootaan yhteen keskeiset havainnot ja tulokset. Näin niitä voidaan hyödyntää myös muiden vastaavassa tilanteessa olevien kuntien taajamien kehittämisessä.

Elokuu 2020

Asuntoneuvos Raija Hynynen
Ympäristöministeriö

Professori Laura Arpiainen
Aalto-yliopisto

1 Johdanto

Tässä luvussa kuvataan väestön vähenemisen taustoja ja vaikutuksia ensin globaalisti ja sitten maamme kannalta. Lisäksi esitellään *Elinvoimainen taajama* -hanke ja sen tavoitteet sekä määritellään keskeiset käsitteet.

1.1 Tausta

Maailman väestö ikääntyy. Etenkin hyvin iäkkäiden ihmisten määrän ennustetaan kasvavan eliniänodotteen pidentymisen myötä. Väestökehitykseen vaikuttaa myös syntyvyyden lasku ja siitä johtuva väestön väheneminen. Tilastojen mukaan vuonna 2075 maailmassa on enemmän yli 64-vuotiaita kuin alle 15-vuotiaita¹ Myös Suomessa väestö ikääntyy ja alkaa ennusteiden mukaan vähetä. Kymmenen vuoden kuluttua yli neljäsosa suomalaisista on yli 64-vuotiaita. Erityisesti kaikkein vanhimpien määrä kasvaa nopeasti, sillä yli 84-vuotiaiden määrä kaksinkertaistuu vuoteen 2040 mennessä.²

FinTerveys 2017 -tutkimus osoitti, että iäkkäiden koettu elämänlaatu on parantunut ja vielä 80-vuotta täyttäneistäkin moni on varsin toimintakykyinen.³ Tämä myönteinen kehitys ei kuitenkaan korvaa nuorten ja työssäkäyvien ikäluokkien pienenemisestä aiheutuvia haasteita. Vuonna 2019 Suomen 310 kunnasta 256 oli väestöään menettäviä kuntia⁴. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuonna 2040 asukasluku kasvaisi Manner-Suomessa

1 United Nations. World Population Prospects [verkkoinaisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://population.un.org/wpp/>.

2 Suomen virallinen tilasto (2019) Väestöennuste. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 9.8.2020]. ISSN=1798-5137 (sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019-09-30_tie_001_fi.html.

3 Koponen, P.; Borodulin, K.; Lundqvist, A.; Sääksjärvi, K. & Koskinen, S. (2018) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa, FinTerveys 2017 -tutkimus. Helsinki: Terveystietokeskus ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-343-105-8 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>.

4 Suomen virallinen tilasto (2019) Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 9.8.2020]. ISSN=1797-5379 (sähköinen). Saatavissa: https://www.stat.fi/til/vaerak/2019/vaerak_2019-2020-03-24_fi.pdf.

enää Uudenmaan maakunnassa ja sielläkin muuttovoiton ansiosta⁵. Erityisen heikoksi tilanne muuttuu pienissä alle 5 000 asukkaan maaseutukunnissa, joissa väestö vähenee ennusteen mukaan keskimäärin lähes viidenneksellä vuoteen 2040 mennessä⁶.

Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikentyminen tuovat haasteita kaikille elämän-alueille. Ikääntymisen vaikutukset näkyvät taloudessa, säästämisen ja investointikäyttäytymisessä sekä julkisen sektorin rahoituksessa, sillä tulevat eläke- ja hoivajärjestelyt on hoidettava pienemmällä työikäisen väestön määrällä⁷. Väestöllinen huoltosuhde heikkenee varsinkin syrjäisillä ja harvaan asutuilla maaseutualueilla, joista työikäinen väestö on muuttanut työn tai opiskelupaikan perässä muualle ja iäkkään väestön osuus on kasvanut korkeaksi⁸. Väestön huoltosuhteella tarkoitetaan työikäisen väestön määrää suhteessa nuoriin (alle 15-vuotiaisiin) ja ikääntyneisiin (yli 64-vuotiaisiin). Väestön vähenemisen myötä julkisia ja kaupallisia palveluja ja työpaikkoja katoaa taajamista, tiloja tyhjenee ja keskustan luonne muuttuu epämääräiseksi. Taajamat menettävät vetovoimaisuutta asunto- ja kiinteistömarkkinoilla.⁹ Väestön väheneminen vaikuttaa asukkaiden fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen ympäristöön¹⁰.

Maassamme on 2000-luvun alusta lähtien ollut havaittavissa kahdentyyppistä muuttoliikettä 1) nuoret siirtyvät isoihin kasvukeskuksiin koulutuksen ja työn perässä ja 2) ikääntyneet muuttavat palvelujen perässä syrjäisiltä alueilta ja pienistä taajamista kuntien keskustaajamiin¹¹. Lisäksi monipaikkaisuus ilmiönä on vahvistumassa. Ihmiset asuvat, tekevät työtä ja viettävät vapaa-aikaa useassa eri paikassa.¹²

5 Suomen virallinen tilasto (2019) Väestöennuste. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu: 9.8.2020].

ISSN=1798-5137 (sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019-09-30_tie_001_fi.html.

6 Kuntaliitto. Väestöennuste 2019-2040: Väestökato on voimakkainta pienissä kunnissa [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2019/vaestoenuste-2019-2040-vaestokato-voimakkainta-pienissa-kunnissa>.

7 Lassila, J.; Määttänen, N. & Valkonen, T. (2007) Ikääntymisen taloudelliset vaikutukset ja niihin varautuminen. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. 136 s. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 10/2007. ISBN 978-952-5631-29-6.

8 Haase, A.; Hospers, G. J.; Pekelsma, S. & Rink, D. (2012). Shrinking Areas: Front-Runners in Innovative Citizen Participation. Haag: European Urban Knowledge Network. 82 s. ISBN 978-94-90967-06-2.

9 Vauhkonen, J. (2011). Kaikki pikkukaupunkien ja kirkonkylien puolesta. Maankäyttö. Vol 2011:3. S. 6-10.

10 Visvizi, A. & Lytras, M.D. (2018). It's not a fad: Smart cities and smart villages research in European and global contexts. Sustainability. Vol 10:8. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: DOI: 10.3390/su10082727.

11 Ylönen, A. (2000). Kaupunki ja maaseutu tietoyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. 97 s. ISBN 978-951-4449-90-1.

12 Haukkala, T. (2011) Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Helsinki: Sitra. 56 s. Sitran selvityksiä 54. ISBN 978-951-563-770-3.

Käynnissä olevan väestökehityksen voimistuessa tulevina vuosikymmeninä tarvitaan lisää tietoa ja keinoja siihen, miten taajamia voidaan sopeuttaa uuteen tilanteeseen. Nykyinen taajamarakenne muuttuu väestön vähenemisen myötä usein ylimitoitetuksi ja väljäksi. Rakennemuutos vaikuttaa myös asukkaiden hyvinvointiin ja sosiaaliseen kanssakäyntiin, kun kouluja, kaupallisia palveluja ja keskeisiä kohtaamispaikkoja lopetetaan.¹³ Yhdyskuntasuunnittelu on perinteisesti painottunut kasvaviin taajamiin, joissa voidaan maankäytön suunnittelulla asettaa reunaehdot tulevien asukkaiden ja yritysten sijoittumiselle¹⁴. Supistuvien taajamien suunnittelu ei voi perustua kasvun ideologiaan, vaan yhdyskuntarakennetta tulee eheyttää ja sovittaa muuttuneeseen tilanteeseen ja tarpeisiin. Väestöltään väheneville taajamille on löydettävä oma kasvusta riippumaton kehityspolku, jossa suunnittelun lähtökohtana ovat paikalliset resurssit, sijainti suhteessa muihin taajamiin, elinkeinorakenne sekä pitkän aikavälin väestöennuste. Supistuvien taajamien kehittäminen on ajankohtainen ja uudenlainen haaste suunnittelijoille¹⁵.

1.2 Elinvoimainen taajama -hanke

Elinvoimainen taajama -tutkimushankkeen (2018–2020) tavoitteena oli löytää menettelytapoja ja ratkaisuja väestöltään vähenevien ja ikääntyvien taajamien elinvoiman lisäämiseen rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelun keinoin. Taajamien elinvoimaisuutta tarkasteltiin asumisen, palvelujen, saavutettavuuden, yhteisöllisyyden ja paikallisen identiteetin näkökulmista. Tarkoituksena oli tunnistaa uusia tapoja taajamarakenteen kehittämiseen sekä rakennuskannan käytön monipuolistamiseen.

Hankkeen osapuolet muodostivat konsortion, johon kuuluivat Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitoksen Sotera-tutkimusryhmä, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), ympäristöministeriö (YM) ja viisi case-kohdetta, Harjavallan, Keuruun, Kurikan ja Pertunmaan kunnat sekä Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä. Lisäksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) osallistui konsortion ulkopuolisena tahona hankkeen rahoitukseen. Hanke on jatkumoa *Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut* -hankkeelle¹⁶ ja *Täydentäen*

13 Arkko, H. (2013) Kun kasvu loppuu – Näkökulmia taantuvan alueen maankäytönsuunnitteluun. Yhdyskuntasuunnittelun opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Ympäristötekniikan koulutusohjelma. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66489/Arkko_Henna.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

14 Mäntysalo, R. (2006). Kunnan supistumiskehityksen hallinta – esimerkkinä Suomussalmi. Teoksessa: Hentilä, H.-L.; Mäntysalo, R. & Soudunsaari, L. (toim.) Ekotehokkuus Supistuvissa ja Kasvavissa Taajamissa: Muuttuvan yhdyskuntarakenteen fyysinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. Oulu: Oulun yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Yhdyskuntasuunnittelun laboratorio. S. 80–87. Julkaisu B 27, 2006. ISBN 951-42-8178-0.

15 Herrmann, D. L.; Shuster, W. D.; Mayer, A. L. & Garmestani, A. S. (2016). Sustainability for shrinking cities. Sustainability. Vol 8:9. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/su8090911>.

16 Taegen, J.; Verma, I. & Sanaksenaho, P. (2018). Taajamasta palvelutaajamaksi. Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -tutkimushanke. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 88 s. ISBN 978-952-11-4913-9.

toimivaa (Täytyy) -kärkihankkeelle¹⁷, joissa kehitystyö kohdistui ikääntyneiden kotona asumisen tukemiseen sekä keskustaajamissa ikääntyneiden asumisen ja palvelujen sijoittamiseen niin, että palvelut hyödyntäisivät myös muita taajaman asukkaita.

Elinvoimainen taajama -hankkeessa käytettiin osallistavan suunnittelun menetelmiä, jolloin vuorovaikutteiseen ja iteroivaan kehittämisprosessiin osallistui tutkijoiden ja asiantuntijoiden lisäksi case-kohteiden asukkaita, virkamiehiä ja päättäjiä. Jokaiseen case-kohteen keskustaajamaan laadittiin kehittämissuunnitelma. Suunnitelmat laativat arkkitehtuurin laitoksen maisterivaiheen opiskelijat. Nämä suunnitelmat olivat samalla näiden opiskelijoiden lopputöitä. Hankkeen tarkoituksena oli antaa kunnille valmiudet omien taajamiensa voimavarojen löytämiseen ja kehittämissuunnitelmien toteuttamiseen.

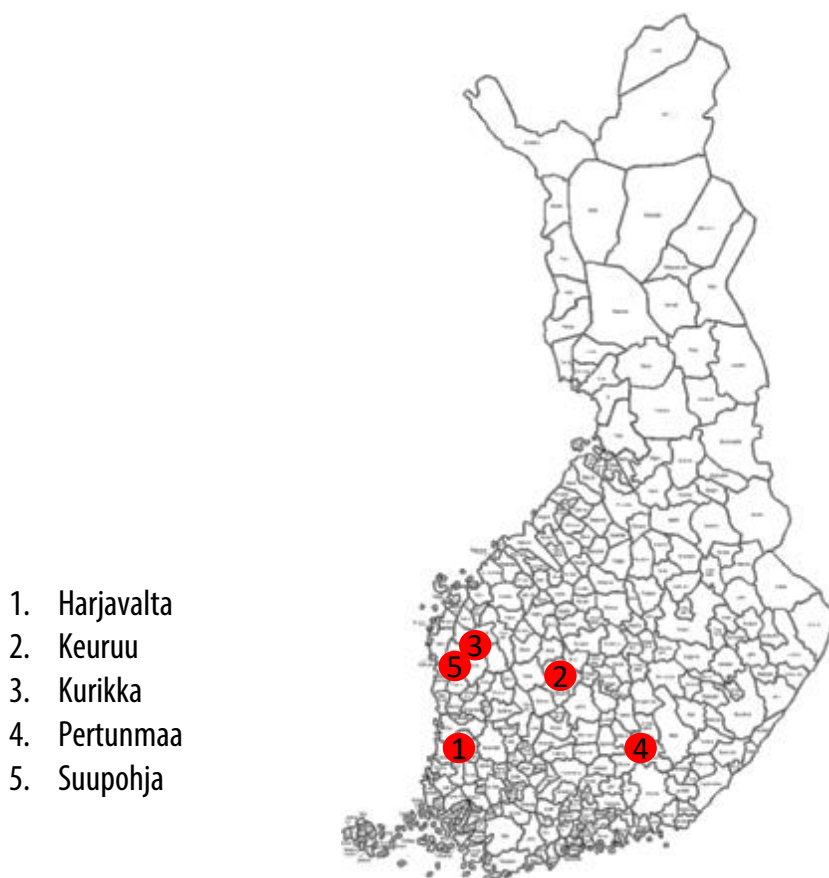
1.3 Viisi case-kohdetta

Seuraavassa kuvataan lyhyesti hankkeessa mukana olleiden kuntien ja kuntayhtymän kehitystyön lähtökohtia ja tavoitteita. Kunnat ovat keskenään hyvin erilaisia, mutta yhteisenä haasteena niillä on väestöennusteen mukaan asukasluvun pieneneminen ja ikääntyneiden osuuden kasvaminen (Taulukko 1).

Taulukko 1. Hankkeen case-kohteiden väestöennusteet asukasmäärän mukaan (Lähde: Suomen virallinen tilasto, Väestöennuste 2019)

	Asukasluku 2019	Asukasluku 2040	Yli 74-vuotiaat 2019	Yli 74-vuotiaat 2040
Harjavalta	6 950	5 673	964	1 284
Keuruu	9 639	7 946	1 372	2 064
Kurikka	20 669	15 958	2 615	3 894
Pertunmaa	1 687	1 366	283	380
Suupohja	21 417	16 402	2 746	4 063

17 Partanen, M. & Lehtovaara, M. (toim.) (2019) Täydentäen toimivaa – Asumisen ja palveluiden yhdistäminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 142 s. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:38. [viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-00-4073-4 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4073-4>.

Kuva 1. Hankkeen case-kohteet sijoittuvat Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Savon, Keski-Suomen ja Satakunnan maakuntiin. (Kuva: J. Taegen)

HARJAVALTA

Harjavalta sijaitsee Satakunnan maakunnassa. Lähin suurempi kaupunki on Pori noin 30 km etäisyydellä. Harjavalta on tunnettu 1900-luvun alussa käynnistyneestä puu- ja metalliteollisuudestaan ja toisen maailmansodan jälkeen alkaneesta suurteollisuudestaan. Harjavallan työpaikkaomavaraisuus on Suomen suurimpia¹⁸. Siitä huolimatta asukasluku on laskenut viime vuosien aikana. Monet asuvat naapurikunnissa ja käyvät Harjavallassa töissä. Hankkeessa keskeiseksi kehittämiskohteeksi määriteltiin Harjavallan keskusta-alueen viihtyvyyden lisääminen ja toimintojen monipuolistaminen sekä palvelujen ja asumisen kehittäminen niin ikääntyneille kuin myös työssäkäyville hyvien liikenneyhteyksien läheisyyteen.

¹⁸ Suomen virallinen tilasto (2018) Kuntien avainluvut. Työllisyysaste [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&year=2020>.

KEURUU

Keuruu kuuluu Keski-Suomen maakuntaan. Lähimpään isompaan kaupunkiin Jyväskylään on matkaa noin 50 km. Keuruun kaupungissa on yhteensä 316 järveä ja noin 2000 vapaa-ajan asuntoa¹⁹. Keuruulla sijaitsevat Otavan kirjapaino, Keurusselkä-hotelli ja Suomen toiseksi suurin hirrestä rakennettu palvelutalo. Kunnassa lakkautettiin 2010-luvulla kaksi merkittävää työllistäjää, puolustusvoimien pioneerirykmentti ja Juurikkaniemen psykiatrin sairaala. *Elinvoimainen taajama* -hankkeessa keskeiseksi tavoitteeksi nousi Keuruun keskustaajaman kehittäminen ja tiivistäminen luomalla tyhjiin rakennuksiin uutta käyttöä, täydentämällä asuntotarjontaa erityisesti senioreille suunnatuilla asunnoilla sekä parantamalla kevyen liikenteen verkostoja ja palvelujen saavutettavuutta.

KURIKKA

Kurikka sijaitsee Etelä-Pohjanmaan maakunnassa noin 30 km päässä Seinäjoesta, joka on lähin suurempi kaupunki. Kurikka on käynyt läpi kaksi merkittävää kuntaliitosta, Jurva liitettiin Kurikkaan vuonna 2009 ja Jalasjärvi vuonna 2016. Kurikka levittäytyy maantieteellisesti laajalle alueelle, etäisyys Kurikan päästä päähän on pisimmillään noin 100 km. Kurikkaan valmistui vuonna 2018 lukion ja ammattikoulun yhteinen kampus, jossa opiskelee noin 800 opiskelijaa. Hankkeessa Kurikan keskeiseksi kehittämiskohteeksi muodostui jokirannan käytön monipuolistaminen ja joen toiselle puolelle nousevan asuin-, opiskelu- ja työpaikka-alueen liittäminen vahvemmin osaksi Kurikan keskustaa.

¹⁹ Suomen virallinen tilasto (2019) Rakennukset ja kesämökit. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 9.8.2020].

ISSN=1798-677X (sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_tie_001_fi.html

PERTUNMAA

Pertunmaa on hankkeen case-kunnista pienin ja sijaitsee Etelä-Savon maakunnassa. Lähin kaupunki on Heinola, jonne on matkaa noin 45 km. Pertunmaalla on kesämökkejä noin kaksi kertaa enemmän kuin vakituisesti asuttuja asuntoja^{20,21}. Kunnassa on kaksi taajamaa, kirkonkylä ja Kuortti. Kirkonkylä toimii hallinnollisena keskuksena, kun taas Kuortti, jonka ABC-liikenneasema on myynnillä mitattuna maamme suosituin, on eräänlainen maamerkki valtatie 5:n varrella. *Elinvoimainen taajama* -hankkeessa kehittämiskohteeksi valikoitui kirkonkylän vetovoimaisuuden ja omaleimaisuuden vahvistaminen, vireillä olevan toritoiminnan kehittäminen ja kaikille avoimen olohuoneen luominen, joka palvelisi ympärivuotisesti niin vakituksia kuin myös vapaa-ajan asukkaita.

SUUPOHJAN PERUSPALVELULIIKELAITOSKUNTAYHTYMÄ

Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä on neljän kunnan kokonaisuus Etelä-Pohjanmaan maakunnassa. Vuonna 2008 perustettu liikelaitoskuntayhtymä tuottaa sosiaali-, terveys- ja ympäristöpalvelut Isojoen, Karijoen, Kauhajoen ja Teuvan asukkaille. Maakuntakeskukseen Seinäjoelle on matkaa noin 60–100 km. Asukasluvultaan Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän kunnista suurin on Kauhajoki noin 13 000 asukkaalla, toisena tulee Teuva noin 5 000 asukkaalla ja sen jälkeen Isojoki ja Karijoki molemmat vajaalla 2 000 asukkaalla. Hankkeessa keskeiseksi muodostui palveluverkon ja liikkuvien palvelujen kehittäminen kuntien välille ja samalla jokaisen kunnan omien identiteetti- ja elinvoimatekijöiden tunnistaminen ja vahvistaminen.

1.4 Käsitteet

Tässä luvussa määritetään, mitä sanat *elinvoima* ja *taajama* merkitsevät.

ELINVOIMA

Elinvoima käsitteenä yhdistetään usein kilpailukykyyn, menestymiseen, vetovoimaan, jatkuvuuteen, toivoon ja uuden etsimiseen. Synonyymeja sanalle ovat elinvoimaisuus, eloisuus, vilkkaus, vitalisuus, vireys, sisu, energia ja puhti²². Elinvoima syntyy ihmisten

20 Suomen virallinen tilasto (2019) Rakennukset ja kesämökit. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 9.8.2020]. ISSN=1798-677X (sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_tie_001_fi.html

21 Suomen virallinen tilasto (2019) Kuntien avainluvut. Asuntokuntien lukumäärä [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2020&active1=SSS>.

22 Synonyymisanakirja [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.synonyymit.fi/elinvoima>.

aktiivisuudesta, innostumisesta, luovuudesta ja yhdessä tekemisestä²³. Elinvoima kuvastaa arvoja, joiden säilyminen ei ole itsestäänselvyys, vaan edellyttää sopeutumista, tahtoa, voimavaroja, verkostoja ja vuorovaikutusta.

Kunnan elinvoimaan vaikuttavat ulkoiset ja sisäiset tekijät. Ulkoiset tekijät, kuten väestökehitys, sijainti, saavutettavuus ja alueelle kohdistuneet investoinnit, ovat riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteessa muiden tekemiin päätöksiin ja olemassa oleviin resursseihin. Sisäisiin tekijöihin, kuten paikalliseen ilmapiiriin, identiteettiin, päätöksentekokykyyn, yhteiseen tekemiseen ja kykyyn reagoida muuttuviin tilanteisiin, voidaan puolestaan vaikuttaa itse.

Kunnan elinvoima rakentuu asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen kautta. Elinvoimainen kunta on sellainen, jolla on taloudelliset mahdollisuudet tuottaa kunnan asukkaiden tarvitsemat peruspalvelut, ja joka luo toiminnallaan mahdollisuuksia elinkeinoelämälle ja houkuttelee yrityksiä sijoittumaan alueelle.

Hyvinvointi on tärkeä osa taajamien elinvoimaisuutta ja kilpailukykyä. Hankkeen case-kunnissa toteutuu jo monia hyvinvoinnin perustekijöitä, kuten hyvä ilmanlaatu, mahdollisuus ulkoiluun ja liikuntaan sekä turvallisuus. Lähemmin hyvinvointiin yhdistettävät käsitteet, kuten yhteisöllisyys, ikäystävällisyys ja hyvän mielenterveyden tukeminen, ymmärretään myös tärkeinä tavoitteina.

Hyvinvoinnin teoreettisia malleja voidaan myös soveltaa yhteisöihin. Esimerkkinä voidaan käyttää PERMA-käsitettä, joka tulee sanoista: myönteiset tunteet, osallistuminen, ihmissuhteet, merkityksellisyys ja saavutukset (*engl. positive emotions, engagement, relationships, meaning, accomplishment*). Taajamat, paikat ja palvelut, joissa asukkaat ja vierailijat kokevat myönteisiä elämyksiä, lisäävät asukkaiden koettua hyvinvointia.

Yhteisöllistä tai kollektiivista hyvinvointia voidaan myös käyttää yhteisön yhtenä terveyden mittarina. Tuolloin voidaan mitata esimerkiksi asukkaiden vitaalisuutta, heille avautuvia mahdollisuuksia, heidän yhteyksiään ja yhteisölle tekemiään palveluja sekä innostustaan (inspiraatio). Tällaisten yhteisön toimintojen kautta voidaan todeta yhteys kollektiiviseen hyvinvointiin.²⁴ Taajamien ja kuntien hyvinvointia voidaankin lisätä osittamalla tietoisesti resursseja aloitteisiin, joissa näiden toteutukselle luodaan parhaat toimintaedellytykset.

23 Sitra. Mistä oikeastaan olikaan puhe? [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/mista-oikeastaan-olikaan-puhe/>.

24 Roy, B.; Riley, C.; Sears, L. & Rula, E. Y. (2018) Collective Well-Being to Improve Population Health Outcomes: An Actionable Conceptual Model and Review of the Literature. *American Journal of Health Promotion*. Vol 32:8. S. 1800-1813. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0890117118791993>.

TAAJAMA

Taajama on Pohjoismaissa käytössä oleva käsite, joka on luotu kuvaamaan yhdyskuntarakenteen tiivistymistä ja asumisen keskittymistä²⁵. Taajama ei varsinaisesti ole kaupunki, kylä tai maaseutu, vaikka saattaa paikoittain näyttää näiltä kaikilta²⁶. Taajamalla tarkoitetaan vähintään 200 asukkaan taajaan rakennettua aluetta, jossa rakennusten välinen etäisyys toisistaan on alle 200 metriä. Taajaman rakennuksiin lasketaan asuinrakennusten lisäksi myös esimerkiksi liike- ja toimistotiloina käytettävät rakennukset. Taajama ei ole riippuvainen kuntarajoista, vaan se voi ulottua usean kunnan alueelle.²⁷

Kuva 2. Taajamamerkit osoittavat taajaman alkamista ja päättymistä. (Kuva: S. Viinämäki)

25 Helminen, V.; Tiitu, M.; Nurmio, K. & Ristimäki, M. (2016) Suomen taajamarakenne – Taajamien seututason luokittelu. Helsinki: Suomen ympäristökeskus (SYKE). 52 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32 :2016. ISBN 978-952-11-4641-1.

26 Kalliala, M. Mitä pitäisi tehdä taajamille? [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/11/12/mita-pitaisi-tehda-taajamille>.

27 Suomen virallinen tilasto. Käsitteet. Taajama [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/taajama.html#tab2>.

Tilastokeskuksen ja Suomen ympäristökeskuksen yhdessä tuottaman taajamarajauksen mukaan Suomessa on noin 745 taajamaa, joissa asuu noin 86 prosenttia väestöstä, ja ikääntyneistäkin 84 prosenttia^{28,29}. Suurin osa taajamista on pieniä, noin 200–999 asukkaan taajamia³⁰. Taajamat voidaan jakaa kahdeksaan eri taajamaluokkaan. Luokitus erottelee kaupunkiseudun ja maaseudun taajamat, tiheään ja harvaan asutut taajamat sekä eri kokoluokan taajamat. Pienistäkin taajamista löytyvät lähipalvelut, kuten päivittäistavara-kauppa, alakoulu ja kirjasto. Sen sijaan yläkoulu ja apteekki yleistyvät vasta yli 1 000 asukkaan, Alko ja lukio yli 3 000 asukkaan taajamissa. Päivittäistavarakaupan yksikköjen koko ja määrä lisääntyvät taajaman koon kasvaessa.³¹

Suomessa tapahtunut muuttoliike maaseudulta taajamiin 1960- ja 1970-luvuilla johti taajamien asukasluvun ja liikennemäärien kasvuun. Taajamiin rakennettiin paljon uutta ja purettiin vanhaa. Taajamat alkoivat muistuttaa toisiaan. Ihanteena oli moderni versio perinteisestä eurooppalaisesta kaupungista.³² Yhteiskuntakehityksen suunta kuitenkin muuttui 1990-luvulla, kun perustuotannon toimintoja lakkautettiin tai muutettiin suuryksiköiksi ja kaupallisia ja julkisia palveluja siirtyi pois taajamien keskustoista. Jäljelle jäi runsain mitoin ylläpidettävää tieinfrastruktuuria, tyhjenevää rakennuskantaa ja teknisesti huonossa kunnossa olevia kiinteistöjä.

Suomalaiset taajamat vaikuttavat monesti hajanaisilta ja jäsentymättömiltä. Toiminnot ovat eriytetty toisistaan. Sisäiset välimatkat ovat usein pitkiä ja ne kuljetaan henkilöautolla. Asukkaat ovat autoriippuvaisia. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ja väestönkasvun hiipuminen ovat johtaneet siihen, että taajamien kehittäminen on jäänyt keskeneräisyyden olotilaan. Kaavat ovat vanhentuneita ja rakennusoikeudet ylimitoitettuja.³³

28 Helminen, V. (2016) Väestömäärä takaa taajaman palvelut [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Rakennettu_ymparisto/Vaestomaara_takaa_taaajan_palvelut\(40163\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Rakennettu_ymparisto/Vaestomaara_takaa_taaajan_palvelut(40163)).

29 Lintunen, J. (2019) Yhä useampi ikäihminen asuu kotona – yli puolet pientaloissa [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/yha-useampi-ikaihminen-asuu-kotona-yli-puolet-pientaloissa/>

30 Suomen virallinen tilasto (2012) Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 9.8.2020]. ISSN=1797-5379 (sähköinen). Saatavissa: https://www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tie_001_fi.html.

31 Helminen, V.; Tiitu, M.; Nurmio, K. & Ristimäki, M. (2016) Suomen taajamarakenne – Taajamien seututason luokittelu. Helsinki: Suomen ympäristökeskus (SYKE). 52 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32 :2016. ISBN 978-952-11-4641-1.

32 Aarrevaara, E. (toim.) (2015) Suomalainen maaseututaajama muutospaineessa – Suomalainen maaseututaajama 2010-luvulla –tutkimushankkeen loppuraportti. Lahden ammattikorkeakoulu. 164 s. Lahden ammattikorkeakoulu Oy:n julkaisusarja, osa 3. ISBN 978-951-827-225-3.

33 Aarrevaara, E. & Rönkkö, E. (2015) Maaseututaajamien rakennettu ympäristö aluehistorian ja kulttuuriperinnön näkökulmista. Maaseudun uusi aika 3:2015. S. 5-19. Saatavissa: http://www.mua-lehti.fi/arkisto/3_15/aarrevaara-ronkko.pdf.

2 Väestöltään vähenevät taajamat

Tässä luvussa esitellään väestöltään supistuvien taajamien ominaispiirteitä ja mahdollisuuksia kansainvälisten ja kotimaisten esimerkkien kautta.

2.1 Väestöltään vähenevien taajamien ominaispiirteet ja mahdollisuudet

Supistuva kunta (*engl. shrinking city, shrinking community*) on alue, joka menettää väestöään yhtäjaksoisesti useamman vuoden ajan, ja joka kokee samanaikaisesti negatiivisen taloudellisen kehityksen³⁴. Väestön vähenemisen syyt voivat johtua elinympäristön ja luonnonolosuhteiden muutoksesta tai poliittisista, sosiaalisista ja taloudellisista tekijöistä. Historia on osoittanut, että mikä tahansa taajama voi supistua³⁵.

Supistumiskehitystä voidaan kuvata lumipalloilmiöksi, negatiiviseksi kierteeksi, joka voimistuu ja johtaa kumulatiiviseen prosessiin³⁶. Väestöltään pieneneville taajamille muodostuu samanlaisia taajaman koosta riippumattomia ominaispiirteitä, kuten palvelujen ja työpaikkojen väheneminen ja sen myötä asiointimatkojen pidentyminen³⁷. Taajamarakenteessa asukastiheyden väheneminen näkyy tyhjien tilojen ja vajaakäyttöisten rakennusten muodossa, teknisen infrastruktuurin vajaakäyttönä ja rakennusperinnön hoidon ja kunnostuksen laiminlyöntinä³⁸. Supistumiskehitys on kunnalle taloudellinen rasite, kun

34 Hollander, J. B.; Pallagst, K.; Schwarz, T. & Popper, F. J. (2009). Planning shrinking cities. *Progress in planning*, Vol. 72:4. S. 223–232. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.semanticscholar.org/paper/Planning-Shrinking-Cities-Hollander-Pallagst/f0643a12c8266fc0c4ed35806501efc14d0248ea>.

35 Lampen, A. & Ozwar, A. (edit.) (2008) *Schrumpfende Städte – Ein Phänomen zwischen Antike und Moderne*. Böhlau Verlag. Köln. ISBN 3412202177.

36 Tietjen, A. & Jørgensen, G. (2016) Translating a wicked problem: A strategic planning approach to rural shrinkage in Denmark. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 154, S. 29–43. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204616300202>.

37 Rehunen, A.; Rantanen, M.; Lehtola, I. & Hiltunen, M.J. (toim.) (2012) *Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet*. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. 131 s. Raportteja 88. ISBN 978-952-10-6526-2.

38 Herrmann, D. L.; Shuster, W. D.; Mayer, A. L. & Garmestani, A. S. (2016). Sustainability for shrinking cities. *Sustainability*. Vol 8:9. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/su8090911>.

verotulot pienenevät työikäisten asukkaiden ja yritysten poismuuton myötä. Ikääntyvien asukkaiden määrä kasvaa, mikä lisää sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta.³⁹

Väestöltään vähenevillä kunnilla on haasteita tarjota esteettömiä kohtuuhintaisia asuntoja ikääntyneille asukkailleen. Asuntokannan uusiutuminen näillä alueilla on yleisesti hidasta⁴⁰. Monet olemassa olevista vuokra-asunnoista ovat huonossa kunnossa tai sijaitsevat etäällä palveluista. Suurin osa (78 %) tyhjillään olevista ARA-vuokra-asunnoista sijaitsee väestöltään vähenevissä kunnissa⁴¹. Asukkaiden ja palvelujen kato vaikuttavat kielteisesti asuinympäristön laatuun. Tyhjillään olevat asunnot ja palvelutilat huonontavat taajamakuva.⁴² Tästä johtuen supistumiseen tulee vastata suunnitelmallisella asuntokannan vähentämisellä. Pienillä kunnilla on kuitenkin haasteita rahoittaa huonokuntoisten rakennusten purkua. Toisaalta väestöltään vähenevien kuntien keskustaajamissa kohtuuhintaisten asuntojen tarve tulee kasvamaan väestön ikääntyessä. Supistumiseen varautuminen ei saisi siis johtaa liialliseen kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrän vähenemiseen.⁴³

Harvaan asutuilla alueilla liikkuminen perustuu oman auton käyttöön. Strandellin (2017) selvityksen mukaan vain 4 % asukkaista, jotka asuvat taajaman ulkopuolella väestöltään vähenevissä kunnissa, käyttää julkista liikennettä⁴⁴. Tämä johtuu pääosin julkisen liikenteen puutteesta alueella. Esimerkiksi maaseudulla on joukkoliikenne vuosien 1980–2010 aikana pienentynyt selkeästi⁴⁵. Liikenneviraston Henkilöliikennetutkimuksen (2018) mukaan *”liikkumisen alueelliset vaihtelut johtuvat ennen muuta liikennejärjestelmän ja maankäytön eroista ja selvästi vähäisemmässä määrin väestörakenteellisista eroista”*⁴⁶. Toisaalta iän myötä asukkaat voivat joutua luopumaan omalla autolla ajamisesta, mikä vaikeuttaa asiointia muun muassa päivittäistavarakaupoissa. Oma auto ei välttämättä aina myöskään

39 Raatikainen, S. (2004). Pienenevän infrastruktuurin suunnittelu ja hallinta. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto. Oulu. 294 s. 951-42-7293-5.

40 Bevan, M. (2009). Planning for an Ageing Population in Rural England – The Place of Housing Design. Planning Practice and Research. [Verkkolehti] Vol. 24:2. S.233–249. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/02697450902827386>.

41 Lindén, J. ym. (2017). Asuntokannan ja asuinolojen kehittäminen kasvukeskusten ulkopuolella. Helsinki: Ympäristöministeriö. 92 s. Ympäristöministeriön raportteja 23:2017. ISBN 978-952-11-4759-3.

42 Elshof, H. & Bailey, A. (2015) The Role of Responses to Experiences of Rural Population Decline in the Social Capital of Families. Journal of Rural and Community Development. [Verkkolehti] Vol. 10:1, S. 72–93. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/11370/69a85f40-628a-4bab-99c0-cc066e5bf255>.

43 Hoekstra, M.S.; Hochstenbach, C.; Bontje, M.A. & Musterd, S. (2018) Shrinkage and housing inequality: Policy responses to population decline and class change. Journal of Urban Affairs. [Verkkolehti] Vol. 42:3. S. 333–350. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1457407>.

44 Strandell, A. (2017). Asukasbarometri 2016–Kysely kaupunkimaisista asuin ympäristöistä. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. 140 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19:2017. ISBN 978-952-11-4846-0.

45 Aarrevaara, E. (toim.) (2015) Suomalainen maaseututaajama muutospaineessa – Suomalainen maaseututaajama 2010-luvulla – tutkimushankkeen loppuraportti. Lahden ammattikorkeakoulu. 164 s. Lahden ammattikorkeakoulu Oy:n julkaisusarja, osa 3. ISBN 978-951-827-225-3.

46 Liikennevirasto (2018) Henkilöliikennetutkimus 2016 Suomalaisten liikkuminen. Helsinki: Liikennevirasto, 130 s. Liikenneviraston Tilastoja 1/2018. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/lti_2018-01_henkilöliikennetutkimus_2016_web.pdf.

edistä palvelujen saavutettavuutta, liikkumiseen vaikuttaa lisäksi henkilön terveydentila ja asiointiin liittyvät matkakulut⁴⁷. Asukkaiden kokemus omasta liikkumiskyvystä voi laskea saavutettavuusongelmien takia⁴⁸.

Pendelöinti asuin- ja työpaikan välillä on lisääntynyt. Työpaikkoja on vähentynyt vuosien 1987–2010 välillä yhteensä 262 kunnassa. Vuonna 2010 noin kolmasosa kaikista työllisistä, yhteensä 758 000 henkilöä, kävi töissä oman asuinkuntansa ulkopuolella.⁴⁹ Pendelöinti taas työmarkkinoiden alueellista epätasapainoa. Väestöltään vähenevä kunta hyötyy pendelöinnistä, sillä se pitää pendelöivän työntekijän asuinkuntansa veronmaksajana. Pendelöinti edistää ihmisten valinnanvapautta työn ja asumisen suhteen⁵⁰. Ymmärrys monipaikkaisuudesta on yleistymässä. Arjen toimintoja, kuten työntekeä, harrastuksia, kuluttamista ja vapaa-ajan viettoa, tehdään eri paikoissa ja eri aikoina. Ihmisten elinympäristöjä leimaavat yhä enemmän merkitykselliset paikat ja liikkuminen niiden välillä.⁵¹ Paikasta muodostuu erityinen siellä olevien ihmisten ja toiminnan sekä paikkaan liittyvien muistojen ja tunteiden kautta.

Erityisesti pienissä väestöltään supistuvissa taajamissa on havaittavissa vahva sosiaalinen verkosto ja yhteisöllisyyden tunne^{52, 53}. Yhteisöllisyys, luonnonläheisyys sekä rauhallisuus ovat myös asioita, jotka saattavat houkuttaa ihmisiä muuttamaan pois suurista kaupungeista⁵⁴. Maaseudulle muuttamisen syitä on monia, on synnyinseuduilleen palaavia paluumuuttajia, kestävästä elämäntapaa, lähiruokaa ja hyötyviljelyä arvostavia elämäntapamuuttajia, maaseutu ympäristöä harrastuksiinsa tarvitsevia, edullisemman ja isomman asunnon tavoittelijoita ja turvallisesta asuinympäristöstä haaveilevia lapsiperheitä⁵⁵. Väestön vähenemistä ei tule tarkastella pelkkänä ongelmana, vaan kunnat voivat hyötyä niistä

47 Shergold, I.; Parkhurst, G. & Musselwhite, C. (2012) Rural car dependence: An emerging barrier to community activity for older people. *Journal Transportation Planning and Technology*. [Verkkolehti]. Vol. 35:1. S. 69–85. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/03081060.2012.635417>.

48 von Richter, C. & Berry, H. (2019). Rural–urban patterns of disability: The role of migration. *Population, Space and Place*. [Verkkolehti]. Vol. 26:1. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/psp.2271>.

49 Huhta, J. & Pyykkönen, T. (2013) Kolmasosa työssäkäyvistä pendelöi. Tilastokeskus [verkkosivusto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-04-11_001.html

50 Ylönen, A. (2000). Kaupunki ja maaseutu tietoyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. 97 s. ISBN 978-951-4449-90-1.

51 Haukkala, T. (2011) Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Helsinki: Sitra. 56 s. Sitran selvityksiä 54. ISBN 978-951-563-770-3.

52 Haase, A.; Hoppers, G. J.; Pekelsma, S. & Rink, D. (2012). Shrinking Areas: Front-Runners in Innovative Citizen Participation. Haag: European Urban Knowledge Network. 82 s. ISBN 978-94-90967-06-2.

53 Aldrich, D. & Meyer, M. (2015). Social Capital and Community Resilience. *American Behavioral Scientist*. [Verkkolehti]. Vol. 59:2. S. 254–269. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>.

54 McGranahan, D. A.; Wojan, T. R. & Lambert, D. M. (2011) The rural growth trifecta: outdoor amenities, creative class and entrepreneurial context. *Journal of Economic Geography*. [Verkkolehti]. Vol. 11:3. S. 529–557. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://naldc.nal.usda.gov/download/49818/PDF>.

55 Mattila, J. (2012). Teema-asumisen mahdollisuudet. Teoksessa: Kuisma, J. (toim.) Asumisen vapaus. Helsinki: Maahenki, S. 108–116. ISBN 978-952-5870-81-7.

ominaispiirteistä, mitä niillä on tiheämmin asuttuihin kasvukaupunkeihin verrattuna: asunnot ovat edullisia, toimitiloja on vapaana, liikennemuuttokkia ei ole ja luonto on lähellä⁵⁶.

Supistuminen, eli kasvun loppuminen, tarjoaa mahdollisuuksia taajamien kehittämiseksi⁵⁷. Väestöltään vähenevissä kunnissa on hallinnon ja palvelujen järjestäminen usein limittäisempää pienien resurssien takia. Asioihin voidaan reagoida ja vastata nopeammin ja ketterämmin.⁵⁸ Pienenevien taajamien elinvoimaisuuden kannalta keskeistä on kyky tunnistaa ympäristössä tapahtuvat muutokset ja muuttaa toimintaa vastaamaan uusia tarpeita. Tavoitteena on varmistaa nykyisten asukkaiden hyvinvointi, hyvä asuinympäristö ja arjen sujuvuus.

2.2 Supistuviin taajamiin kohdistuvia kehittämisprojekteja

Seuraavassa kuvataan kansainvälisiä ja kotimaisia supistuvien taajamien kehittämisprojekteja.

2.2.1 Kansainvälisiä esimerkkejä

Entisen Itä-Saksan taajamissa väestön väheneminen tapahtui monia muita Euroopan maita ennen. Saksojen yhdistymisen jälkeen syntyi muuttoliike länteen. Lukuja Itä-Saksan alueella sijaitsevia ruskohiilikaivoksia ja -voimalaitoksia suljettiin 1990-luvun alussa. Vuonna 2000 oli entisen Itä-Saksan alueella noin miljoona tyhjää asuntoa, mikä vastasi noin 13 prosenttia asuntokannasta.⁵⁹

Vuodesta 2002 lähtien ovat Saksan valtio ja osavaltiot taloudellisesti tukeneet Itä-Saksan taajamien kehittämishankkeita (*saks. Stadtumbau Ost*)⁶⁰. Vuoteen 2016 mennessä oli 490 taajamassa toteutettu yhteensä lähes 1 200 eri kehittämishanketta. Hankkeiden myötä toteutetut taajamien uudistamistoimenpiteet (*engl. urban renewal*) liittyivät infrastruktuuriin

56 Bontje, M. & Musterd, S. (2012) Understanding shrinkage in European regions. *Built Environment*. Vol. 38:2. S. 153–161. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.jstor.org/stable/i23794046>.

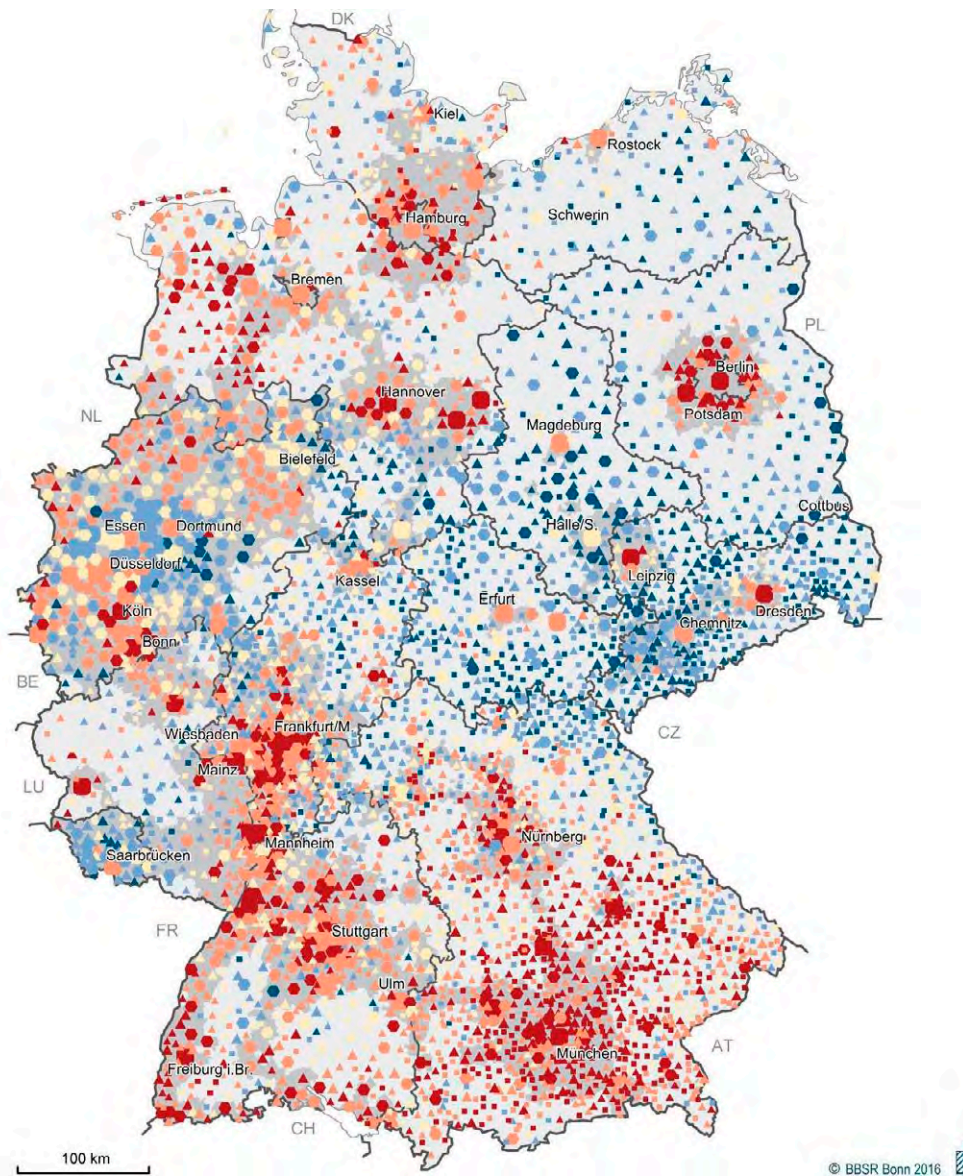
57 Hollander, J. B.; Pallagst, K.; Schwarz, T. & Popper, F. J. (2009). Planning shrinking cities. *Progress in planning*, Vol. 72:4. S. 223–232. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.semanticscholar.org/paper/Planning-Shrinking-Cities-Hollander-Pallagst/f0643a12c8266fc0c4ed35806501efc14d0248ea>.

58 Allen, C. R.; Birge, H. E.; Bartelt-Hunt, S.; Bevans, R. A.; Burnett, J. L.; Cosens, B. A.; Cai, X.; Garmestani, A. S.; Linkov, I.; Scott, E. A.; Solomon, M. D. & Uden, D. R. (2016). Avoiding Decline: Fostering Resilience and Sustainability in Midsize Cities. *Sustainability*. Vol. 8:9. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/su8090844>.

59 Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung. Bund-Länder-Bericht zum Programm Stadtumbau Ost [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.bbsr.bund.de/BBSR/DE/veroeffentlichungen/ministerien/bmvbs/sonderveroeffentlichungen/2012/DL_BundLaenderBericht.pdf?__blob=publicationFile&v=2.

60 Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat. Stadtumbau Ost [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.staedtebauforderung.info/StBauF/DE/Programm/Stadtumbau/StadtumbauOst/stadtumbauOst_node.html.

ja liikenteeseen, rakennuskannan korjaamiseen tai purkamiseen, joutomaiden ja muiden vapautuneiden alueiden kehittämiseen sekä paikallisten toimijoiden aktivoimiseen. Taajamien uudistamisella haetaan tarkoituksenmukaisia toimintoja taajamien ongelmien selvittämiseksi ja tilanteen parantamiseksi taloudellisesti, fyysisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti muuttuvilla alueilla.⁶¹

Kuva 3. Pienenevät (sin.) ja kasvavat (pun.) taajamat Saksassa, aikaväli 2009–2014. (Kuva: BBSR, Bonn, 2016)

61 Schmidt-Thomé, K. (2015) Between fulfilment and vitiation – Discerning incapacitation in urban regeneration; Kaupunkien kehittämisprojektit täyttymyksen ja vesittymisen välimaastossa. Väitöskirja. Aalto-yliopisto, Maankäyttötieteiden laitos. Espoo. 164 s.

CASE ERLAU: HYLÄTYSTÄ ASEMARAKENNUKSESTA ASUKKAIDEN OLOHUONEEKSI

Erlau on noin 3 000 asukkaan kunta Saksin osavaltiossa Saksassa. Erlaun taajamassa sijaitsi vanha asemarakennus, joka oli jäänyt pois käytöstä uuden aseman myötä. Kunnan päättäjät pohtivat, mitä hylätylle asemarakennukselle tulisi tehdä, purkaako vai säilyttää. Samanaikaisesti tiedostettiin, että kunnassa olisi tarvetta kehittää yhteisöllisyyttä ja yhdessäoloa, etenkin myös ikääntyneen väestön näkökulmasta. Vanhan asemarakennuksen tulevaisuuden kehittämismahdollisuuksista päätettiin järjestää Dresdenin teknillisessä korkeakoulussa arkkitehtiopiskelijoille suunnattu ideakilpailu.

Kuva 4. Sukupolvien juna-asema projekti toteutettiin arkkitehtiopiskelijoille suunnatun ideakilpailun tulosten pohjalta. (Kuva: Generationenbahnhof Erlau)

Kilpailutuloksia esiteltiin kunnan päättäjille ja päätettiin, että rakennus peruskorjataan ja muutetaan ”sukupolvien juna-asemaksi”. Kunta osti tontin ja rakennuksen Deutsche Bahnilta vuonna 2014, rakennus peruskorjattiin ja avattiin vuonna 2017. Rakennus toimii kunnan olohuoneena. Iso asukassali, keittiö ja talvipuutarha mahdollistavat erilaisten tapahtumien järjestämisen. Ikääntyneille on oma päivätoimintasali, lepohuone sekä kylpytilat. Hammaslääkäriasema sijaitsee laajennusosassa ja vanha rakennuksen ullakolla on kotihoidon tukipiste sekä muutamia työtiloja. Rakennuksen uusi käyttötarkoitus vahvistaa kyläyhteisöä ja kunnan identiteettiä.⁶²

62 Lisätietoa: https://www.generationenbahnhof.de/?page_id=29.

Kuvat 5 ja 6. Näkymä "sukupolvien juna-aseman" keskeisestä sisätilasta ja julkisivusta.
(Kuvat: L. Arpiainen)

CASE MARZAHN-HELLERSDORF: ALUEEN VETOVOIMAISUUDEN PALAUTTAMINEN

Marzahn-Hellersdorf on kaupunginosa Berliinin itäosassa. Ennen Saksojen yhdistymistä alueella oli noin 100 000 asuntoa, ja ne sijoittuivat pääasiassa 6–11 kerroksisiin rakennuksiin. Asuinalueen läpi kulki kävelypromenadi, jonka yhdessä päädyssä oli vapaa-ajan toimintoja palveleva rakennus, sisältäen uimahallin ja kirjaston, ja toisessa päädyssä paikallisjuna-asema (*saks. S-Bahn*). Näiden kahden kiintopisteen välille keskittyivät kaikki alueen julkiset ja kaupalliset palvelut. Saksojen yhdistymisen jälkeen paikallisjuna-aseman viereen rakennettiin uusi iso kauppakeskus, jonka myötä kävelypromenadin varrella olevat palvelut hiipuivat.

Kehittämisprojektin tavoitteena oli uudelleenelävöittää kaupunginosan keskus. Tätä varten järjestettiin maisema-arkkitehtuurikilpailu, jonka voittaneen työn pohjalta aluetta lähdettiin kehittämään. Kehittämissuunnitelman pääteemoja olivat: kävelyteiden kunnostaminen, levähdyspaikkojen lisääminen, viheralueiden istuttaminen, valaistus, liiketilojen lisäksi tiloja yhdistys-, järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa varten, paikka tapahtumien ja viikkotorin järjestämiseen, logon luominen alueelle ja alueen identiteetin vahvistaminen opasteilla, pintamateriaaleilla ja väreillä. Nykyisin alue on jälleen elävä ja kaikenikäisten asukkaiden aktiivisessa käytössä. Monet ovat muuttaneet takaisin alueelle sen imagon kohentuessa.⁶³

Kuva 7. Ikäystävällinen kävelyreitti, jonka varrella ovat kaikki tarvittavat lähipalvelut sekä yhteisiä tiloja. (Kuva: Marzahner Promenade)

63 Lisätietoja: <https://marzahner-promenade.berlin/>.

CASE SCHÖNEBECK: AUTOVALTAISESTA Keskustasta KÄVELYKeskusta

Schönebeck (Elbe) on noin 30 500 asukkaan kaupunki Saksi-Anhaltin osavaltiossa Saksassa. Väestön vähenemisen lisäksi Schönebeckin ongelmana oli keskustaajaman läpi kulkeva vilkas liikenne. Kaupungista puuttui selkeä liikenteeltä rauhoitettu keskusta. Torialue toimi pääasiassa pysäköintikenttänä. Tilanteeseen tyytymättömät asukkaat käynnistivät kansalaisaloitteen ”pelastakaa vanha kaupunki”. Tämä johti keskustaajaman kehittämissankkeeseen, jonka tavoitteena oli tehdä keskusta-alueesta toimiva, turvallinen ja viihtyisä kohtaamispaikka kaikenikäisille.

Jo hankkeen alkuvaiheessa todettiin, ettei autoliikenteen reittiä voida muuttaa. Vaikka autoliikenne oli häiritsevää, toi se kuitenkin asiakkaita keskustan palveluille. Kaupunki päätyi *shared space* -ratkaisuun, jossa avoin kaupunkitila osoitettiin autoilijoiden, pyöräilijöiden ja jalankulkijoiden yhteiseen käyttöön. Aukion kiveys uusittiin, autokaistat poistettiin, aukiolle tuotiin täysikasvuisia puita ja penkkejä sekä rakennettiin vesiaihe. Aukiosta on muodostunut selkeä taajaman keskusta. Myös autoilijat huomioivat paikan ilmeen ja laadun, hiljentävät nopeutta ja ajavat vaistomaisesti varovaisemmin.⁶⁴

Kuva 8. Shared space -konseptilla toteutettu aukio, jossa jalankulkijat, pyöräilijät ja autot jakavat saman tilan. (Kuva: L. Arpiainen)

64 Lisätietoja: <https://www.youtube.com/watch?v=WwD1wsJsvmg>.

CASE ALTENA: OLEMASSA OLEVIENT VOIMAVAROJEN HYÖDYNTÄMINEN

Altena on 17 000 asukkaan kaupunki Nordrhein-Westfalenin osavaltiossa Saksassa. Väestöltään vähenevässä kaupungissa on viime vuosikymmenen ajan toteutettu lukuisia kehittämishankkeita kaupungin johdon ja asukkaiden aloitteesta ja yhteistyönä. Joen varren autoliikennettä on järjestetty uudelleen, jotta sen varteen on saatu jalankulkijoille viihtyisä rantaraitti oleskelualueineen ja istutuksineen. Rantaraitin toteutukseen ei saatu ulkopuolista rahoitusta, joten kaupunki päätti hankkia rakennusmateriaalit itse. Rannassa kulkeva ajotie suljettiin usean kuukauden ajan joka perjantai ja lauantai. Näinä päivinä kaupungin työntekijät ja asukkaat, kaupunginjohtaja mukaan lukien, osallistuivat rantaraitin rakentamiseen.

Kuva 9. Altenan kaupungin olemassa olevia resursseja, jokirantaa ja linnaketta, on hyödynnetty kehittämissuunnitelmissa. (Kuva: Altenan kaupunki)

Altena on tunnettu vanhasta linnastaan, joka sijaitsee korkean rinteen päällä. Kaupunki ei ollut kuitenkaan aikaisemmin hyötynyt turistivirroista, sillä nämä saapuivat busseilla suoraan linnan eteen ja jatkoivat kierroksen jälkeen matkaansa seuraavaan kohteeseen. Kaupunki päätti rakentaa hissien ylös linnakkeelle. Se rakennettiin EU:n ja yksityisten rahoitustien tuella. Hissin valmistuttua on myös itse kaupunkiin saapunut turisteja, avautunut uusia kahviloita ja palveluja.⁶⁵

⁶⁵ Lisätietoja: http://www.ccdrc.pt/index.php?option=com_docman&view=download&alias=4645-andreas&category_slug=ccdrc&Itemid=739.

CASE LEIPZIG: WÄCHTERHAUS-KONSEPTI

Leipzigin kaupunki sijaitsee Saksin osavaltiossa Saksassa. Leipzigissä oli 2000-luvun alussa lukuisia tyhjiä kiinteistöjä aivan kaupungin sydämessä. Vuokralaisia ei löytynyt, mutta kiinteistöjen omistajat eivät myöskään halunneet itse investoida kiinteistöjen ylläpitoon ja kunnostukseen. Ryhmä arkkitehteja, suunnittelijoita ja asukkaita perustivat vapaaehtoisjärjestön, joka fasilitoi joustavien vuokrasopimusten tekemistä omistajien ja vuokralaisten välillä. Sopimuksessa vuokralainen ei maksa vuokraa, mutta sitoutuu suojelemaan rakennusta ilkvallalta ja suorittamaan yksinkertaisia rakennuksen ylläpitoon ja huoltoon liittyviä toimenpiteitä. Leipzigissä on tällä hetkellä 18 rakennusta, jotka toimivat Wächterhaus-konseptilla ja malli on levinnyt lukuisiin muihin kaupunkeihin entisen Itä-Saksan alueella. Malli edistää myös sosiaalista ja taloudellista osallisuutta.⁶⁶

Kuva 10. Wächterhaus-konsepti on saanut tunnustusta rakennussuojelulta. Konseptilla on voitu vaalia vanhoja arvorakennuksia. (Kuva: Wächterhaus Leipzig)

⁶⁶ Lisätietoja: http://www.haushalten.org/de/waechterhaeuser_modell.asp.

CASE HOLLANTI: PALVELUVERKKO

Malleja palveluverkoston kehittämiseksi on löydettävissä esimerkiksi Hollannista, joissa ikääntyneet asukkaat pidetään lähtökohtaisesti osana yhteisöä mahdollisimman pitkään. Ideana on tuottaa palveluja sinne, missä asukas itse haluaa asua. Hollannissa toteutetaan lisäksi integroitua palvelualuemallia (*engl. integrated service area, ISA*)⁶⁷. Malli yhdistää alueen asumisen, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja rakennetun ympäristön asiantuntijat sekä viranhaltijat, jotta ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä voidaan tukea. Jokaisella palvelualueella on ympärivuorokautinen palvelukeskus ikääntyneille, joiden hoivan tarpeet ovat suuret. Palvelukeskuksen ympärille sijoittuu helposti käveltävä vyöhyke, joka mahdollistaa palvelujen saavutettavuuden. Toisin sanoen palvelut ja asuminen ovat näissä esimerkeissä erotettu toisistaan, ja ennaltaehkäisevät palvelut sekä toimet korostuvat. Palvelujen tuottaminen eri paikkoihin palveluverkostossa ja niiden hankkiminen eri toimijoilta lisää taajaman muuntojoustavuutta eivätkä palvelut tällöin ole rakennuskeskeisiä. Mahdollisuus muokata tiloja käyttötarpeen mukaisesti on myös etu elinkaariasumisessa. Samalla avun tarvetta voidaan arvioida ja apua lisätä. Vastaavaa palvelutaajama-mallia on kehitetty myös Suomen oloihin⁶⁸. Monikäyttöisten tilojen myötä myös muut kuntalaiset ovat vapaita käyttämään ja varaamaan tiloja. Muuntojoustavuudella voidaan hyödyntää koko elinympäristöä tehokkaasti sekä parantaa pienenevienkin taajamien tilankäyttöä.

CASE LIMBURG: NUORTEN AKTIVOINTI

Muun muassa Galen ja Scott (2019, s. 265) huomauttavat, etteivät harvaan asutut alueet voi olla taloudellisesti ja palvelujen tuotannon kannalta toimivia, ellei alueilla asu kaiken ikäisiä ihmisiä⁶⁹. Hollannin eteläosassa sijaitsevan Limburgin alueen ikääntymiseen ja asukasmäärän laskuun on reagoitu erityisesti nuorille suunnatulla *Zachte G* -aloitteella, jonka tavoitteena on ollut parantaa alueen tulevaisuuden näkymiä⁷⁰. Aloitteen painopiste on ollut luovilla aloilla, tavoitteena on tuoda ”näkymätön” luovan alan yhteisö näkyväksi ja ratkaista paikallisia väestön vähenemiseen ja ikääntymiseen liittyviä ongelmia. *Zachte G* aloitti internet yhteisönä, mutta on sittemmin laajentunut myös käytännön tapahtumiksi, joiden kautta nuorilla on mahdollisuus tuoda esiin taitojaan sekä mobilisoida alueelta löytyvät luovan alan osaajat. Yksi keskeinen ja näkyvä tapahtuma, jonka *Zachte G* on järjestänyt, on

67 Singelenberg, J.; Stolarz, H. & McCall, M. (2014). Integrated Service Areas: An Innovative Approach to Housing, Services and Supports for Older Persons, Ageing in Place. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. Vol. 24:1. S. 69–73 [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/casp.2175>.

68 Taegen, J.; Verma, I. & Sanaksenaho, P. (2018). Taajamasta palvelutaajamaksi. Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -tutkimushanke. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 88 s. ISBN 978-952-11-4913-9.

69 Scott, M. J.; Gallent, N., & Gkartzios, M. (2019). *The Routledge Companion to Rural Planning*. Routledge. New York. 670 s. ISBN 9781138104051.

70 Hermans, M. & Ročak, M. (2014) *Zachte G: a modern approach towards building networks for young people in a shrinking region*. [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://generationengerechtigkeit.info/wp-content/uploads/2014/06/zachte-g.pdf>.

ollut Limburgin alueen elävöittämiseen tähtäävien innovatiivisten keinojen kilpailu. Kilpailussa jaettiin 10 000 euron palkinto, joka tuli käyttää idean toteuttamiseen. Kilpailu sai merkittävää medianäkyvyyttä. *Zachte G:n* aikaansaamat muutokset liittyvät Limburgin alueen näkyvyyden merkittävään lisääntymiseen erityisesti nuorten luovan alan ammattilaisten keskuudessa. Samalla alueen houkuttelevuus tässä yhteisössä on kasvanut.

CASE TARTO: DIGITAALISET PALVELUT JA LIIKKUVAT RATKAISUT

Tarton yliopiston *Shrinking regions and innovative solutions* -raportissa nähdään väestöltään pienenevien ja ikääntyvien taajamien kehittämismahdollisuuksina innovatiiviset liikkuvat ratkaisut, digitaaliset palvelut, tavarantoimituspaikkojen innovaatiot, kumppanuusmallit suunnittelussa ja toimittamisessa sekä uudenlaiset palvelut, jotka vastaavat taajamien todellisia tarpeita⁷¹.

2.2.2 Kotimaisia esimerkkejä

Myös Suomessa on viime aikoina noussut esille väestöltään väheneviin ja ikääntyviin taajamiin liittyviä kehittämisprojekteja, joita esitellään seuraavaksi.

CASE LAPINJÄRVI: LAPINJÄRVI-TALO

Lapinjärvi on ilmoittanut tavoitteekseen olla Suomen ihmislähtöisin kunta. Itä-Uudellamaalla sijaitseva noin 2 700 asukkaan kunta on tehnyt paljon toimia asukkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemiseksi. Palvelujen saavutettavuutta on kehitetty yhdessä kuntalaisten, yritysten ja yhteisöjen kanssa. Kunnan keskustajamaan on toteutettu kaikille avoin etätyöpiste ja kirjastorakennuksen esteettömyyttä on parannettu. Taajaman keskustaa ja kävelyreittejä halutaan kehittää muistiystävällisiksi, jossa peruspalvelut löytyvät kävelyetäisyydellä. Kehittämisen teemat ovat: ajoneuvo- ja kevyen liikenteen erottaminen toisistaan, kevyen liikenteen edistäminen, palveluihin pääsyn helpottaminen, esteettömyys sekä ydinkeskustan selkeyttäminen⁷². Yhteisissä työpajoissa asukkaat ovat ilmaisseet haluavansa jatkaa omaa elämäntyyliään Lapinjärvellä myös ikääntyessään.

Kunta on tehnyt yleissuunnitelman keskustan tiivistämisestä pienillä, ikääntyneille soveltuvilla taloilla, jotka sijoittuvat kunnan omistamalle maalle. Kunnan aloitteesta on suunniteltu ja toteutettu uudenlainen asumisratkaisu. Infrastruktuuri oli jo valmiina alueella. Keskustaan toteutettiin neljä, noin 50 m² kokoista, kohtuuhintaista omakotitaloa. Nämä

71 Sepp, V. & Veemaa, J. (2017) Shrinking regions and innovative solutions: entrepreneurship, employment and the accessibility of services. Tartto: Tartu Ülikool Rake. 59 s. [Viitattu 9.8.2020] Saatavilla: <https://www.digar.ee/viewer/en/nlib-digar:328682/288446/page/1>.

72 Partanen, M. & Lehtovaara, M. (toim.) (2019) Täydentäen toimivaa – Asumisen ja palveluiden yhdistäminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 142 s. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:38. [viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-00-4073-4 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4073-4>.

”mummonmökkit” toimivat vuokra-asuntoina. Syksyllä 2019 taloihin muuttaneet vuokralaiset ovat seniori-ikäisiä. Asuntoihin voidaan tarjota tarvittaessa myös kotihoitoa. Kotipalvelut tuotetaan vieressä sijaitsevan palvelutalon kautta. Rakennusten suunnittelu on tehty Aalto-yliopiston tuella ja mallitalot on toteutettu ARAn korkotuen ja avustuksen turvin. Taloja on mahdollista toteuttaa jatkossa myös omistusasuntoina, ja niistä ovat olleet kiinnostuneita nuoretkin. Rakennusten suunnittelun lähtökohtana on ollut esteettömyys ja muistiystävällisyys. Hankkeen on mahdollistanut asukkaiden osallisuus, kunnan keskustan yleissuunnitelman laatiminen sekä yhteistyö yliopiston, paikallisten yritysten ja yhdistysten sekä ARAn kanssa.

Kuvat 11 ja 12. Lapinjärven kirjaston sisäänkäynti on nykyisin esteetön. Neljällä ”mummonmökkillä” on jokaisella oma tunnistettava värinsä. (Kuvat: I. Verma)

CASE UTAJÄRVI: KESTÄVÄT RATKAISUT JA YHTEISÖLLISYYS

Utajärvi sijaitsee noin 50 km etäisyydellä Oulusta. Kunnan tavoitteena on saada työikäiset ja lapsiperheet viihtymään kunnassa ja nostaa tulevaisuudessa asukkaiden määrää kasvuun. Kunnan järjestämissä työpajoissa on osallistettu asukkaita ja haettu edellytyksiä lisätä asukkaiden kokemaa onnellisuutta. Ilmasto- ja ympäristöystävällinen asuminen, resurssiviisaat ratkaisut, yhteisöllisyys sekä luonnon läheisyys on tunnistettu kunnassa vetovoimatekijöiksi.

Yhteistyökumppani Arctic Smart Village (ASV Oy) on kehittänyt Utajärvellä asunto-osuuskuntamallia⁷³ ARAn avustuksella. Asunto-osuuskunta nähdään yhtenä vaihtoehtona järjestää kohtuuhintaista asumista pienten kuntien alueelle. Utajärven suunnitelma perustuu yhteisöllisyyteen, jakamistalouteen ja uusiutuviin energiamuotoihin. Suunnitelma tukee monisukupolvisuutta ja kohtaamisia, kuten ”mummola-yhteisö” sekä ikääntyneille perhehoitopaikkoja tai lyhytaikaista hoitoa. Kunta on kaavoittanut alueen ja järjestänyt infrastruktuurin. Kaava mahdollistaa omakoti-, pari- tai luhtitalojen rakentamisen alueelle.

Kuvat 13 ja 14. Utajärven Älykylän suunnitelma. Alue sijaitsee luonnonkauniilla paikalla.
(Kuvat: Toni Yli-Suvanto Architects)

CASE KIRKONKYLÄT PALVELUKESKUKSINA: KUMPPANUUSPÖYTÄ

Mansikka ry:n *Kirkonkylät palvelukeskuksina* -hankkeen tavoitteena on ollut kehittää kumppanuuksia, joiden kautta voidaan säilyttää ja kehittää olemassa olevia palveluja ja luoda uusia palvelutuotannon muotoja. Kaksivuotisen hankkeen (2017–2019) rahoittivat ELYn maaseuturahasto sekä Pohjois-Savon kehittämisrahasto. Hankkeen tarkoituksena oli hyödyntää tyhjiksi jääneitä tai vajaassa käytössä olevia tiloja kirkonkylä- ja kyläkeskusten elävöittämiseksi ja riittävien palvelujen takaamiseksi. Pilottihankkeiden toteutukseen osallistui kuntien virkamiehiä, luottamushenkilöitä, asukkaita sekä yhdistysten ja yritysten edustajia. Yksittäisen kunnan haasteiden ratkaisemisen lisäksi hankkeen tavoitteena oli jakaa tietoa hyvistä käytännöistä maakunnan sisällä ja tätä kautta edesauttaa kuntarajat ylittävää yhteistyötä.⁷⁴

⁷³ Lisätietoja: https://www.ara.fi/fi-FI/Lainat_ja_avustukset/Muut_avustukset/Asuntoosuuskunnat_ovat_uusi_vaihtoehto_a.

⁷⁴ Lisätietoja: <http://www.mansikkary.fi/fi/hankeet/kirkonkylat-palvelukeskuksina/>.

Sukevan taajaman pilotissa kirjasto muutettiin omatoimikirjastoksi. Tämä tarkoitti sitä, että kirjaston aukioloajat pitenivät, kun rakennukseen keskitettiin myös kirjaston ulkopuolisia toimijoita, kuten matkahuolto, VR:n toimipiste ja digineuvonta. Sukevalla järjestettiin myös palvelupäivä, jossa kausirokotukset yhdistettiin terveyteen liittyvään oheistoimintaan. Tapahtuma keräsi monta sataa osallistujaa, ja sitä pidettiin kunnan yhteishengen kasvattamisen kannalta onnistuneena tempauksena.

Karstulan kunnassa keskeiseksi nousivat yksin, syrjässä asuvat autottomat ikäihmiset. Pilotissa järjestettiin ikäihmisille suunnattu virkistyspäivä, jossa ohjelmassa oli ruokailua, keskustelua, tietoisuutta ja mahdollisuus hoitaa asioita (kauppa, apteekki yms.) päivän päätteeksi. Osallistujille järjestettiin invataksikuljetukset ja osa pääsi mukaan naapureiden ja tuttavien kyydissä. Virkistyspäivä tullaan toteuttamaan jatkossa kaksi kertaa vuodessa.

CASE NÄRPIÖ: MITT I STAN

Närpiön keskustaajamaan on valmistunut vuonna 2015 hybridirakennus, joka kokoaa saman katon alle useita toimintoja. Rakennuksessa on kulttuurisali, galleria, toimistotilaa, hotelli, ravintola, tilausauna, lääkäri- ja hammaslääkäripalveluja sekä kuntosali. Rakennuksesta on nopeasti muodostunut niin paikallisten asukkaiden kuin myös satunnaisesti Närpiössä käyvien kohtaamispaikka. Kulttuurisalissa on järjestetty konsertteja, seminaareja, messuja, illallistapahtumia ja elokuvanäytöksiä.⁷⁵

Kuva 15. Rakennus sijaitsee Närpiön ydinkeskustassa. Sitä kutsutaan nimellä "Mitt i Stan" ("Keskellä kaupunkia"). (Kuva: E. Vauramo)

⁷⁵ Lisätietoja: <https://visitnarpes.fi/fi/kohtaamispaikka-mittistan>.

CASE VARSINAIS-SUOMI: ETÄTYÖPISTEET

Työolobarometrin mukaan vuonna 2018 etätöitä varsinaisen työpaikkansa ulkopuolella teki säännöllisesti joka viides palkansaaja. Ilmiö on havahduttanut kunnat perustamaan maksuttomia etätyötiloja kuntalaisten käyttöön. Etätyöpisteitä on tullut maaseutukunnissa keskeisille paikoille muun muassa tyhjiin kunnanvirastoihin, kirjastoihin sekä erilaisiin yhteiskäyttötiloihin. Auran kunnan keskustassa on muutettu vanha liikehuoneisto Auraamo-nimiseksi monitoimitilaksi, josta löytyy etätyöpisteitä, yritysten pop-up liiketila ja näyttelyalue, kansalaisopiston kurssitiloja, nuorisoteatterin toimintaa ja rakennuksen takaosassa kuntouttava työtoiminta toimistoineen. Etätyöpisteet ovat vapaasti käytettävissä Auraamon aukioloaikoina eli pääosin aamukahdeksasta iltapäiväneljään.⁷⁶

CASE PUOLANKA: IDENTITEETIN LUOMINEN

Puolanka mainittiin 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa usein kuntana, jonka väestö vähenee nopeiten. Viime vuosina Puolanka on tullut tunnetuksi Suomessa ja ulkomailla pessimistien kuntana. Suuri suosio on tullut sosiaalisessa mediassa levinneistä Puolangan pessimistien tekemistä videoista. Puolanka on näin luonut itselleen tunnettavuutta ja uutta identiteettiä.⁷⁷

Kuva 16. Puolanka on saanut huiman näkyvyyden huumorikyltillään. (Kuva: Puolangan kunta)

⁷⁶ Malkamäki, E. (2020) Etätyössä on saumaa pikkukunnille. Turun Sanomat 4.1.2020.

⁷⁷ Huusko, S. Puolanka: Finland's 'best worst' dying town [verkkoaineisto]. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.bbc.com/worklife/article/20191113-puolanka-finland-worlds-most-pessimistic-town>.

CASE PAAKINMÄEN KYLÄ: TAIDETEOS

Pieni kainuulaiskylä sytyttää joka joulukuun yli tuhat jäälyhtyä kylän teiden varteen valaisemaan maisemaa pimeimpänä vuodenaikana. Motiivina on ilon tuottaminen ohikulkijoille. Lyhdyt ovat syttyneet jo 25 vuoden ajan. Vain muutama vuosi on jäänyt välistä, joko sen takia ettei ole saatu tehtyä lyhtyjä tai sää ei ollut sopiva niiden polttamiseen. Jäälyhdyn tekeminen ja polttaminen onnistuu, kun pakkasta on noin 10 astetta. Paakinmäen kylän jäälyhdyt ovat kuin taideteos, joka on vain hetken olemassa. Se on kokemus, joka ei ole rahalla mitattavissa.⁷⁸

Kuva 17. Kuvankaunis kylätie on koristeltu yli tuhannella jäälyhdyllä. (Kuva: M. Kaipainen)

⁷⁸ Rönty, H. Naapurien ideasta kasvoi taianomainen ilmiö – tuhat jäälyhtyä valaisee pienet kylätiet [verkkoaineisto]. [viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9389668>.

3 Lähtötilanne

Tässä luvussa käsitellään tunnistettuja kehittämiskohtia väestöltään vähenevissä ja ikääntyvissä kunnissa ja niiden taajamissa.

3.1 Taajamarakenne, palvelut ja asuminen

Kuntien taajamat ovat rakentuneet pitkälti autoilijoiden ehdoilla. Taajamissa on laajoja asfaltoituja pysäköintialueita, jokaisen rakennuksen eteen on päästävä autolla. Taajaman toiminnot koulut, terveydenhuolto, kaupat, vapaa-ajan harrastukset, asuminen ja iäkkäiden asuminen ovat tyypillisesti eriytetty eri alueille taajamassa. Taajamarakenne on usein väljä ja ilman selkeää keskustaa.

Palveluja ja työpaikkoja on vähentynyt väestöltään supistuvista taajamista. Tämä on johtanut tilojen tyhjentymiseen ja vajaakäyttöön. Tyhjien tilojen ylläpito tuo kustannuksia kunnalle, samoin myös rakennusten purku. Pala arvokasta kulttuurihistoriaa ja kansallisvaarallisuutta rappeutuu, ränsistyy ja lopulta katoaa, kun resurssit eivät riitä kunnostamaan ja ylläpitämään tyhjiä rakennuksia. Tämä vaikuttaa ympäristön ilmeeseen ja viihtyisyyteen. Taajaman supistuminen on myös vähentänyt yhteisiä kohtaamispaikkoja, niin sanottuja kolmansia paikkoja kodin ja työn ulkopuolelta. Asukkaiden sosiaalinen verkosto kapenee.

Kasvukeskusten ulkopuolella olevissa kunnissa asutaan usein omakotitalossa, jossa on paljon tilaa ja oma piha. Nämä rakennukset sijaitsevat tyypillisesti hieman taajaman keskustan ulkopuolella. Supistumisen myötä asuntojen jälleenmyyntiarvo on laskenut eikä kiinteistöjä saa helposti myytyä. Heikko asuntokysyntä vaikeuttaa lainansaantia, mikä edelleen alentaa asuntojen ja kiinteistöjen markkina-arvoa. Pahimmillaan tämä tarkoittaa, että ihmisten omaisuus muuttuu arvottomaksi. Tilanne on vaikuttanut myös ARAn tukemaan vuokra-asuntokantaan, sillä väestöltään supistuvissa kunnissa markkinavuokrat ovat usein ARA-vuokria edullisempia, mikä vähentää ARA-asuntojen houkuttelevuutta. Vanhojen vuokra-asuntojen perusteellinen korjaaminen saattaa nostaa vuokratasoa niin korkeaksi, ettei vuokralaisia enää löydy. Tosin pilkkomalla suuria asuntoja peruskorjauksen

yhteydessä pienemmiksi, voidaan lisätä asuntojen kiinnostavuutta. Kysyttyjä ovat erityisesti hyväkuntoiset yksiöt ja kaksiot taajamien keskustoista. Tyhjien asuntojen määrä heijastuu suoraan asuntomarkkinoihin. Huonokuntoisten, syrjässä sijaitsevien vuokra-asuntojen purku ja ylitarjonnan vähentäminen voivat vaikuttaa positiivisesti jäljelle jäävien asuntojen vuokriin.⁷⁹

Väestöltään vähenevissä kunnissa keskeisiä kehittämiskohteita ovat taajamarakenteen eheyttäminen, elävöittäminen ja viihtyvyyden lisääminen sekä toimintojen sekoittaminen ja tuominen yhteen. Yhteisille, ei-kaupallisille kohtaamispaikoille on selkeä kysyntä ja tarve. Palvelujen osalta supistuvat kunnat tuovat omat haasteensa, joihin voidaan vastata palveluja uudistamalla ja resursseja jakamalla. Supistuvien kuntien ja niiden taajamien kehittämisessä on huomioitava, että olemassa olevat taloudelliset resurssit ovat usein rajalliset. Mahdollisuutena on yritysten, yhdistysten ja kolmannen sektorin toimijoiden aktivoiminen ja osallistaminen esimerkiksi erilaisten kumppanuusmallien kautta. Taajamiin tarvitaan lyhyen ja pitkän aikavälin kehittämissuunnitelma, strategia. On toimenpiteitä, joita voidaan toteuttaa nopeastikin, ja toimenpiteitä, joiden toteuttaminen vie enemmän aikaa. Tärkeää on, että tavoitteet ja visiot ovat selkeitä ja samalla myös realistisia, jolloin kunnalle jää mahdollisuus itse ennakoida ja toteuttaa tulevia kehittämiskohteita askel askeleelta.

3.2 Iäkkäiden tarvitsemat palvelut

Eliniän odotteen kasvaessa yhä useampi suomalainen saavuttaa korkean iän. Hyvin iäkkäiden määrä kasvaa voimakkaasti lähivuosisikymmeninä. Väestöllinen huoltosuhde heikkenee erityisesti niissä kunnissa, joissa asukasluku vähenee. Tämä on haaste kuntien taloudelle ja palvelujen järjestämiselle. Suomen vanhuspalvelurakenne on raskas verrattuna esimerkiksi Ruotsiin ja Tanskaan. Pohjoismaissa on keskimäärin noin 7–8 prosenttia yli 74-vuotiaista tehostetun palveluasumisen piirissä. Tämä tarkoittaa 70–80 hoitopaikkaa 1000:tta yli 74-vuotiaasta asukasta kohden. Suomessa ympärivuorokautisessa hoidossa oli vuoden 2018 lopussa 9 prosenttia yli 74-vuotiaista.⁸⁰

Suurin osa 75-vuotta täyttäneistä elää toimintakykyisenä omassa kodissaan, ja sen takia onkin nostettu esiin tarve tukea toimintakykyä ja asumista kotona ja kevyempien palvelujen varassa silloin, kun se on mahdollista. Ikääntyneiden palvelujen laatusuosituksat tukevat palvelurakenteen muutosta, joka painottaa muun muassa ikääntyneille kotiin

79 Lindén, J.; Linna-Angelvuol, L.; Liinamaa, A.; Matinlassi, M.; Lehtiö, S.; Hassi, L.; Meritähhti, L.; Koponen, V. & Saarinen, A. (2017) Asuntokannan ja asuinolojen kehittäminen kasvukeskusten ulkopuolella. Helsinki: Ympäristöministeriö. 92 s. Ympäristöministeriön raportteja 23:2017. ISBN 978-952-11-4759-3.

80 THL (2019) Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2018. Helsinki: THL. 26 s. Tilastoraportti 41:2019. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/138808>.

annettavien sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäämistä sekä laitoshoidon vähentämistä⁸¹. Hynynen ym. (2017) toteavat myös, että kuntien on tärkeä suunnitelmallisesti huomioida ihmisten asuin ympäristöt ja tukea palveluneuvontaa ja olemassa olevia verkostoja⁸². Ennaltaehkäisevä toiminta, hyvinvoinnin edistäminen ja asuminen tulevat olemaan jatkossa osa kunnan ydintehtäviä. Vauramo ja Ryytänen (2019) toteavat, että viimeisen kymmenen vuoden aikana on palvelujärjestelmää kehittämällä pystytty jo merkittävästi vähentämään hoitojaksoja suhteutettuna ikääntyneiden määrään ja näin hillitty kustannusten kasvua⁸³. Ikääntyneiden määrällinen kasvu haastaa kuitenkin uudistamaan edelleen palvelujärjestelmää.

Palvelurakenteessa on Suomessa alueellisesti suuria vaihteluita. Seuraavassa tarkastellaan palvelutarvetta *Elinvoimainen taajama* -hankkeeseen osallistuneiden kuntien lähtökohdista. THL:n ikääntyneiden palvelujen ja kotihoidon tilastot osoittavat yllättävänkin suuria eroja kotihoidon asiakkaiden ja ympärivuorokautisen hoivan välillä kunnissa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Palveluindikaattorit ja kotihoidon asiakkaat, 75-vuotta täyttäneet, %-osuus vastaavan ikäisestä väestöstä (Sotkanet, marraskuu 2018)

	75-vuotta täyttäneiden määrä	Kotona asuvien %-osuus 75-vuotta täyttäneistä	Ikääntyneiden tehostettu palveluasuminen ja pitkäaikainen laitoshoido, %-osuus 75-vuotta täyttäneistä	Säännöllisen kotihoidon asiakkaat, %-osuus 75-vuotta täyttäneistä
Harjavalta	948	89,2 %	10,7 %	7,6 %
Keuruu	1 378	92,5 %	7,5 %	8,2 %
Kurikka	2 586	90,6 %	9,3 %	15,7 %
Pertunmaa	283	90,8 %	9,2 %	12,0 %
Suupohjan seutukunta	2 760	90,3 %	9,6 %	18,4 %

81 Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto (2017). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 40 s. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:6. ISBN 978-952-00-3960-8 Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3960-8>.

82 Hynynen, R. (toim.) (2017). Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Helsinki: Ympäristöministeriö. 111 s. Ympäristöministeriön raportteja 4:2017. ISBN 978-952-11-4726-5. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4726-5>.

83 Vauramo, E. & Ryytänen, O. (2019). Sote – pyramidista palveluverkkoon. Ikääntyminen ja niukka tulevaisuus. Kunnallisan kehittämässätiö. 122 s. Kunnallisan kehittämässätiön julkaisu 29:2019. [viitattu 9.8.2020] ISBN 978-952-349-036-9. Saatavissa: <https://kaks.fi/julkaisut/sote-pyramidista-palveluverkkoon-ikaantymisen-ja-niukka-tulevaisuus/>.

Kuntien taloudellinen tilanne on ollut haastava jo pitkään. Covid-19-pandemia on entisestään nostanut kuntien sosiaali- ja terveysmenoja. Väestörakenteen muutoksesta ja pandemiasta johtuen kuntien talousahdinko tulee jatkumaan. Tämä merkitsee, että suuren ikäluokan hoiva joudutaan hoitamaan nykyistä pienemmillä resursseilla ja kevyemmällä palvelurakenteella. Itsestään huolehtimisen vajavuus ja muistamattomuus ovat suurimmat palvelujärjestelmän piiriin johtavista syistä. Hoivakustannusten vertailu osoittaa, että on mahdollista toteuttaa inhimillisempää ja taloudellisempaa hoivaa. Vauramo ja Ryyänen (2019) toteavat, että ensisijainen vaihtoehto tulisi olla asuminen omassa kodissa hoivan ja avun turvin. Muuttaminen taajaman keskustaan palvelujen lähelle asuntoon, johon on saatavissa tarvittavaa apua ruokailuun, siivoukseen ja muuhun arjen toimintaan, on seuraava vaihtoehto. Vasta viimeisenä tulisi tarjota ympärivuorokautista hoivaa. Myös itsestä selviytymistä tukevaa kuntoutusta tarvitaan lisää. Vauramo ja Ryyänen huomauttavat, että THL:n potilas- ja asiakaslaskenta (2017) osoittaa, että kuntoutus oli tulossyynä vain yhdellä prosentilla hoitojaksojen kokonaismäärästä. Todennäköisesti kuntoutusta on todellisuudessa enemmän, koska kaikki hoitoaikana annettu kuntoutus ei näy tilastoissa.⁸⁴

Asumisen ja asuinalueiden merkitys kotona pärjäämiselle kasvaa. Ikääntyneille soveltuva asunto ja asuinympäristö luovat alustan arjen kuntoutukselle ja tukevat asukkaan toimintakykyä. Arjen toimintojen sujuminen ja palvelujen saavutettavuus ovat avainasemassa niin itsenäisen elämän kuin omaishoidon kannalta. THL:n selvityksen mukaan (Murto ym., 2017) Suomessa noin 25 prosenttia yli 74-vuotiaista kokee suuria vaikeuksia päivittäisissä askareissa ja yli 500 metriä pitkän matkan kävelemissä⁸⁵. Kehittämällä ikääntyneille soveltuvaa vuokra-asuntokantaa pienissä kunnissa ja esteettömiä asiointireittejä kuntien keskustajamissa voidaan vastata ikääntyvän väestön haasteisiin. ARAn Erityisryhmien asuntomarkkinakatsauksessa (Nyyssölä ym., 2017) todetaan, että ikääntyneet muuttavat usein sopivampaan asuntoon omalla asuinalueellaan paikkakunnan vaihtamisen sijaan. Asuntokanta ja asumispalvelut tulee mitoittaa paikalliseen väestöpohjaan ja lähtökohtiin sopivaksi, huomioiden pitkän ajan väestöennusteet. Katsauksen mukaan tehostetusta palveluasumisesta oli Suomessa ylitarjontaa jo vuonna 2016, jolloin yli 1 500 vapaarahoitteista tehostetun palvelun asuntoa oli tyhjillään⁸⁶. Nykyiset asunnot ovat vajaakäytössä, koska alueellinen palveluntarve laskee tai asunnot ovat huonokuntoisia ja sijaitsevat

84 Vauramo, E. & Ryyänen, O. (2019). Sote – pyramidista palveluverkkoon. Ikääntyminen ja niukka tulevaisuus. Kunnallisanalyytiikka. 122 s. Kunnallisanalyytiikka julkaisu 29:2019. [viitattu 9.8.2020] ISBN 978-952-349-036-9. Saatavissa: <https://kaks.fi/julkaisut/sote-pyramidista-palveluverkkoon-ikaantymisen-ja-niukka-tulevaisuus/>.

85 Murto J.; Kaikkonen R.; Pentala-Nikulainen O.; Koskela T.; Virtala E.; Härkänen T.; Koskeniemi T.; Jussmäki T.; Vartiainen E. & Koskinen S. (2017). Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010-2017 [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: www.thl.fi/ath.

86 Nyyssölä, S.; Ahola, H. & Makkonen, J. (2017). Erityisryhmien asuntomarkkinakatsaus 2017. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 20 s. [viitattu 9.8.2020] ISSN 1237-1288 (sähköinen). Saatavissa: https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asuntomarkkinat/Katsaukset_2017/Erityisryhmien_asuntomarkkinakatsaus_2017.

väärissä paikoissa. Tehostettua palveluasumista suunniteltaessa onkin tarkasteltava pitkän aikavälin tarvetta sote-palvelualueen tasolla yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Väestöltään vähenevillä kunnilla on haasteita tarjota uusia esteettömiä ja kohtuuhintaisia asuntoja ikääntyneille asukkaille. Suurin osa vapaana olevista valtion tukemista vuokra-asunnoista sijaitsee väestöltään vähenevissä kunnissa⁸⁷. Ne voivat sijaita etäällä palveluista tai olla huonokuntoisia. Taajaman keskustassa sijaitsevien vuokra-asuntojen tai osan asunnoista kunnostaminen ikääntyneille soveltuvaksi voi olla tarkoituksenmukaista. Asuntojen, palvelujen ja asukkaiden väheneminen vaikuttaa ympäristön laatuun. Tyhjiin olevat asunnot ja liiketilat voivat vaikuttaa kielteisesti alueen ilmeeseen. Rakennusten suunnitelmallinen purkaminen voi olla osa väestön vähenemiseen varautumista, toisaalta kunnilla saattaa olla haasteita rahoittaa tämä⁸⁸. Alueilla, joilla asuntomarkkinatilanne ja väestökehitys tuottavat huomattavia ja pitkäkestoisia taloudellisia vaikeuksia vuokrataloyhteisöille, on ARA-vuokratalon purkamisesta aiheutuvien kustannusten kattamiseen mahdollista saada avustusta valtion varoista.

Supistuvien kuntien tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi ikääntyneiden asumista ja palveluja on uskallettava tarkastella uusin tavoin. Tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja kotona asumisen tukemiseksi ja vanhuspalvelurakenteen keventämiseksi. Pienemmissä taajamissa kehittämistä tulee kuitenkin tarkastella koko palvelurakenteen kannalta eikä pelkästään yksittäisen rakennuksen kannalta. Palvelutilojen yhteiskäyttöisyyttä voidaan lisätä ja kylä-talotoimintaa yhdistää tiloihin. *Täydentäen toimivaa* -kärkihankkeessa todettiin myös, että tietyin edellytyksin vapautuvien omakotitalojen verkko voisi mahdollisesti toimia palveluasuntojen korvaajana⁸⁹. Ikääntyneille suunnattujen asuntojen sijainti taajaman keskustassa lisää heidän osallisuuttaan ja eri sukupolvien kohtaamisia.

87 Lindén, J.; Linna-Angelvuori, L.; Liinamaa, A.; Matinlassi, M.; Lehtiö, S.; Hassi, L.; Meritähti, L.; Koponen, V. & Saarinen, A. (2017). Asuntokannan ja asuinolojen kehittäminen kasvukeskusten ulkopuolella. Helsinki: Ympäristöministeriö. 92 s. Ympäristöministeriön raportteja 23:2017. ISBN 978-952-11-4759-3. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4760-9>.

88 Elshof, H. & Bailey, A. (2015). The Role of Responses to Experiences of Rural Population Decline in the Social Capital of Families. *Journal of Rural and Community Development*. Vol. 10:1. S. 72–93. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/11370/69a85f40-628a-4bab-99c0-cc066e5bf255>.

89 Partanen, M. & Lehtovaara, M. (toim.) (2019) *Täydentäen toimivaa – Asumisen ja palveluiden yhdistäminen*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 142 s. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2019:38. [viitattu 9.8.2020]. ISBN 978-952-00-4073-4 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4073-4>.

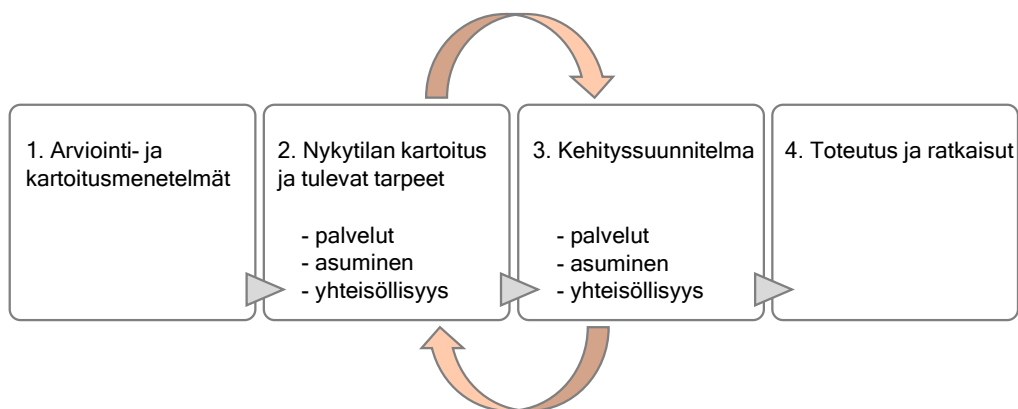
4 Kehittämisprosessi ja siihen liittyvät menetelmät

Tässä luvussa kuvataan *Elinvoimainen taajama* -hankkeessa käytettyä kehittämisprosessia ja menetelmiä supistuvien kuntien keskustaajamien elinvoiman säilyttämiseksi ja lisäämiseksi.

4.1 Kehittämisprosessi

Kehittämisprosessi on jaettu neljään vaiheeseen. Prosessin aikana osallistetaan paikallisia asukkaita ja toimijoita ja määritetään kehittämisen tavoitteet. Ensimmäisessä vaiheessa valitaan sopivat arviointi- ja kartoitusmenetelmät, joiden avulla voidaan tutkia kunnan pitkän ajan palvelu- ja asumistarvetta. Seuraavassa vaiheessa kartoitetaan kunnan nykytilanne, olemassa olevat resurssit ja tunnistetaan tulevat kehittämistarpeet. Tämän jälkeen laaditaan toteutettavissa oleva kehittämissuunnitelma, joka viedään käytäntöön. Jatkuvassa ja iteroivassa prosessissa tilanekartoituksia ja inventaarioita sekä niiden pohjalta syntyneitä suunnitelmia voi olla useita, ja niitä kehitetään monialaisessa yhteistyössä tutkijoiden, kunnan viranhaltijoiden, päättäjien, yritysten sekä asukkaiden kanssa. Prosessin aikana syntyneet suunnitelmat ovat toteutettavissa vaiheittain ja ratkaisujen tulee olla joustavia. Tuloksena syntynyt palvelukeskeinen ratkaisu kehittyy ja mukautuu jatkuvasti muuttuvaan tarpeeseen olemassa olevia ja uusia verkostoja ja resursseja käyttäen.⁹⁰

90 Partanen, M. & Lehtovaara, M. (toim.) (2019) Täydentäen toimivaa – Asumisen ja palveluiden yhdistäminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 142 s. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:38. [viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-00-4073-4 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4073-4>.

Kaavio 1. Kehittämisen prosessi on iteroiva, suunnitelmia testataan ja kehitetään yhdessä vuorovaikutteisesti. (Kaavio: J. Taegen ja I. Verma)

1. Arviointi- ja kartoitusmenetelmät

- Kartat, tilastot ja muut kuntakohtaiset tiedot
- Palvelujen, rakennusten ja toimitilojen inventointi
- Paikallisten asukkaiden ja toimijoiden osallistuttaminen haastatteluiden, kyselyiden ja työpajojen kautta.

2. Nykytilan kartoitus ja tulevat tarpeet

Karttojen, tilastojen ja muiden kuntakohtaisten tietojen kautta voidaan kuvata ja arvioida taajaman lähtötilanne sekä pitkän aikavälin (vähintään vuoteen 2040 asti) ennusteet ja tarpeet väestö- ja palvelurakenteen suhteen.

Palvelujen, rakennusten ja toimitilojen inventaarioiden avulla selvitetään, minkälaisia tiloja (sijainti, koko, käyttötarkoitus, arvo, rakennustekninen kunto ja elinkaari) ja palveluja on käytettävissä, ja miten hyvin ne ovat saavutettavissa. Inventaarion kautta voidaan arvioida rakennusten käyttö- ja kehityskelpoisuus, mitkä olemassa olevat resurssit edellyttävät täydentämistä, ja määritellä toteutuksen reunaehdot.⁹¹

Haastattelujen, kyselyjen ja työpajojen avulla saadaan asukkaiden ja toimijoiden arvio siitä, mitkä asiat ovat heille omassa kunnassaan ja taajamassa tärkeitä, miten he kokevat palvelujen saavutettavuuden ja tilojen toimivuuden asiakkaan / palveluntuottajan näkökulmasta.

⁹¹ Taegen, J. (toim.); Verma, I.; Leppänen, S.; Merinen, J. & Nykänen, P. (2019). Elinvoimainen taajama, Työpaperi1, Lähtötilanteen kartoitus ja kehittämisprosessin kuvaus. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos. 32 s. Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri 3:2019. ISBN 978-952-60-8408-4.

3. Kehityssuunnitelma

Arviointi- ja kartoitusmenetelmien pohjalta tehdään kehityssuunnitelma, jossa keskustetaan palvelu- ja asuntotarjontaa voidaan täydentää ja eheyttää, ja jossa taajaman tuottamat palvelut nivotaan osaksi suurempaa palveluverkkoa. Suunnitteluvaiheessa voidaan esittää useampia vaihtoehtoisia tulevaisuuden skenaarioita tai asteittain toteutettavia lyhyen ja pitkän aikavälin suunnitelmia. Taajaman kehittäminen saattaa edellyttää olemassa olevan rakennuksen käyttötarkoituksen muutosta, täydennysrakentamista, korjaustoimenpiteitä tai toimimattomien, huonokuntoisten rakennusten purkamista. Suunnitteluvaiheessa tulee tarkastella myös, kuinka palvelujen saavutettavuutta ja tilojen esteettömyyttä voidaan parantaa.

Suunnitelmien arviointi ja jatkokehittäminen toimijoiden kanssa (iterointi)

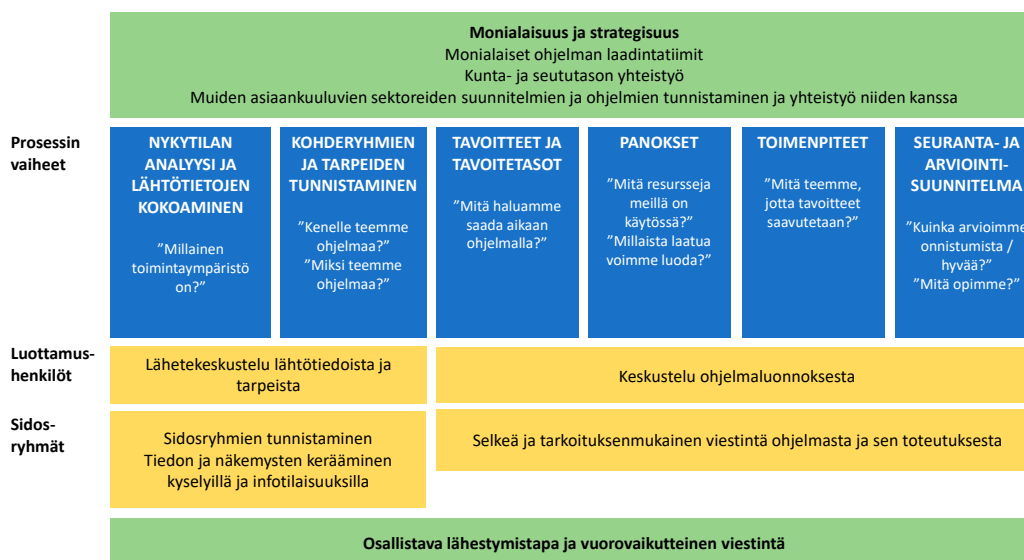
Suunnitelmia voidaan käydä läpi asukkaiden, yrittäjien, päättäjien ja muiden keskeisten tahojen kanssa ja niitä voidaan jalostaa. Myös tulevaisuuden ennusteita voidaan tarkastella ja peilata eri näkökulmista. Iteroinnin aikana määritetään yhteiset tavoitteet ja toimintatavat, verkostoidutaan toimijoiden kanssa sekä luodaan keskinäinen luottamus, mikä on tärkeää suunnitelmien toteuttamisen kannalta. Tämän tulisi olla osana kunnan jatkuvaa toimintaa.

4. Toteutus ja ratkaisut

Suunnitelmien toteutuminen tapahtuu usein vaiheittain. Yksityiskohtaiset suunnitelmat saattavat vielä kehittyä ja muuttua. Toteutuksen kannalta on tärkeää, että toimijat ovat sitoutuneita hankkeeseen. Lisäksi toteutus edellyttää vahvaa tiedolla johtamista.

MAL-verkoston, MDIn ja ARAn laatimassa raportissa on esitetty kaavio asuntopoliittisen ohjelman kuntavetoisesta valmisteluprosessista, joka osallistaa asukkaita, luottamushenkilöitä ja muita sidosryhmiä. Prosessi on sovellettavissa myös yleisesti kunnan kehittämistoimenpiteisiin. Raportissa huomautetaan, että prosessin aikana on hyvä tehdä tarkastelua myös seutu- tai maakuntatasolla: *”Erityisesti supistuville kaupunkiseuduille maakunnallisten tarpeiden ja tavoitteiden huomiointi on tärkeää kuntatason asuntopoliitiikan onnistumiseksi”*.⁹²

92 MAL, ARA ja MDI (2020). Kaupunkiseutujen ja kuntien asuntopoliittisten ohjelmien arviointi ja kehittäminen. MAL-verkosto ja ARA. [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020] Saatavissa: https://www.ara-hankepankki.fi/project/get_file/528/28cbe972997107ec/download.

Kaavio 2. Kuntavetoisen asuntopoliittisen ohjelman ideaaliprosessi. (Kaavio: MAL, ARA ja MDI)

4.2 Arviointi- ja kartoitusmenetelmät

Seuraavassa kuvataan kehittämisprosessin arviointi- ja kartoitusmenetelmiä sekä osallistavaa suunnitteluprosessia tarkemmin.

4.2.1 Kartat, tilastot, paikan päällä tehdyt havainnot

Jokainen taajama on lähtökohdiltaan ja ominaispiirteiltään erilainen. Maantieteellinen sijainti ja historia ovat vaikuttaneet taajaman kehittymiseen. Taajaman nykytilaa ja tulevaisuuden tarpeita voidaan analysoida tilastoista ja kartta-aineistosta. Paikan tunnelmaa, ilmapiiriä, kerroksellisuutta, turvallisuutta, siisteyttä ja viihtyvyyttä voidaan puolestaan arvioida parhaiten paikan päällä tehtyjen havaintojen perusteella.

TAAJAMAN SIJAIN TI JA SAAVUTETTAVUUS

Taajamat ovat tyypillisesti syntyneet paikkoihin, jotka ovat olleet suotuisia maaperältään ja pienilmastoltaan ja jotka ovat olleet saavutettavissa maanteitä tai vesistöjä pitkin. Taajamien yhteyteen on kehittynyt alkutuotantoon, jalostukseen ja palveluihin liittyviä työpaikkoja. Samat sijaintiin liittyvät tekijät, mikroilmasto, liikenneyhteydet ja työpaikat vaikuttavat myös nykypäivänä taajamien kehitykseen.

Taajamaa ei voi koskaan kuitenkaan tarkastella yksin, vaan se on osa taajamien verkkoa. Päivittäinen pendelöinti ja työasialiikkuminen noin 100 kilometrin tai vajaan tunnin ajomatkan säteellä on lisääntynyt. Liikenteen solmukohtiin, kuten juna- ja linja-autoasemien ympärille, on muodostunut yksityisten ja julkisten palvelujen sekä yritysten keskittymiä. Taajaman painopiste on siirtymässä historiallisesta keskustasta yhä enemmän hyvien liikenneyhteyksien läheisyyteen.

Kuva 18. Sijainti on ollut keskeinen syy taajaman syntymiselle ja kehittymiselle. (Kuva: R. Väisänen)

TAAJAMA LUKUINA

Taajaman kehitystä, nykytilaa ja tulevia tarpeita voidaan analysoida ja mitata tilastoista saatavien tunnuslukujen kautta. Tunnusluvut voidaan ryhmittää neljän otsikon alle seuraavasti:

1. Väestö- ja ikärakenteen muutokset mm. väestöennuste, muuttoliike, väestön keski-ikä, lasten osuus väestöstä ja vanhushuoltosuhde
2. Asumisen kehittyminen mm. viimeisen 5 vuoden aikana valmistuneet asunnot, tehtyjen asuntokauppojen hinnat, asuntojen vuokrahinnat ja palveluasumisen määrä
3. Työllisyyden kehittyminen mm. työpaikkaomavaraisuus, työllisyysaste ja yrityskanta
4. Taloustilanne ja taloudelliset resurssit mm. kunnan taloudellinen tilanne, yritysten osuus kaikista työpaikoista, tulot asukasta kohden ja taloudellinen huoltosuhde.

	Suupohja	Isojoki	Karjajoki	Kauhajoki	Teuva	Koko Suomi
Perustamisvuosi ¹	2008	1855	1862	1868	1868	
Pinta-ala (km ²)	2705,5	647,46	186,54	1315,4	556,04	
Väkiluku (2018)	21 783	1 976	1 274	13 375	5 158	5 517 919
Alle 15-vuotiaiden osuus (% , 2018)	14,7	11,5	11,1	15,7	14,3	16,0
15-64-vuotiaiden osuus (% , 2018)	56,6	56,4	54,3	58,1	53,4	62,2
65 vuotta täyttäneiden osuus (% , 2018)	28,7	32,1	34,6	26,2	32,2	21,8
Väestöllinen huoltosuhde (2018)	76,7	77,4	84,1	72,2	87,2	60,8
Alkutuotannon työpaikkojen osuus (% , 2016)	13,0	23,8	28,4	8,9	26,2	3,0
Jalostuksen työpaikkojen osuus (% , 2016)	26,7	23,9	27,0	26,2	29,3	20,7
Palveluiden työpaikkojen osuus (% , 2016)	58,9	50,3	42,7	63,7	51,7	75,1
Asuntokunnat (lukumäärä, 2017)	10 611	1 016	672	6 463	2 460	
Rivi- ja pientaloissa asuvien asuntokuntien osuus (% , 2017)	72,3	94,7	98,1	92,6	95,6	39,4
Peruskoulut (lukumäärä, 2019) ²	13	1	1	8	3	
Lukiot (lukumäärä, 2019)	2	0	0	1	1	

Kuva 19. Taajaman avainlukuja voidaan verrata lähiseudun ja koko maan lukuihin ja ennusteisiin.
(Kuva: R. Väisänen)

Tunnuslukujen lisäksi kiinnostavaa on tutkia taajamarakenteen kehittymistä, rakennusten valmistumisvuosia, rakennustyyppien ja suojeltujen rakennusten sijoittumista, rakentamistiheyttä, lähivirkistysalueiden laajuutta ja taajaman sisäisiä yhteyksiä ja etäisyyksiä eri toimintojen välillä. Taajaman nykytila ja tulevaisuuden kehittämismahdollisuudet riippuvat myös paljon siitä, millainen kehitys tulee olemaan lähitaajamissa, kunnassa ja maakunnassa, ja mikä taajaman rooli on tässä kokonaisuudessa.

Kuva 20. Taajaman nykytilaa voidaan tutkia taajamarakenteen kehityksen näkökulmasta, esimerkiksi Harjavallan keskustaajamasta. (Kuva: L. Löytönen)

TAAJAMA KOKEMUKSENA

Taajama lukuina pelkästään ei kerro kokonaisuutta sen lähtökohdista ja kehittämismahdollisuuksista, vaan tärkeän osan muodostaa myös taajama koettuna ympäristönä, alkaen siitä, millaisen ensivaikutelman taajama luo sinne saavuttaessa. Taajaman voimavaroja voivat olla miellyttävä mittakaava, paikallinen ilmapiiri, turvallisuuden tunne, huolletut ulkotilat ja viihtyisä ympäristö. Muita tekijöitä voivat olla erilaiset tapahtumat ja perinteet, kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut, kahvilat ja ravintolat, arkkitehtuuri ja merkitykselliset paikat. Myös matkailu- ja luontokohteet, kuten vesistöt, puistot ja luontopolut vaikuttavat paikkaan kokemuksena. Vakituksilla asukkailla, vierailijoilla ja vapaa-ajan asukkailla saattaa olla erilaiset kokemukset samasta ympäristöstä.

Kuva 21. Taajaman analysoiminen karttojen ja lukujen kautta ei riitä. Paikan päällä tehdyt havainnot täydentävät kokonais kuvaa. Kuva Teuvan keskustaajamasta. (Kuva: Teuvan kunta)

TAAJAMAN MAINE JA IDENTITEETTI

Jokaisella taajamalla on oma aikansa, paikkansa ja asukkaidensa muovaama identiteetti. Taajama muodostaa vahvan yhteenkuuluvuuden ja samaistumisen tunteen. Taajamaan liittyy henkilökohtaisia siteitä, se merkitsee joillekin kotipaikkaa, syntymäpaikkaa, opiskelupaikkaa tai kesäpaikkaa. Taajaman maine kuvastaa paikan identiteettiä, imagoa tai mielikuvaa. Mainella voidaan vaikuttaa siihen, miten ulkopuoliset mieltävät taajaman. Mainetta voi aina parantaa, mutta se vaatii aikaa ja työtä. Valitettavasti maine voi myös nopeasti heikentyä esimerkiksi väestön vähenemisen, negatiivisen mediajulkisuuden, kunnan talouden hiipumisen tai tyhjien, rapistuvien rakennusten myötä.

4.2.2 Osallistaminen

Osallistava suunnittelu on taajamien kehittämisprosessin lähtökohta. Osallistamalla kunnan viranhaltijat, päättäjät, yritysten ja yhdistysten edustajat sekä asukkaat mukaan kehittämisprosessiin saadaan mitä todennäköisimmin kestävämpiä ja hyväksyttävämpiä ratkaisuja taajamien kehittämiseksi.⁹³ Osallistaminen ja yhteiskehittely voivat vahvistaa asukkaiden yhteisöllisyyttä ja paikkaan kuulumisen tunnetta.

93 Beitske, B. & Boelens, L. (2011). Self-organization in Urban Development: Towards a New Perspective on Spatial Planning. Urban Research & Practice. Vol. 4:2. S. 99–112. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/17535069.2011.579767>.

Osallistavan suunnittelun vahvuus on paikallisessa tiedossa. Taajaman asukkailla ja toimijoilla on välitön kokemus alueen arvoista ja ongelmista, niiden riippuvuuksista ja kehityksestä.⁹⁴ Osallisuus suunnitteluprosessissa tulee myös esille maankäyttö- ja rakennuslaissa (2000), joka velvoittaa kuulemaan asukkaita. Lain tavoitteena on turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, varmistaa suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, huolehtia asiantuntemuksen monipuolisuudesta ja taata avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevista asioista.⁹⁵

Osallistamismenetelmistä on tullut viime vuosina kommunikatiivisempia. Kunnan asukkaita ja toimijoita osallistutetaan asukasfoorumien, työpajojen, pelien, sähköisten kyselyiden ja mobiilisovellusten kautta kehittämisprosesseihin.⁹⁶ Tavoitteena on osallistaa eri-ikäisiä, eri elämäntilanteessa olevia ja eri taustaisia ihmisiä, kuten nuoria ja iäkkäitä, opiskelijoita, työkäisiä ja eläkeläisiä, kunnan johtoa, vakituksia asukkaita ja vapaa-ajan asukkaita. Osallistavan suunnittelun haasteena on huomioitava, että usein asukastilaisuuksissa tai vastaavissa äänissä ovat muutamat henkilöt ja hiljainen tieto jää helposti uupumaan. Samoin esimerkiksi sähköiset kyselyt rajaavat sellaiset henkilöt ulkopuolelle, jotka eivät omista tietokonetta tai älypuhelinia.

Kaavio 3. Kunnan asukkaiden ja toimijoiden osallisuus alkaa kehittämisprosessin alusta ja jatkuu toteutukseen asti. (Kaavio: J. Taegen)

Osallistava ja vuorovaikutteinen suunnittelu mahdollistaa parhaillaan uusien ratkaisujen syntymisen. Se lisää osapuolten kykyä vuorovaikuttaa, kertoa ja kuunnella sekä tehdä asioita yhdessä. Osallistaminen tukee myös kunnan ja sen asukkaiden muutoskyvykkyyttä, joustavuutta ja resilienssiä. Se edistää ihmisten tulevaisuusorientaatiota ja sitoutumista sekä helpottaa päätöksentekoa.⁹⁷

94 Wagenaar, H. (2007). Governance, complexity, and democratic participation. How citizens and public officials harness the complexities of neighborhood decline. *The American Review of Public Administration*. Vol. 37:1. S. 17–50. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0275074006296208>.

95 Finlex. Lainsäädäntö. [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L1P6>.

96 Bäcklund, P.; Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) (2002). *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus. [viitattu 9.8.2020] ISBN 9516628478 (sähköinen). Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/951-662-847-8>.

97 Kohonen, K. & Tiala, T. (2002) *Johdanto*. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (toim.). *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasianministeriö ja Suomen Kuntaliitto. S. 5–9. ISBN 951-734-450-3.

4.3 Käytännön toteutus case-kohteissa

Seuraavassa kuvataan kehittämisprosessin käytännön toteutusta *Elinvoimainen taajama* -hankkeen case-kunnissa.

Hankkeen alussa Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitoksen Sotera-tutkimusryhmän asiantuntijat määrittivät yhdessä case-kuntien edustajien, viranhaltijoiden ja päättäjien kanssa tehtävän alustavan painopisteen. Tehtävän määrittelyn yhteydessä tutustuttiin myös kohteeseen paikan päällä.

Jokaiseen case-kohteeseen valittiin yksi arkkitehtuurin tai maisema-arkkitehtuurin alan opiskelija tekemään maisterivaiheen opinnäytetyötään kunnan keskustaajaman kehittämisestä. Töiden painopiste oli yhdyskunta-, rakennus- tai maisemasuunnittelussa. Työtä ohjattiin kerran kuukaudessa järjestetyissä työpajoissa, joita fasilitoivat Soterassa työskentelevät tutkijat. Ohjausta annettiin vuoropuhelussa kuntien edustajien kanssa. Työpajoihin osallistui opiskelijoiden lisäksi terveys- ja hyvinvointiarkkitehtuurin, kaupunkisuunnittelun, rakennussuunnittelun ja maisemasuunnittelun professorit.

Opiskelijat tutustuivat case-kohteensa paikallisiin lähtökohtiin analysoimalla tilastoja ja kartta-aineistoja sekä dokumentoiden taajamarakennetta valokuvin ja muistiinpanoin paikan päällä. Työn tarkka rajausta määritettiin yhdessä kuntien edustajien sekä työtä valvovan professorin ja ohjaajan kanssa. Suunnittelun välivaiheita esiteltiin case-kohteen edustajille, viranhaltijoille ja päättäjille muun muassa johtoryhmän tai hallituksen kokouksen yhteydessä. Tällöin työn tavoitteita, sisältöä, havaintoja ja tuloksia voitiin käydä yhdessä läpi. Kaikki viisi opinnäytetyötä valmistuivat hankkeen aikana ja niistä syntyneitä ideoita ja tuloksia esitettiin case-kohteissa esimerkiksi valtuuston seminaarin yhteydessä.

Projektissa hyödynnettiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä kyselyitä, työpajoja ja haastatteluita. Eri menetelmät täydensivät toisiaan. Osassa kunnista jotkut menetelmistä toimivat paremmin kuin toiset.

Hankkeen alussa järjestettiin myös entisen Itä-Saksan alueelle opintomatka, jonka aikana tutustuttiin siellä tehtyihin pienenevien taajamien kehittämissuunnitelmiin. Kohteet sijaitsivat Berliinissä, Cottbussissa, Dresdenissä ja näiden läheisyydessä olevilla pienemmillä paikkakunnilla. Matkalle osallistui case-kuntien viranhaltijoita ja päättäjiä. Kohteista on kerrottu enemmän luvussa 2.2.1.

Case-kohteisiin tehtiin asukaskyselyt. Pertunmaan osalta asukaskyselyt lähetettiin kunnan vakituisille ja vapaa-ajan asukkailla kirjepostilla. Harjavallassa, Kurikassa ja Suupohjassa kyselyyn oli mahdollista vastata sähköisesti tai paperilomakkeella, joita oli saatavilla kaupungin-/kunnantalosta, kirjastosta ja uimahallista. Vastauksia saatiin yhteensä 1 264

kpl. Pertunmaalla vastausprosentti oli suurin (26 %). Muiden kuntien osalta vastauksia saatiin vähemmän. Kyselyiden tuloksia hyödynnettiin opinnäytetöissä ja kehittämisprosessin myöhemmissä vaiheissa. Kyselyissä kerättiin tietoa asukkaiden käyttämistä palveluista, asiointitavoista, kunnassa olevista merkityksellisistä paikoista ja voimavaroista sekä kehittämiskohteista.

Työpajojen avulla voitiin syventää tietoa, jota kyselyissä oli tullut esille. Asukastyöpajoja järjestettiin Suupohjan neljässä kunnassa. Asukastyöpajoista tiedotettiin kuntien nettisivuilla ja paikallislehdissä. Osallistujia työpajoissa oli keskimäärin noin 15–20 henkilöä, poikkeuksena Isojoki, jossa osallistujia oli 45 henkilöä. Työpajoihin osallistui myös kuntien virkamiehiä. Työpajoja fasilitoi Aalto-yliopiston tutkija sekä Suupohjan kohteeseen opinnäytetyötään tekevä arkkitehtiopiskelija. Asukastyöpajojen aiheina olivat palvelujen, yhteisten paikkojen, viihtyvyyden ja työn kehittäminen. Ryhmissä ideoitiin, miten palveluja voitaisiin toteuttaa uudella tavoin, miten tilojen yhteiskäyttöä voisi lisätä, miten kunnan viihtyvyyttä voisi edistää ja mitä töitä tulevaisuudessa kunnassa tehdään.

Asukastyöpajoissa esille nousseita ideoita käsiteltiin Suupohjan opinnäytetyössä⁹⁸. Lisäksi Teuvalla pidettiin vuotta myöhemmin vielä toinen työpaja, jossa käsiteltiin opinnäytetyössä esille nousseita havaintoja ja placemaking-konseptia, jossa yhteisöjä rakennetaan merkityksellisten paikkojen ympärille⁹⁹. Asukkaat ideoivat lyhyen ja pitkän aikavälin käyttöä kunnassa olevien paikkojen kehittämiseksi ja käytön monipuolistamiselle.

Harjavallan asukastyöpajat pidettiin kahden päivittäistavarakaupan sisäänkäyntien yhteydessä yhden iltapäivän ajan. Työpajoissa haettiin asukkaiden ja keskustassa asioivien ideoita ja näkemyksiä suunnittelun pohjaksi. Avoimiin työpajoihin osallistui yhteensä noin 80 henkilöä.

Harjavallan kohteessa toteutettiin myös Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun maisterivaiheen Capstone-intensiivikurssi, jossa opiskelijat tutkivat *Elinvoimainen taajama* -tematiikkaa talouden ja yritysten näkökulmasta pitkäntähtäimen asuntopolitiikan kehittämiseksi.

Hankkeen lopussa toteutettiin haastattelut case-kohteiden toimijoille. Haastattelujen tavoitteena oli selvittää, miten asukaskyselyistä, -työpajoista ja opinnäytetyöstä syntyneitä ideoita on tarkoitus viedä eteenpäin, miksi asukkaiden osallistuttaminen kehittämisprosessiin on tärkeää, miten yhteistyötä naapurikuntien kanssa voidaan edistää ja mitkä ovat kunnan tulevaisuuden näkymät vuonna 2040. Noin 30 minuutin pituinen haastattelu (5 kpl) toteutettiin Teuvan kunnassa viranhaltijoille ja päättäjille.

98 Väisänen, R. (2019) Kohti kestäviä yhdyskuntarakenteita – resilienssin suuntaviivat väestöltään vähenevillä seuduilla. Diplomityö. Aalto-yliopisto. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Arkkitehtuurin laitos. Espoo. 138 s.

99 Lisätietoa: <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>.

Elinvoimainen taajama -hankkeen pohjalta syntyneitä kehityssuunnitelmia kuvataan luvussa 7. Hankkeen pohjalta valmistuu myös väestöltään pienenevien ja ikääntyvien alueiden kehittämistä osallistavan suunnittelun keinoin tutkiva väitöskirja, jossa on hyödynnetty asukaskyselyiden, -työpajojen ja haastattelujen kautta saatua aineistoa.

5 Tulokset

Tässä luvussa käsitellään *Elinvoimainen taajama* -hankkeen pohjalta syntyneitä yleistettävissä olevia huomioita erityisesti rakennusten käytön ja palvelujen järjestämisen osalta. Luvun lopussa esitetään ehdotuksia taajamien kehittämistoimenpiteiksi.

5.1 Keskeiset huomiot

Jokainen taajama on omanlainen ympäristön, historian ja asukkaiden muovaama kokonaisuus. Taajamilla on kuitenkin yhteisiä tekijöitä, jotka johtuvat esimerkiksi taajaman sijainnista tai väestöpohjasta. *Elinvoimainen taajama* -hankkeessa taajamia yhdisti väestön väheneminen ja ikääntyminen. Hankkeessa tarkasteltiin ensisijaisesti kuntien keskustaajamia, joista pienimmät olivat väestöltään noin 500 asukkaan taajamia ja suurin oli noin 8 500 asukkaan taajama.

Yleistettävät huomiot hankkeen case-kohteista liittyvät taajamarakenteeseen, palveluihin, saavutettavuuteen ja yhteisöllisyyteen. Taajamat Suomessa ovat rakentuneet usein teiden varsille. Taajamista puuttuu selkeä keskusta tai keskusta on tyhjenemässä kaupallisten palvelujen siirtyessä parempien liikenneyhteyksien läheisyyteen. Myös julkisia palveluja on vähennetty tai keskitetty isompiin kaupunkeihin ja joukkoliikennevuoroja on supistettu. Kehitys vahvistaa yksityisautoilua ja vaikeuttaa palvelujen saavutettavuutta niiltä, jotka eivät omista omaa autoa. Tämä hankaloittaa ikääntyneiden asiointia, mutta myös lasten ja nuorten harrastustoimintaa. Palvelujen ja työpaikkojen katoaminen, nuoren työikäisen väestön väheneminen ja tyhjät rakennukset ovat tekijöitä, jotka heikentävät taajaman elinvoimaa ja vetovoimaa.

Taajamarakenne kaipaisi keskustan tiivistämistä, toimintojen välistä vuorovaikutusta, kohtaamispaikkoja, tilojen selkeää rajausta ja kävely-ystävällistä ympäristöä, jossa on myös huomioitu esteettömyys. Tyhjät tilat ja rakennukset tarvitsevat käyttäjiä, huoltoa ja ylläpitoa, sama pätee myös ulkotiloihin ja infrastruktuuriin. Ongelmana on, että taajamarakenne on usein ylimitoitettu supistuvalla väestöpohjalla, jonka takia taajaman maankäyttöä on

tarkasteltava uudelleen ja sovitettava muuttuneeseen tilanteeseen. Suunnitelmallinen keskusta-alueen tiivistäminen, sen reuna-alueiden purkaminen ja maisemointi tekevät taajamasta selkeän ja tunnistettavan.

Taajamien kehittäminen on sidoksissa olemassa oleviin taloudellisiin sekä muihin julkisiin ja yksityisiin resursseihin. Usein taajamien keskeisten paikkojen kehittämistä jarruttavat maanomistuskysymykset.

Taloudellisen tilanteen kiristyessä ja resurssien heikentyessä on julkisia palveluja arvioitava kriittisesti ja tutkittava mahdollisuuksia järjestää palveluja uudella tavoin, jotta tarvittavat palvelut voidaan jatkossakin taata niitä tarvitseville. Palvelut ovat muuttuneet sisällöltään ja tuottamistavoiltaan paljon viime vuosikymmenten aikana. Sähköiset palvelut ovat yleistyneet, esimerkiksi lääkärikäynti voidaan korvata etävastaanotolla. Liikkuvat palvelut tuovat esimerkiksi ruokakassin kotiovelle. Itsepalvelu mahdollistaa muun muassa kirjaston käytön myöhään illalla tai kuntosalin käytön aikaisin aamulla. Ilmastonmuutoksen myötä myös resurssien jakaminen on noussut ajankohtaiseksi, kaikkea ei tarvitse omistaa itse.

Hankeen case-kohteiden kehittämissuunnitelmissa on havaittavissa selkeästi kaksi erilaista ratkaisumallia palvelujen järjestämiseksi. Ensimmäinen liittyy palvelujen keskittämiseen ja toinen niiden verkottamiseen. Malleja on kuvattu seuraavassa tarkemmin.

5.1.1 Palvelujen yhdistäminen

Palvelujen yhdistämisellä voidaan luoda kohtaamispaikkoja, jotka tukevat asukkaiden yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia verkostoja. Keskittämällä palveluja edistetään samalla niiden saavutettavuutta.

Palvelujen yhdistämiseen voidaan hyödyntää taajaman keskustassa sijaitsevia kiinteistöjä, jotka ovat tyhjillään tai vajaalla käytöllä. Tuomalla eri toimintoja ja toimijoita yhteen voidaan nostaa tilojen käyttöastetta ja käyttöä eri vuorokaudenaikoina ja vuodenaikoina. Näin syntyy kohtaamispaikkoja, asukkaiden yhteisiä olohuoneita, joissa voi tavata ihmisiä, keskustella, lukea, tehdä etätöitä, kokoontua, pitää esityksiä jne. Nämä paikat ovat tärkeitä paikallisten asukkaiden hyvinvoinnin kannalta, mutta yhtä lailla tilat palvelevat myös satunnaisesti taajamassa vierailevia ihmisiä tai kesäasukkaita. Toimintojen yhdistäminen samaan rakennukseen helpottaa myös palvelujen järjestämistä, kun esimerkiksi huoltoasema voi toimia samanaikaisesti matkahuollon toimipisteenä, kauppana, postina, kahvilana ja kokoontumispaikkana.

Suupohjan kuntiin tehdyissä kehittämissuunnitelmissa näkyy ajatus palvelujen keskittämisestä ja rakennusten käyttötarkoitusten monipuolistamisesta. Kauhajoen keskustassa

sijaitsevasta linja-autoasemasta ja sen ympäristöstä voisi esimerkiksi kehittää koko Suu-pohjan alueen lähituotannon myyntipaikan ja kauppahallimaisen kohtaamispaikan.

Pertunmaan kehittämissuunnitelmassa puolestaan kunnantalon käyttötarkoitusta ehdotetaan laajennettavaksi niin, että se toimisi samanaikaisesti asukkaiden yhteisenä olohuoneena, jossa on monitoimitilaa erilaisten tapahtumien ja näyttelyiden järjestämiseen, kirjasto, pajoja, etätyöpisteitä ja kokoushuoneita.

Palvelujen yhdistämisen konseptia voidaan käyttää myös täydennysrakentamisessa. Selkeä tarve on tuoda ikääntyneiden asumista keskusta-alueelle lähelle palveluja. Palvelukortteli-mallissa rakennukseen on yhdistetty ikääntyneiden asuminen sekä heidän tarvitsemiaan palveluja, kuten kuntoutus- ja hoivapalvelut. Lisäksi rakennukseen voi olla liitetty monitoimitila, kuntosali, ravintola, galleria ja kokoontumistiloja, jotka ovat avoimia kaikille. Keskeinen sijainti taajamarakenteessa tukee ikääntyneiden kotona asumista, kun kaikki tarvittava on kävelytäisyydellä saavutettavissa.

Palvelukortteli-mallia on esitetty Harjavallan ja Keuruun kehittämissuunnitelmissa, joissa keskusta-alueelle ehdotetaan vaiheittaista täydennysrakentamista. Toimintojen keskittäminen ja yhdistäminen elävöittävät taajamaa, vähentävät autolla liikkumisen tarvetta ja edistävät kohtaamisia ja sosiaalista vuorovaikutusta.

5.1.2 Verkottunut palvelurakenne

Verkottunut palvelurakenne perustuu ajatukseen palvelujen koordinoinnista. Jokaisella taajamalla ei tarvitse olla samat palvelut, vaan palveluja ja resursseja voidaan jakaa alueellisesti tai seudullisesti. Kunta toimii palveluverkon mahdollistajana tarjoamalla tiloja eri toimijoiden käyttöön. Toimijoina voivat olla niin julkiset tai yksityiset palveluntuottajat kuin myös paikalliset yhdistykset, järjestöt ja yksittäiset asukkaat.

Palvelujen muodostama verkosto voidaan luoda kunnan sisällä olevien taajamien ja kylien välille. Näin myös pienemmille asuinalueille pystytään turvaamaan tarvittavat palvelut esimerkiksi liikkuvien palvelujen muodossa. Laajemmin tarkasteltuna naapurikunnat voivat luoda yhteisen palveluverkon, jossa jokaisella kunnalla on jokin tietty erityinen palvelu, mitä muilla ei ole. Kunnat ovat osa palveluverkkoa ja hyötyvät muiden kuntien palveluista, mutta säilyttävät samalla oman identiteettinsä.

Timo Järvensivun (2015) mukaan verkostotyölle on ominaista, että sen osapuolet ovat toisiinsa nähden suhteellisen itsenäisiä ja voivat toimia toisistaan riippumatta. Hänen mukaansa tärkeintä verkoston toimivuuden kannalta on yhteistyön perustuminen luottamukseen. Se on uusien toimintamallien kehittämisen, levittämisen ja juurruttamisen edellytys. Keskinäinen luottamus ja sitoutuminen yhteistyöhön edistävät parhaimmillaan tiedon

liikkumista, oppimista ja uusien toimintatapojen käyttöönottoa. Pitkällä aikavälillä tämä voi johtaa koko verkoston innovatiivisuuden ja tuottavuuden lisääntymiseen. Päätöksenteko verkostomaisessa toimintatavassa voi olla hitaampaa kuin hierarkkisessa organisaatiossa, mutta yhteisesti tehtyihin päätöksiin ollaan sitoutuneempia.¹⁰⁰

Kaavio 4. U-teoria verkoston tahtotilan muodostajana. (Kaavio: Järvensivu, 2015)

Katri Nykänen (2015) huomauttaa, että verkostoituminen ja verkoston johtaminen ovat erillisiä asioita. Hän myös erottaa verkoston kehittämisen ja sen sisällön kehittämisestä. Kumpikin näistä ovat mukana läpi verkostoitumisen prosessin, mutta painopiste siirtyy verkoston kehittämisestä ja sisällön kehittämiseen.¹⁰¹ Verkoston kehittämisessä pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys ja sitoutuminen sekä yhteisten sääntöjen ja toimintatapojen löytäminen. Sisällön kehittämisessä puolestaan korostuu oikeiden toimijoiden ja resurssien löytäminen sekä tiedon jakaminen verkostossa ja sen sidosryhmissä. Verkostojohdajan tehtäviin voi kuulua mm. yhteistyön sääntöjen luominen ja tehokkaan tiedonsiirron varmistaminen verkoston toimijoiden välillä. Verkosto on myös dynaaminen ja sen toimijat voivat vaihtua ajan kuluessa. Verkottunut palvelurakenne sopeutuu muuttuviin olosuhteisiin. Se hyödyntää paikallista osaamista ja lisää tilojen monikäyttöisyyttä ja käyttöastetta.

100 Järvensivu, T. (2015). Verkostotyön teoriaa ja verkoston arviointia. Teoksessa: Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asiakirjan kirjoittamisen taustalla. Valo S. 17–39.

101 Nykänen, K. (2015). Kohti systemaattista verkostoitumista. Teoksessa: Jyrämä, A. & Mattelmäki, T. Palvelumuotoilu saapuu verkostojen kaupunkiin. Helsinki: Aalto-yliopisto. S. 137–152. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri 1/2015. ISBN 978-952-60-6059.

Teuvalla palveluverkko muodostuu Teuvan kunnan kylien välille. Liikkuvan *Teuvabiilin* avulla on tarkoitus tuoda ikäihmisten tarvitsemia palveluja syrjäkylille. Samalla aktivoidaan ikäihmisten arkea, tuodaan ihmisiä yhteen ja elvytetään kyläkulttuuria.

5.2 Ehdotukset toimenpiteiksi

Koska koko taajamaa ei ole mahdollista kehittää yhtä aikaa, on keskityttävä muutamaa taajaman elinvoimaisuuden kannalta keskeisiin kehittämistoimiin. Taajaman elinvoimaa voidaan parantaa asteittain. Tärkeää on luoda realistinen toteutettavissa oleva strategia ja suunnitelma vaiheittaisen toteutuksen pohjaksi sekä valita mittarit, joilla strategian toteutusta voidaan arvioida.

Seuraavassa on hankkeen aikana esiin nousseita kehittämistarpeita ja -ehdotuksia:

1. Taajaman keskustan tiivistäminen, täydentäminen, eheyttäminen

- Taajaman keskustan viihtyvyyden lisääminen
- Toimintojen keskittäminen keskusta-alueelle
- Kävely- ja pyöräilyreittien parantaminen
- Huonokuntoisten rakennusten korjaaminen tai purkaminen
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten ja maisemien vaaliminen ja ylläpito
- Laadukkaiden ulkoalueiden saavutettavuus, puistot, torit, aukiot, rantaraitit, luontopolut
- Mielenkiintoiset tilasarjat, tilojen rajaaminen, merkityksellisten paikkojen luominen
- Rakennusten väliin jäävien tilojen hoitaminen ja siistiminen
- Kevyenliikenteen reittien ja valaistuksen parantaminen ja täydentäminen

2. Rakennusten käytön monipuolistaminen

- Rakennusten käytön monipuolistaminen ja käyttöasteiden nostaminen
- Tilojen ja palvelujen resurssitehokkuus
- Eri toimijoiden julkisten ja kaupallisten palvelualojen, yhdistysten ja yritysten välisten vuorovaikutuksien lisääminen, hybridirakennukset
- Rakennusten ja ulkotilojen hyödyntäminen eri vuodenaikoina
- Tilojen hyödyntäminen eri vuorokaudenaikoina, tilojen muuttaminen itsepalvelutiloksi, esimerkiksi itsepalvelukirjasto, -kuntosali tai -hiihtoputki

- Uusien rakennusten suunnittelu muuntojoustavaksi mahdollistaen tilojen käyttötarkoituksen muutoksen, esimerkiksi konserttitalista elokuvateatteriksi tai kokoustilasta kuntosaliksi
- Vanhojen, huonokuntoisten rakennusten purku ml. purkumateriaalin uusiokäyttö ja kierrättäminen, esimerkiksi vanhoista ikkunoista kasvihuone, ovilehdestä pöytälevy

3. Palvelujen kehittäminen

- Palvelujen verkottaminen ja laajentaminen muiden taajamien kanssa: palvelutarjontaan vaikuttaa taajaman koko (yläkoulu ja apteekki yli 1000 asukkaan taajamissa, Alko ja lukio yli 3000 asukkaan taajamissa)
- Palvelujen saavutettavuuden edistäminen: osa kaupallisista palveluista siirtyy hyvien liikenneyhteyksien varrelle, osa säilyy taajamissa
- Paikallisten tuotteiden ja lähiruuan tuotannon edistäminen
- Kokeilukulttuurin tukeminen
- Taajaman historiallisen keskustan identiteetin ja merkityksen vahvistaminen ja elinvoimaisuuden lisääminen
- Yhteisen olohuoneen kehittäminen: keskustan ei-kaupalliset palvelut, kohtaamispaikat, kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut muodostuvat muuttuneessa taajamakuvassa keskeisiksi
- Keskustassa olevien palvelujen tuominen lähelle toisiaan
- Julkisen liikenteen, liikkuvien palvelujen ja sähköisten palvelujen kehittäminen

4. Asukkaiden tarpeiden huomioiminen

- Yhteisöllisyyden ja sosiaalisten verkostojen vahvistaminen, sillä väestöltään vähenevissä taajamissa sosiaaliset verkostot usein heikkenevät
- Ikääntyneille sopivia, kohtuuhintaisia yksioita ja kaksioita taajamien keskustaan lähelle palveluja, esteettömän kävelyetäisyyden päässä palveluista, kotona asumisen tukemista ja mahdollistamista
- Kimppakyytejä, liikkuvia palveluja
- Kävely-ystävällinen taajamakeskusta ja asukkaiden yhteisiä olohuoneita, joilla mahdollistetaan ihmisten kohtaamiset ja sosiaalisten kontaktien ylläpito
- Lasten ja nuorten toimintaan panostaminen: aktiviteetteja ja harrastetoimintaa omassa taajamassa tai lähitaajamassa saman ikäisten kanssa
- Nuorille: paikkoja, joissa voi olla ja tavata kavereita

- Työikäisille: yhteisiä etätyöpisteitä, sekä kolmansia paikkoja kodin ja työn ulkopuolella, joissa voi tavata ihmisiä ja vaihtaa kuulumisia
- Vapaa-ajan asukkaille: etätyöpiste taajaman keskustassa, yhteiskäyttöisiä puu- ja metalliverstaita tai käsityötiloja, yhteiskäyttöisiä polkupyöriä, joilla voi tutustua taajaman luontokohteisiin

5. Paikan mielikuvan parantaminen

- Paikan vahvuuksien esiin tuominen: usein asukkaat kokevat taajaman hyvänä paikkana asua, jossa kaikki tarvittava on lähellä
- Paikan identiteettiä voidaan parantaa korostamalla pienen taajaman etuja ja ominaispiirteitä, luontoa, lähiruokaa, yhteisöllisyyttä
- Ympäristön laatua voidaan kehittää pitämällä huolto rakennuksista ja ulkotiloista ja vahvistamalla taajaman merkityksellisiä paikkoja tai muodostamalla uusia puhuttelevia paikkoja tai kokemuksia
- Taajamaa voidaan myös brändätä yhteistyössä muiden lähiseudun taajamien kanssa, esimerkiksi maakuntamatkailun kohteina

6. Keinona osallisuus ja osallistaminen

- Hyödynnetään pienen kunnan yhteisöllisyyttä, vuoropuhelua ja matalaa hierarkiaa
- Asukkaiden hiljainen tieto esille tuominen ja hyödyntäminen
- Yritysten osallistaminen mukaan kehitystoimintaan
- Päättäjien ja viranhaltijoiden sitoutuneisuus ideoiden eteenpäin viemiseen
- Positiivisen ja innostavan ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen
- Keskinäisen luottamuksen vahvistaminen, ”puhalletaan yhteen hiileen”, ”kaveria ei jätetä”.

6 Johtopäätökset

Väestöltään vähenevien ja ikääntyvien kuntien taajamien kehittämiseen on selkeä tarve, kun tarkastelee maamme taajamien nykytilaa ja tulevaisuuden kehityssuuntaa. Väestöään menettävien kuntien taloudelliset resurssit heikkenevät, palveluja vähennetään ja keskiteitä, työpaikkoja katoaa. Samalla tyhjien tai vajaalla käytöllä olevien rakennusten määrä kasvaa ja ylitarjonta laskee kiinteistöjen arvoa. Supistumiskehitys vaikuttaa myös asukkaiden hyvinvointiin, kun sosiaaliset verkostot, yhteiset kohtaamispaikat ja harrastusmahdollisuudet vähenevät.

Supistuvien kuntien taajamarakenne on aikoinaan suunniteltu laajalle väestöpohjalle ja on nykyisessä muodossaan kallis ylläpitää. Tarvitaan uusia otteita yhdyskunta- ja rakennussuunnittelussa taajamarakenteen sopeuttamiseksi muuttuneeseen tilanteeseen ja tarpeeseen. Maassamme väestöltään vähenevien ja ikääntyvien kuntien taajamien kehittämistä ei ole tähän mennessä tarkasteltu riittävästi arkkitehtuurin, rakennusten ja rakennustalouden näkökulmasta. Tämä on kuitenkin tärkeää, sillä valtaosa kunnista on väeltään väheneviä.

Elinvoimainen taajama -hankkeen case-kunnat ovat hyvin erilaisia kooltaan, sijainniltaan ja elinkeinorakenteeltaan, mutta ovat kuitenkin kohdanneet samoja haasteita, ja suuri osa maamme kunnista on samojen haasteiden edessä. Väestön vähenemisen ja ikääntymisen myötä muuttuneet tarpeet on tunnistettava. Kuntien ja niiden taajamien elinvoimaisuuden säilyttämiseksi on pystyttävä sopeutumaan muuttuneeseen tilanteeseen ja etsittävä uusia ratkaisuja, voimavaroja ja verkostoja.

Elinvoima syntyy ihmisten aktiivisuudesta, innostumisesta, luovuudesta ja yhdessä tekemisestä. Kehittämisosuuteen on panostettava ja osallistettava kunnan virkamiehiä, poliittisia päättäjiä, asukkaita, yritysten ja järjestöjen edustajia kuten myös ulkopuolisia asiantuntijoita, jotka näkevät asioita eri tavoin.

Kehittämisosuuteen toteutustapoja on monia, mutta päävaiheet ovat samoja: 1) valitaan sopivat arviointi- ja kartoitusmenetelmät, 2) kartoitetaan nykytilanne, olemassa olevat resurssit ja tunnistetaan tulevat kehittämistarpeet, 3) laaditaan toteutettavissa oleva

kehittämissuunnitelma, jota työstetään vuoravaikutteisesti, ja 4) loppuvaiheessa viedään käytäntöön ja toteutetaan.

Kehittämisratkaisuja on myös monenlaisia, mutta niitä on fokusoitava rajallisten resurssien takia. Tässä raportissa esille nousseet ratkaisut liittyvät esimerkiksi palvelujen verkottamiseen, rakennusten monikäyttöisyyden lisäämiseen, kävely-ystävällisen keskustan vahvistamiseen ja yhteisöllisyyden lisäämiseen.

Esimerkiksi Keuruun, Kurikan ja Pertunmaan case-kohteissa suunniteltiin nykyisen kevyenliikenteen verkoston täydentämistä ja laajentamista niin, että se yhdistää ja helpottaa paikkojen saavutettavuutta. Reitin valaistukseen kiinnitettiin huomiota, samoin esteettömyyteen ja riittäviin pysähdys- ja levähdyspaikkoihin. Yhdistämällä palveluja samaan rakennukseen tai saman reitin varrelle vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja elinvoimaa.

Rakennusten käytön monipuolistaminen nousi esille etenkin Pertunmaan ja Suupohjan kohteissa, joissa olemassa oleviin rakennuksiin (kunnantaloihin, kirjastoihin, terveyskeskukseen tai linja-autoasemalle) ehdotettiin käytön monipuolistamista niin toiminnan kuin myös käyttäjäryhmien osalta. Suunnitelmissa tutkittiin myös sisä- ja ulkotilojen käyttöä eri vuorokauden ja vuodenaikoina.

Palvelujen verkottamista käsiteltiin Suupohjan case-kohteessa, jossa niitä verkotettiin neljän kunnan välillä, luomalla näin jokaiselle kunnalle oma vahva identiteetti ja rooli palveluverkossa. Skaalattuna pienempään mittakaavaan, palveluverkko voi toimia myös yhden kunnan sisällä, voimistaen taajamien ja kylien elinvoimaisuutta ja tuoden palveluja myös syrjässä sijaitseville kylille, kuten Teuvan case-kohteessa tehtiin.

Taajamien elinvoimaisuuden kannalta keskustan kehittämisellä ja vahvistamisella voidaan vaikuttaa myönteisesti paikan ilmeeseen, viihtyvyyteen ja ihmisten hyvinvointiin. Keskusta, taajaman sydän, on kautta aikojen toiminut kohtaamispaikkana. Väestön vähenemisestä johtuvat haasteet näkyvät etenkin tyhjinä tiloina tai vajaakäyttöisinä rakennuksina ja yleisenä väljyytenä. Monipuolistamalla sisä- ja ulkotilojen sekä rakennusten käyttöä, purkamalla huonokuntoisia, ränsistyneitä rakennuksia ja mahdollisesti täydennysrakentamalla luodaan keskustalle jälleen uusi kasvusta riippumaton merkitys ja identiteetti. Toki yhtäläillä hyvään asumiseen ja asuinympäristöön kuuluvat myös toimivat peruspalvelut, koulu, työ, harrastemahdollisuudet, kanssaihmiset sekä luonto.

Taajamarakenteen suunnittelun haasteena on kaavassa esitetyn suunnitelman ja toteutuneen rakennetun ympäristön välinen ero. Kaava ei ole aina lähtenyt kaikilta osin toteutumaan, jolloin sillä ei ole onnistuttu vaikuttamaan ennakoivasti toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Myös kaavassa esitetty rakennusoikeuden määrä antaa näin ollen harhaanjohtavan kuvan kiinteistöjen arvosta ja merkityksestä. Supistuvien taajamien

keskustan painopiste on siirtynyt vuosien aikana pois alkuperäisestä lähemmäs suuria liikenneväyliä. Toisena kehityksenä on havaittavissa myös keskustan vetovoiman laimeneminen tai keskustan hajaantuminen useampiin eri paikkoihin. THL:n selvityksen mukaan neljännes yli 74-vuotiaista kokee suuria vaikeuksia päivittäisissä askareissa ja yli 500 metriä pitkän matkan kävelemissä¹⁰². Tämä tulee ottaa huomioon asumisen ja palvelujen sijoittumisessa.

Usein taajamat sijaitsevat vesistöjen läheisyydessä. Vaikka vesistöjen rooli on kunnissa tärkeä, joen- tai järvenrantaa on harvoin hyödynnetty taajamarakenteessa, todennäköisesti rantojen yhteiskäytön haasteiden takia. Kuntien taajamien kehittäminen edellyttää kiinteistöjen omistajien, viranhaltijoiden ja poliittisten päättäjien yhteistä tahtotilaa ja ymmärrystä. Supistuvien taajamien yhdyskuntarakenteen suunnittelussa tärkeää on koota voimavarat jo rakennettujen alueiden ja erityisesti keskustan kehittämiseen. Jalankulku- ja pyöräilyreittien parantaminen sekä viheralueiden ylläpito parantavat taajaman keskustan ilmettä. Suunnitelmien tulee edistää kunnan nykyisten asukkaiden hyvinvointia ja tukea yritystoimintaa. Uusia alueita tulisi ottaa vain harkiten käyttöön. Kunnan ominaispiirteitä kannattaa hyödyntää ja tuoda esille. Kunta on omien taajamiensa kehittäjä. Kunnan kannattaa verkottua alueen tai seudun muiden kuntien kanssa esimerkiksi palvelujen järjestämisen osalta.

Supistuvien kuntien väestö ikääntyy ja samanaikaisesti kuntatalous heikkenee. Tavoitteena on nähdä ikääntyneet kunnan aktiivisina toimijoina ja tukea ikääntyneiden kotona asumista, mikä vähentää kallista ympärivuorokautisen hoivan tarvetta. Kuntien ydintehtävänä on ennaltaehkäisevä toiminta, hyvinvoinnin edistäminen ja ihmisten asuinympäristöjen kehittäminen. Moni ikääntynyt, joka ei enää pärjäisi syrjäkylässä sijaitsevassa omakotitalossaan, voisi muuttaa taajaman keskustaan palvelujen äärelle. Taajamista kuitenkin puuttuu ikääntyneille sopivia asuntoja. ARAn vuokra-asuntoja on lukuisia tyhjillään väestöltään supistuvissa taajamissa. Asunnot sijaitsevat syrjässä, ovat huonossa kunnossa, eivät ole esteettömiä tai ovat kooltaan turhan suuria. Kysyntää olisi hyväkuntoisille, esteettömille yksioille tai kaksioille taajamien keskustassa lähellä palveluja. Suuri osa ARAn vuokra-asunnoista on rakennettu 1980–1990-luvuilla, ja ne ovat tulossa peruskorjausikänsä. Kunnissa on kuitenkin syytä pohtia, kannattaako kaikkia ARA-rakennuksia korjata, jos ne sijaitsevat taajamien kehittämisen kannalta epäedullisesti.

Keskeisellä sijainnilla olevaa ARA-asuntokantaa kannattaa kuitenkin korjata. Samalla rakennukseen voidaan jälkiasentaa hissi ja edistää muullakin tavoin rakennuksen ja asuntojen esteettömyyttä. Isoja perheasuntoja voidaan pilkkoa pienemmiksi asunnoiksi, jolloin ne vastaisivat paremmin kysyntää. ARAn vuokrataloja voidaan kehittää asukkaiden

102 Murto J.; Kaikkonen R.; Pentala-Nikulainen O.; Koskela T.; Virtala E.; Härkänen T.; Koskenniemi T.; Jussmäki T.; Vartiainen E. & Koskinen S. (2017). Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010–2017 [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: www.thl.fi/ath.

tarpeita paremmin tukeviksi. Joidenkin asuntojen käyttötarkoitusta voidaan muuttaa esimerkiksi asukkaiden yhteiseksi kerhotilaksi tai palvelutilaksi. Asuntojen käyttötarkoituksenmuutos vaatii kuitenkin erillisen päätöksen ARasta. Tilojen korjaamiseen on myös mahdollista hakea myös avustusta. Kuntien vuokratilayhtiöiden asuntojen merkitys ikääntyneiden asumisessa on suuri erityisesti väestöltään vähenevissä kunnissa. Sopivien asuntojen kehittämisessä tarvitaan kunnan ja vuokratilayhtiöiden pitkäjänteistä yhteistyötä.¹⁰³

Kuntien taajamien tulevaisuutta suunniteltaessa tulisi asuminen ja arjen sujuvuus olla keskiössä. Taajamat eivät voi jäädä pysähtyneisyyden tilaan, vaan niiden on mukauduttava yhteiskunnan kehitykseen. Keinoja vetovoimaisuuden ja elinvoimaisuuden säilyttämiseksi ja lisäämiseksi on monia. Mahdollisuuksia voi olla esimerkiksi kotimaanmatkailun, lähiruuan tuotannon tai vaikkapa green care -toiminnan kehittämisessä. Pieni kunta voi myös toimia alustana ketterälle kokeilukulttuurille ja uusille asumisen ratkaisuille kuten yhteisöasumiselle, eläkepäivien luonnonläheiselle asumiselle sekä kestävä kehityksen tavoitteiden mukaiselle elämäntavalla.

Myös monipaikkaisuus ilmiönä on yleistymässä. Ihmiset asuvat, tekevät työtä ja viettävät vapaa-aikaa useassa eri paikassa. Monipaikkaisuus liittyy miljoonien suomalaisten elämään. Isommissa taajamissa monipaikkainen asuminen on usein sidoksissa työhön, opiskeluun tai perhetilanteeseen, pienemmissä taajamissa puolestaan vapaa-aikaan ja kausityöhön. Maassamme on yli 500 000 kesämökkiä, joilla on arvioitu olevan yli kaksi miljoonaa säännöllistä käyttäjää. Monessa Järvi-Suomen ja rannikkoseudun kunnassa kesäasukkaat kaksinkertaistavat kunnan väkimäärän kesäisin. Vapaa-ajan asuminen on muuttumassa ympärivuotisemmaksi. Kesämökkien varustelutaso on kasvanut ja tietoliikenneyhteydet sekä etätyömahdollisuudet ovat parantuneet.¹⁰⁴ Kaupungistuminen ja ikääntyminen lisäävät todennäköisesti maaseudun vapaa-ajan asumista tulevaisuudessa, sillä erityisesti kasvukeskuksissa asuvat ja eläkeikäiset viettävät muita enemmän aikaa vapaa-ajan asunnoilla.¹⁰⁵

Vuoden 2020 alussa alkanut COVID-19-pandemia on myös lisännyt ihmisten viettämää aikaa vapaa-ajan asunnolla. Töitä on tehty etänä paikassa, joka koetaan rauhalliseksi, turvallisiksi ja viihtyisäksi ympäristöksi. Myös kesälomakohteet ovat olleet pääasiassa kotimaassa. Jää nähtäväksi, muuttaako COVID-19-pandemia ihmisten arvoja ja elämäntapoja

103 Riihimäki, M.; Laitinen, T.; Koskinen, T. & Aro, K. (2019). Kuntien ARA-vuokra-asuntojen korjaaminen ikääntyneiden asumiseen sopivaksi. Helsinki: Ympäristöministeriö. 76 s. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:15. ISBN: 978-952-361-004-0.

104 Pitkänen, K. & Vepsäläinen, M. (2008) Foreseeing the future of second home tourism. Case Finnish media and policy discourse. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. Vol. 8:1, s. 1–24.

105 Czesław, A.; Vepsäläinen, M.; Strandell, A.; Hiltunen, M.; Pitkänen, K.; Hall, C. M.; Rinne, J.; Hannonen, O.; Paloniemi, R. & Åkerlund, U. (2015). Vapaaajan asuminen Suomessa – Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155089>.

pysyvästi. Väestöltään pienenevien kuntien taajamien vetovoimatekijät saattavat tulevaisuudessa olla juuri niitä pienen paikkakunnan ominaispiirteitä, jotka ilmenevät pienmittakaavaisuudessa, kotiseudun tunnussa, vanhoissa rakennuksissa, hyvin hoidetuissa ulkotiiloissa, viihtyisässä kävely-ympäristössä, päivittäin tarvittavien palvelujen saatavuudessa ja yhteisöllisyydessä. Tärkeintä elinvoimaisessa taajamassa on tunne siitä, että on jossain erityisessä paikassa.

Väestön vähenemistä ei tulisi nähdä pelkkänä ongelmana, vaan kunnat voivat hyötyä niistä ominaispiirteistä, mitä niillä on verrattuna kasvukeskuksiin. Supistuminen tarjoaa mahdollisuuksia taajamien kehittämiseksi. Pienenevien taajamien elinvoimaisuuden kannalta keskeistä on kyky tunnistaa ympäristössä tapahtuvat muutokset ja muuttaa toimintaa vastaamaan uusia tarpeita. Tavoitteena on varmistaa nykyisten asukkaiden hyvinvointi, hyvä asuinympäristö ja arjen sujuvuus. Elinvoima syntyy ihmisten aktiivisuudesta, innostumisesta, luovuudesta ja yhdessä tekemisestä. Elinvoima kuvastaa arvoja, joiden säilyminen ei ole itsestäänselvyys, vaan edellyttää sopeutumista, tahtoa, voimavaroja, verkostoja ja vuorovaikutusta.

7 Osaprojektien kuvaukset

Tässä luvussa esitellään *Elinvoimainen taajama* -hankkeen case-kohteiden kehittämissuunnitelmia tarkemmin.

7.1 Harjavalta

Asukasluku 2019	6 950
Väestöennuste 2040	5 673
Sijainti	Satakunnan maakunta, Poriin 30 km
Liikenneyhteydät	Valtatie 2, rautatieasema, linja-autoasema
Voimavarat	Suurteollisuuspuisto
Haasteet	”Ihmiset käy töissä Harjavallassa, mutta asuu muualla”
Kehittämiskohde	Keskusta, lyhyen ja pitkän aikavälin suunnitelma
Lisätietoja	http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-202006143780

TAUSTA

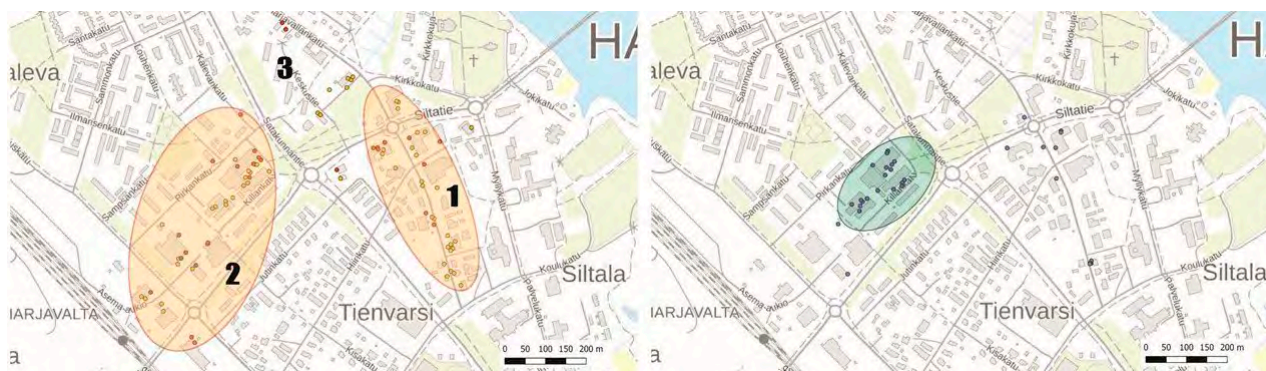
Harjavalan asukasluku on laskenut tasaisesti 1980-luvulta lähtien, vaikka työpaikkojen määrä on koko ajan kasvanut. Ihmiset asuvat naapurikunnissa ja käyvät Harjavallassa töissä, koska sopivaa asuntoa ei löydy Harjavalan keskustasta. Myös keskustan ilme, laajat pysäköintialueet, avara tori, vanha liikekeskus ja tyhjät liiketilat eivät luo mielikuvaa viihtyisästä ja houkuttelevasta asuinympäristöstä.

Kuvat 22, 23, 24. 1960-luvulla rakennettu liikekeskus ja sen läheisyyteen sijoittuvat kaupalliset palvelut ovat helposti saavutettavissa junalla, linja-autolla ja henkilöautolla. Alue muodostaa kävijälle ensivaikutelman Harjavallan keskustasta. (Kuvat: J.Taegen)

Harjavallan keskusta on hajanainen. Keskusta on siirtynyt pikkuhiljaa pois kirkon, kirjaston, koulujen ja terveysaseman luota lähemmäksi hyviä liikenneyhteyksiä ja joukkoliikenne-asemia. Tänne on muodostunut kaupallinen keskusta, joka on helposti saavutettavissa. Liikkeissä asioivat asukkaiden lisäksi myös työmatkalaiset sekä satunnaiset ohikulkijat. Kaupallisen toiminnan painopisteen voidaan olettaa pysyvän jatkossakin tällä alueella. Alueen ilmettä kuitenkin hallitsevat yksikerroksiset, marketmaiset rakennukset ja laajat pysäköintialueet sekä tori, joka on kerran vuodessa, Harjavallan Markkinoiden aikaan, täynnä ihmisiä ja muun osan ajasta tyhjä. Keskeisen sijaintinsa ja kehittämistarpeensa vuoksi kaupallisen keskustan alue muodostui *Elinvoimainen taajama* -hankkeessa Harjavallan kehittämiskohteeksi.

Harjavaltaan on tehty jo vuonna 1999 keskustasuunnitelma, joka ei ole kuitenkaan kaikilta osin lähtenyt toteutumaan, uudisrakennuksia ja liiketiloja on jäänyt rakentamatta, samoin torialueen päälle suunniteltu laaja lasikatto. Keskustasuunnitelmassa onkin todettu, että *”toimenpiteitä toteutetaan vain, jos niiden katsotaan olevan taloudellisesti kannattavia”*. Uusia rakennuksia on Harjavallan keskusta-alueella toteutettu yksi kerrallaan ns. posti-merkkikaavoilla, mikä ei aina ole johtanut taajaman kokonaiskuvan kannalta parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

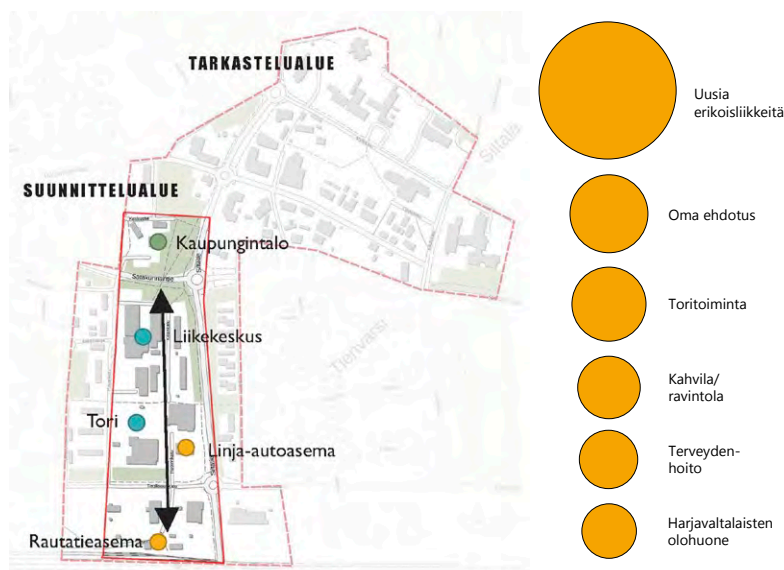
Kuva 25. Harjavallan historiallinen keskusta sijaitsee numeron 1. alueella ja uusi kaupallinen keskusta numeron 2. alueella. Harjavallassa on yhteensä 118 liiketilaa, joista 86 kpl on käytössä (oranssi) ja 32 kpl tyhjiillään (sininen). Tyhjät liiketilat sijoittuvat pääasiassa 1960-luvulla rakennettuun rapistuneeseen liikekeskukseen. (Kuva: L. Löytänen)

KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Nyt tehdyn kehittämissuunnitelman tavoitteena on kaupallisen keskustan viihtyvyyden lisääminen ja toimintojen monipuolistaminen sekä palvelujen ja asumisen kehittäminen ikääntyneille ja työssäkäyville hyvien liikenneyhteyksien läheisyyteen.

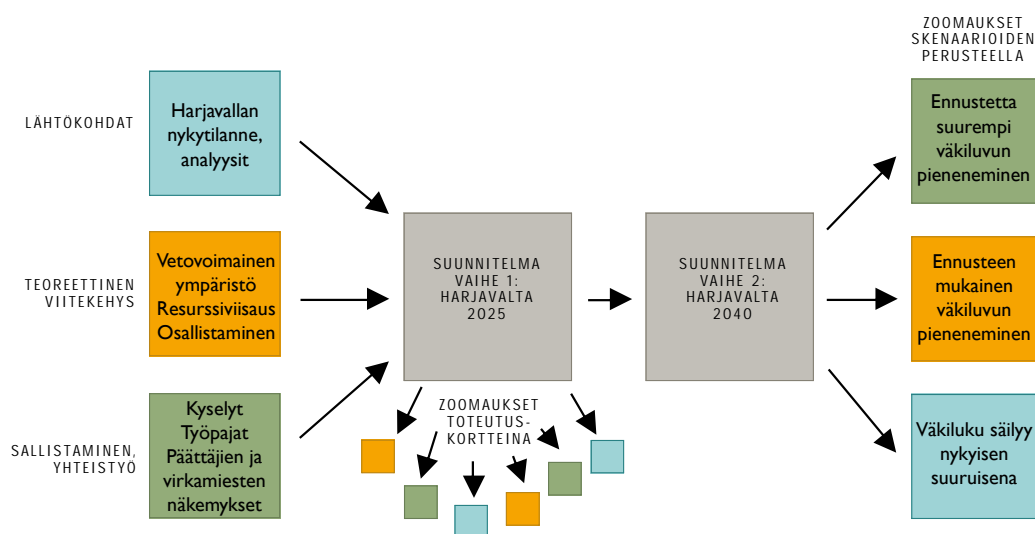
Suunnitelman kantavana teemana on resurssiviisaus. Sanalla resurssiviisaus tarkoitetaan tässä kontekstissa luonnonvarojen säästämistä ja päästöjen vähentämistä, hyvinvoinnin lisäämistä sekä taloudellisten resurssien mahdollisimman tarkoituksenmukaista käyttöä ja olevien rakennusten sekä infrastruktuurin hyödyntämistä. Harjavalta kuuluu Kohti hiili-neutraaleja kuntia (Hinku) -verkostoon.

Harjavallan kehittämissuunnitelmaa työstettiin yhteistyössä Harjavallan kaupungin päättäjien ja virkahenkilöiden kanssa. Lisäksi järjestettiin kaikille avoin työpaja ja kysely, joiden kautta on saatu tietoa asukkaiden ja Harjavallassa työssä käyvien kokemuksista, tarpeista ja toiveista. Osallistavan suunnittelun tavoitteena oli ennen kaikkea tunnistaa ne toiminnot, joita on tarkoituksenmukaista sijoittaa keskusta-alueelle.

Kuvat 26 ja 27. Harjavallan kehittämiskohteeksi valittiin rautatieaseman ja kaupungintalon välissä oleva kaupallinen keskusta. Laajempi tarkastelualue sisältää myös historiallisen keskustan. Ympyrät kuvaavat työpajassa esille tulleita ideoita. (Kuvat: L. Löytönen)

Harjavallan kehittämissuunnitelma on kaksivaiheinen. Ensimmäinen vaihe on ajoitettu vuodelle 2025. Sen keskeiset toimenpiteet on esitetty toimenpidekortteina, jotka vastaavat kysymyksiin: *”mitä tehdään, miksi tehdään ja mitä ratkaisu maksaa”*. Tämä esittämistapa mahdollistaa esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin tai palvelee paikallisen päätöksenteon tarpeita. Ehdotetut toimenpiteet ovat sellaisia, että ne on mahdollista toteuttaa ilman kunnantalouden kannalta kohtuuttomia panostuksia.

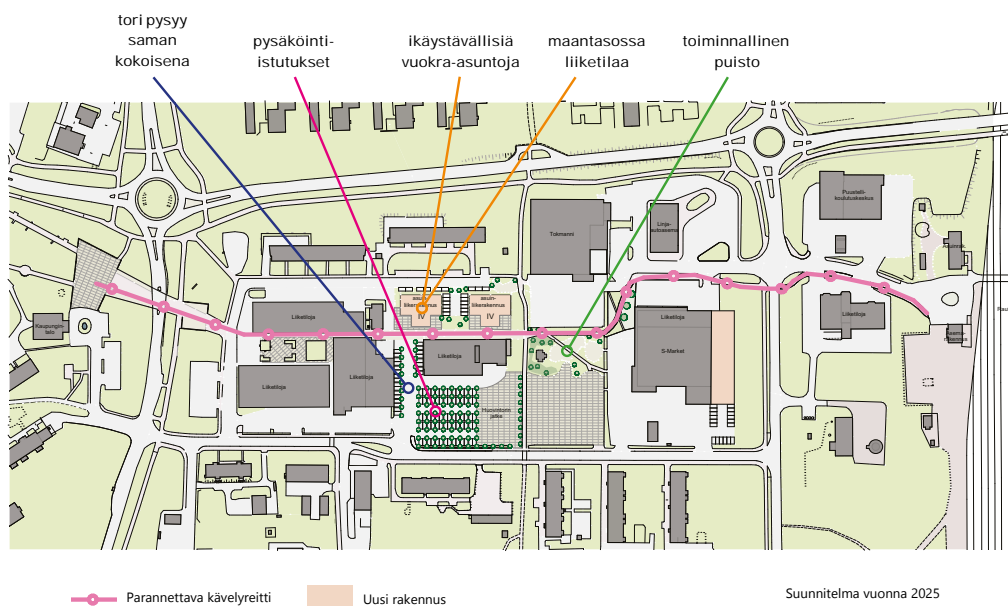

Kuva 28. Harjavallan kehittämissuunnitelma on kaksivaiheinen ja huomioi väestönkehityksen skenaariot pitkän tähtäimen suunnitelmassa. (Kuva: L. Löytönen)

Toisen vaiheen suunnitelma on pitkän tähtäimen suunnitelma vuodelle 2040. Tästä suunnitelmasta on esitetty kolme eri vaihtoehtoa, jotka perustuvat väestökehityksen suuntiin. Skenaariotyöskentely osoittautui toimivaksi tavaksi suunnitella epävarmaa tulevaisuutta.

Harjavallan kaupunki omistaa keskusta-alueen maasta noin puolet. Omistus käsittää kuitenkin lähinnä yleiset katu- ja puistoalueet sekä julkisten rakennusten kiinteistöt. Suunnittelualueen kehittämistä varten kaupunki on kiinnostunut hankkimaan keskeisesti sijaitsevat liikelakiinteistöt.

Paikallisia lähtökohtia hyödyntämällä onnistuttiin tunnistamaan maltillisesti resursseja vaativia tapoja parantaa keskustan vetovoimaisuutta. Toteutuskortit ja skenaariot tarjoavat hyvät lähtökohdat suunnitelman konkreettiselle toteutukselle ja niitä voi soveltaa muuttuviin olosuhteisiin. Keskittämällä useita eri toimintoja rautatieasemalta kaupungintalolle kulkevan kevyenliikenteen reitin varrelle saadaan luotua mielenkiintoinen ja houkutteleva ympäristö, joka palvelee kaikenikäisiä asukkaita ja työssäkäyviä.

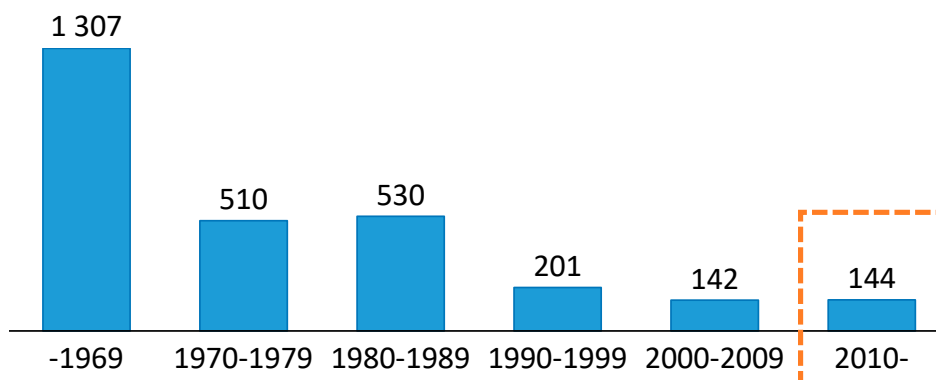
Kuva 29. Harjavalan ensimmäisen vaiheen kehittämissuunnitelma vuodelle 2025. (Kuva: L. Löytönen)

7.2 Capstone-projekti

Harjavaltaan tehtyä kehittämissuunnitelmaa syvennettiin Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulun Capstone-projektissa, jossa keskityttiin ratkaisemaan elinvoimaisuuteen vaikuttavia tekijöitä pitkäjähtäimen asuntopoliittikan kehittämiseksi.

Projektissa käytettiin tilastotietokantoja sekä suoritettiin haastatteluja syvemmän ymmärryksen saavuttamiseksi. Kerätystä aineistosta selvisi, että joitakin Harjavalan elinvoimaisuutta hidastavia tekijöitä voidaan lyhyellä aikavälillä korjata ja siten vaikuttaa pitkän aikavälin väestönkehitykseen, ja asuntopoliittisiin päätöksiin.

Harjavallassa uusien rakennusten määrä on hiipunut 1990-luvulta lähtien. Noin 40 % viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennetuista rakennuksista on yritysten käyttöön suunnattuja toimisto- ja teollisuusrakennuksia.

Kaavio 5. Harjavallan rakennusten lukumäärä ja rakennusvuosi. (Lähde: Tilastokeskus)

Harjavaltaan rakennetut asuintalot ovat 2010-luvulla olleet pääasiassa pientaloja. Rivi- ja kerrostaloja on rakennettu vain 5. Harjavallan naapurikunnissa asuinrakennuksia on rakennettu etenkin Eurassa ja Ulvilassa. Sopivien vuokra-asuntojen puuttuminen on kuitenkin yhteistä kaikille Harjavallan naapurikunnille.

Yhden paikallisen asunnonvälittäjän tietojen mukaan Harjavallassa on myynnissä lähes 100 asuntoa, mikä osoittaa suurta tarjontaa. Myytävien asuntojen edullinen hintataso ja pitkä keskimääräinen markkinointiaika viestivät selkeästi kysynnän puutteesta. Tärkeää on siis ensin luoda kysyntää Harjavallan asuntomarkkinoille ja sopeuttaa tarjontaa. Koko Satakunta kärsii kuitenkin vähenevästä väestökehityksestä.

Kehittämisehdotuksia käynnissä olevan kehityksen pysäyttämiseksi ja kääntämiseksi positiiviseksi tunnistettiin kolme:

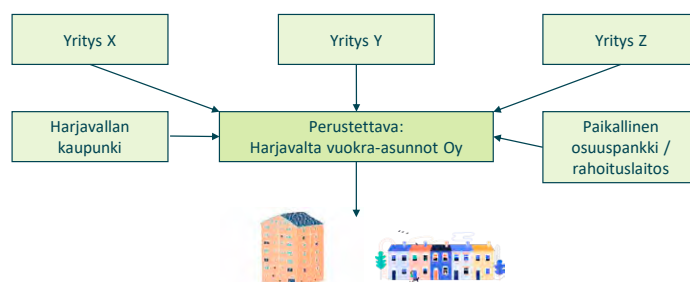
1. **Yhteistyö Harjavallan yritysten kanssa.** Suurteollisuuspuistossa on noin 20 teollisuuden yritystä, jotka toimivat kiinteässä yhteistyössä keskenään. Harjavallan työpaikkaomavaraisuus on 147 %.
2. **Asuntokannan uudistaminen.** Harjavalasta puuttuu tarpeisiin vastaavia vuokra-asuntoja. Asuntojen kysynnän puute vaikuttavat elinvoimaisuuden edistämiseen.
3. **Ikääntyvän väestön huomioon ottaminen.** Väestö ikääntyy koko maakunnassa, yli 65-vuotiaita oli vuonna 2018 26,6 % koko väestöstä. Ikääntyvän väestön palvelut tuottavat enemmän kustannuksia kunnalle kuin tämän väestön tuomat verotulot ovat.

Näistä keinoista vahvana koettiin yritysten potentiaalin valjastaminen vahvalle työperäiselle muutolle. Tämä vaikuttaa suoraan myös asuntomarkkinoiden kysyntään.

Pitkän tähtäimen kehittämiskonseptiksi Capstone-projetissa ehdotetaan kunnan ja paikallisten yritysten yhteistä konsortiomallia, jonka tavoitteena on luoda uutta kohtuuhintaista asumista. Näin houkuteltaisiin Harjavallassa töitä tekeviä muuttamaan kuntaan vakituiseksi asukkaiksi.

Yrityksille tehdyissä haastatteluissa käy ilmi, että Harjavallan elinvoimaisuuden säilyttäminen ja parantaminen koettiin tärkeänä yritysten toiminnan kannalta, samoin myös yhteistyö kunnan johdon kanssa.

KAUPUNGIN JA PAIKALLISTEN YRITYSTEN YHTEINEN KONSORTIOMALLI LUO PITKÄLLÄ TÄHTÄIMELLÄ KAUPUNGILLE VARTEENOTETTAVAN VAIHTOEHDON

KOMMENTIT

- Tavoitteena luoda uutta kohtuuhintaista asumista, jolla houkuteltaisiin Harjavallassa töitä tekeviä muuttamaan kuntaan vakituiseksi asukkaiksi.
- Ideana rakentaa esimerkiksi 30-paikkainen kerros- /rivitalo, jonka omistus jakautuu kaupungin ja yritysten sijoittamien pääomien mukaisesti.
- Esimerkki omistusosuuden jakaumasta: Kaupunki 49 % ja yritykset 51 %. Tällöin kaupungille jäisi hallintaansa 14 asuntoa ja yrityksille 16.
- Konsortiorahoituksen ansiosta vuokrataso asukkailla jää kohtuulliseksi verrattuna Harjavallan nykyiseen markkinatasoon.
- Osakassopimus tulee laatia huolellisesti yritysten ja kaupungin välillä

Kuva 30. Kunnan ja yritysten yhteinen vuokra-asunto Oy voisi tuottaa sopivia asuntoja Harjavallassa työssäkäyvien ja ikääntyvän väestön tarpeisiin. (Kuva: Capstone-kurssi)

7.3 Keuruu

Asukasluku 2019	9 639
Väestöennuste 2040	7 946
Sijainti	Keski-Suomen maakunta, Jyväskylään 50 km
Liikenne yhteydet	Valtatie 23, rautatieasema, linja-autoasema
Voimavarat	Kuvankaunis Keuruselkä-järvi
Haasteet	”Sopivia asuntoja ikääntyneille keskustasta”
Kehittämiskohde	Keskusta, täydennysrakentaminen, hybridirakennus
Lisätietoja	http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201905123068

TAUSTA

Keuruun keskusta sijaitsee Kirkkosaarella. Keskustan läpi kulkee itä-länsi-suunnassa rautatie ja valtatie, jotka erottavat vanhat pappilarakennukset ja puiset pientalot alueen eteläpuolelle. Rautatieasema on toiminut liikenteen solmukohtana. Tästä alkaa etelä-pohjoissuunnassa kulkeva Keuruuntie, jonka alkupäässä sijaitsevat Keuruun kaksi kirkkoa ja pohjoispäädyssä liikunta- ja terveystalvelut sekä ikääntyneiden palveluasuminen. Keuruuntien varsi on pienmittakaavaista, viihtyisää kävely-ympäristöä kivijalkakauppoineen ja liiketiloineen. Useat liiketilat ovat kuitenkin tyhjentyneet keskustan painopisteen siirryttyä vähitellen saaren länsiosaan, jonne on vähän aikaa sitten rakennettu laajoja päivittäistavarakauppoja. Nämä sijaitsevat henkilöautoliikenteen kannalta suotuisalla paikalla valtatie 23:n lähellä.

Kuva 31. Keuruun keskusta on laajentunut ensin pohjoiseen ja viime vuosina länteen.

(Kuva: S. Leppänen)

Keuruun ja sen lähikuntien väestö ikääntyy. Samaan aikaan kun tyhjien ARA-asuntojen määrä on alueella lisääntynyt niiden syrjäisen sijainnin, huonon kunnon tai joustamattoman asuntotyypin takia, Keuruulla on tunnistettu kohtuuhintaisten, laadukkaiden vuokra-asuntojen tarve. Erityisesti Keuruun keskustassa on puute ikääntyneille soveltuvista esteettömistä asunnoista, jonne voisi muuttaa siinä vaiheessa, kun asuminen kauempana sijaitsevassa omakotitalossa muuttuu hankalaksi. Tekemällä esteettömyyskorjauksia keskustan vanhoihin asuinkerrostaloihin ja lisäämällä jälkiasennushissien määrää voidaan ole-massa olevaa vuokra-asuntokantaa tehdä ikäystävällisemmäksi.¹⁰⁶ Näin omasta kodista ei siirryttäisi suoraan palveluasumiseen, vaan omatoimista elämää voisi jatkaa ympäristössä, joka antaa sille mahdollisuuden.

Myös Keuruun Kirkkosaarta ympäröivillä alueilla on osa vuokra-asunnoista esteellisiä, huonokuntoisia ja sijaitsevat kaukana palveluista. Kehittämissuunnitelmassa ehdotetaan näiden rakennusten purkua ja keskustan tiivistämistä kaikenikäisille soveltuvilla rakennuksilla. Lisäksi suunnitelmassa esitetään virkistysreittien monipuolistamista, selkeyttämistä ja parantamista, jolloin niitä voidaan käyttää eri vuodenaikoina.

Kuva 32 ja 33. Näkymä Keuruuntieltä Koulutielle sekä Kirkkosaaren pohjoisosasta Keurusselkä-järvelle. (Kuvat: S. Leppänen)

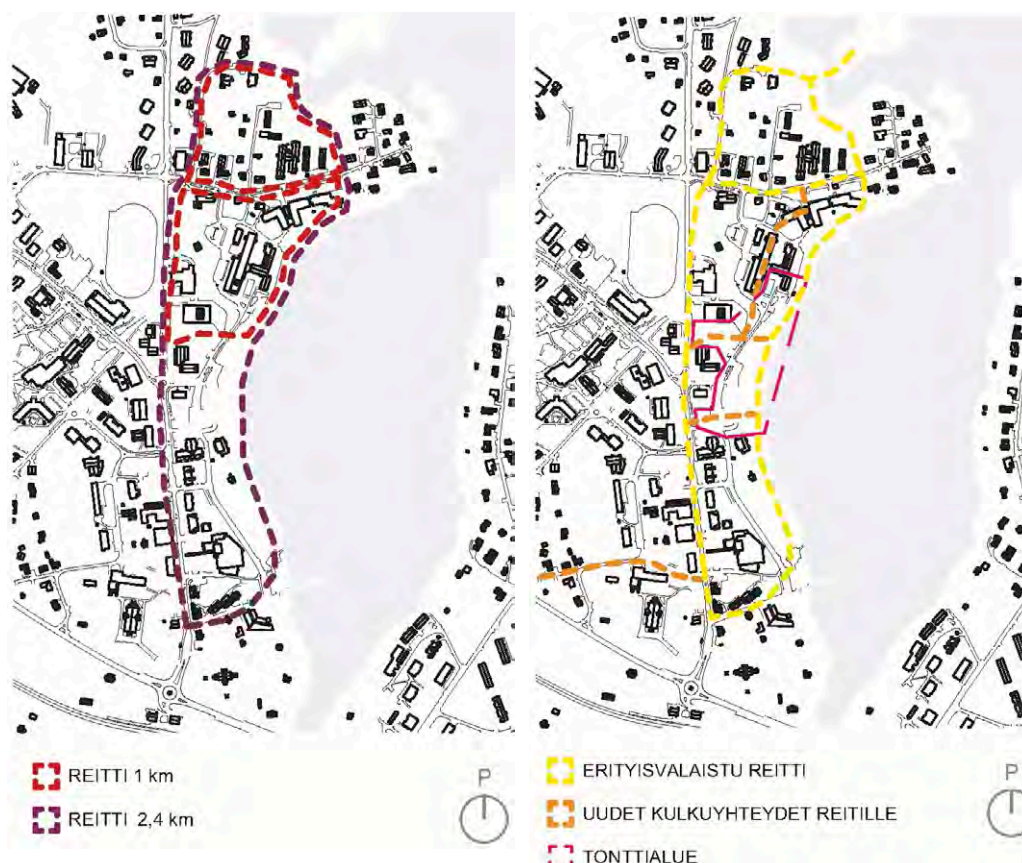
Suunnittelualue sijoittuu keskeiselle paikalle taajamarakenteessa rajautuen Keuruuntien ja Keurusselkä-järven väliselle alueelle. Tontilla sijaitsee tyhjiään oleva entinen päivittäistavarakauppa sekä siihen liittyvä pysäköintialue. Kävelyetäisyydellä ovat niin terveys- ja liikuntapalvelut kuin myös rautatieasema, kirjasto ja kirkot ja koulut. Tontilta avautuu kau-niit näkymät järvelle. Suunnittelualue luo potentiaalisen paikan täydennysrakentamiselle, jolloin myös katutilaa saataisiin rajattua ja elävöitettyä.

106 Verma, I.;(toim.) Taegen, J.; Vauramo, E. & Leppänen, S. (2019) Elinvoimainen taajama Työpaperi 2 – Kaveria ei jätetä. Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + Muotoilu+ Arkkitehtuuri, 5/2019

KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Kehittämissuunnitelma jakautuu kahteen eri mittakaavaan, yhdyskuntasuunnitteluun ja rakennussuunnitteluun. Isossa mittakaavassa tavoitteena on parantaa keskustan ilmettä, viihtyvyyttä ja käveltävyyttä. Keskustasta puuttuu myös selkeä torialue, paikka jossa voidaan järjestää erilaisia tapahtumia ja kohdata ihmisiä. Tori on tarkoitus liittää osaksi suunnitelmaa Keuruuntien varteen. Toria reunustavien rakennusten sisääntulokerroksiin sijoitetaan kaikille avoimia tiloja, kuten harrastustiloja, kokoontumistiloja, kahvila tai lähikauppa. Jousta-
vin tai väliaikaisin tilaratkaisuilla voidaan tukea pienimuotoista liiketoimintaa ja yrittäjyyttä.

Keuruun keskustassa on jo eri pituisia kävelyreittejä, mutta niiden selkeyttäminen sekä muutaman lyhyemmän esteettömän ja muistiystävällisen reitin toteuttaminen on tarpeen. Uutena keskustaa ja ranta-aluetta yhdistävänä tekijänä suunnitelmassa toimii valaistus. Valaistuksen avulla, esimerkiksi sijoittamalla valaisimia eri korkeuksille, valaisemalla joitakin rakennuksia ja paikkoja sekä valon väreillä, voidaan luoda vuoden ympäri toimiva kokonaisuus, joka samalla ohjaa kulkemista.

Kuvat 34 ja 35. Uusi erityisvalaistu ulkoilureitti kiertää päivittäiseen aktiiviseen elämään kuuluvat paikat ja rohkaisee käymään niissä. (Kuvat: S. Leppänen)

Rakennussuunnittelun osio perustuu kantavaseinäiseen lamellihirsimoduuliin, joka on skaalattavissa erilaisiin rakennustyyppeihin, pienestä mökistä aina asuinkerrostaloon ja monitoiminnalliseen hybridirakennukseen asti. Moduulin keskeisiä teemoja ovat puunkäyttö materiaalina ja rakenteena sekä luonnonvalo. Rakennussuunnittelu ei yksinään pysty vastaa taajaman elävöittämisen haasteisiin, mutta luo esimerkiksi Keuruun tapauksessa tunnistettavan rakennuksen, joka tarjoaa kiinnostavia julkisia ja puolijulkisia, helposti lähestyttäviä tiloja. Rakennus on kuin ”kylä kylässä”.

UUDET TOIMINNOT LIIKEKESKUSTAN ALUEELLA

Hybridirakennus:

- Asuminen
- Terveyspalveluja tukevat palvelut: Spa ja kuntoutus
- Pieni toimintoja tukeva kauppa

Vesiuurheilukeskus:

- Vesiuurheiluun liittyvät toiminnot, kurssit
- Välineiden vuokraus

Kerrostalo:

- Asuminen

Hybridirakennus:

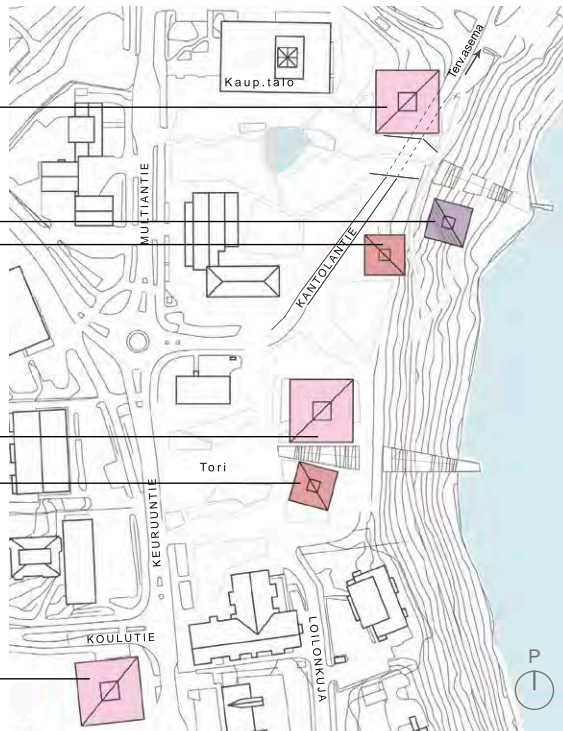
- Asuminen
- Kaupunkilaisten olohuone
- Kahvila/ravintola
- Liikunta- ja kurssitilat

Kerrostalo:

- Asuminen

Hybridirakennus:

- Asuminen
- Yksityiset terveyspalvelut
- Kauppa

Kuva 36. Täydennysrakentamissuunnitelma, joka voidaan toteuttaa vaiheittain. (Kuva: S. Leppänen)

Kuva 37. Hybridirakennuksen sisääntulokerroksen yhteistilat avautuvat torille. (Kuva: S. Leppänen)

Kuva 38. Näkymä uudelta torilta, jonka valaistukseen on kiinnitetty huomiota, taustalla hybriditalot. (Kuva: S. Leppänen)

7.4 Kurikka

Asukasluku 2019	20 669
Väestöennuste 2040	15 958
Sijainti	Etelä-Pohjanmaan maakunta, Seinäjoelle 30 km
Liikenneyhteydet	Kantatie 67, linja-autoasema
Voimavarat	Uusi kampusalue
Haasteet	”Keskusta laajenee joen toiselle puolelle”
Kehittämiskohde	Keskusta, ulkotilat, jokiranta
Lisätietoja	http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-202006143770

TAUSTA

Kurikka on pinta-alaltaan Etelä-Pohjanmaan maakunnan suurin ja väkiluvultaan toiseksi suurin kunta. Kurikkaan on liitetty Jurva vuonna 2009 ja Jalasjärvi vuonna 2016. Kurikan keskusta sijaitsee noin 30 km etäisyydellä Seinäjoesta. Kurikan läpi virtaa joki, jonka länsipuolelle keskusta palveluineen on aikoinaan rakentunut. Viime vuosikymmenten aikana joen vastarannalle on vähitellen rakentunut myös asutusta ja palveluja, viimeisimpänä uusi kampus, joka valmistui 2018.

Kurikan maankäytön suunnitelmissa joen itäpuolelle on kaavailtu lisää pientalomaista asutusta ja liiketiloja ja marketteja, jotka sijoittuvat hyvien liikenneyhteyksien läheisyyteen. Keskustan laajeneminen ja hajaantuminen on nostanut esille tarpeen kehittää yhteyksiä joenrantojen välille, jolloin uusi asuin-, opiskelu- ja työpaikka-alue voidaan liittää vahvemmin osaksi Kurikan keskustaa.

Kurikan keskusta-alueesta on tehty kehittämissuunnitelma 2010-luvun alussa, mutta siitä on vain osia toteutunut, muun muassa torialueen muuttaminen ”shared space” -tyyppiseksi tilaksi. Pehmeälle savimaalle rakennettu kaupungintalo on jouduttu purkamaan vuonna 2014 ja joitakin huonokuntoisia kerrostaloja tämän jälkeen. Kurikan keskustan yleisilme on väljä johtuen keskeisiltä paikoilta puretuista rakennuksista, mutta myös laajoista pysäköintialueista. Keskustan yleisilmeen kohentamiseksi onkin noussut tarve kehittää rakennusten väliin jääviä tiloja viihtyisämmiksi ja elinvoimaisemmiksi.

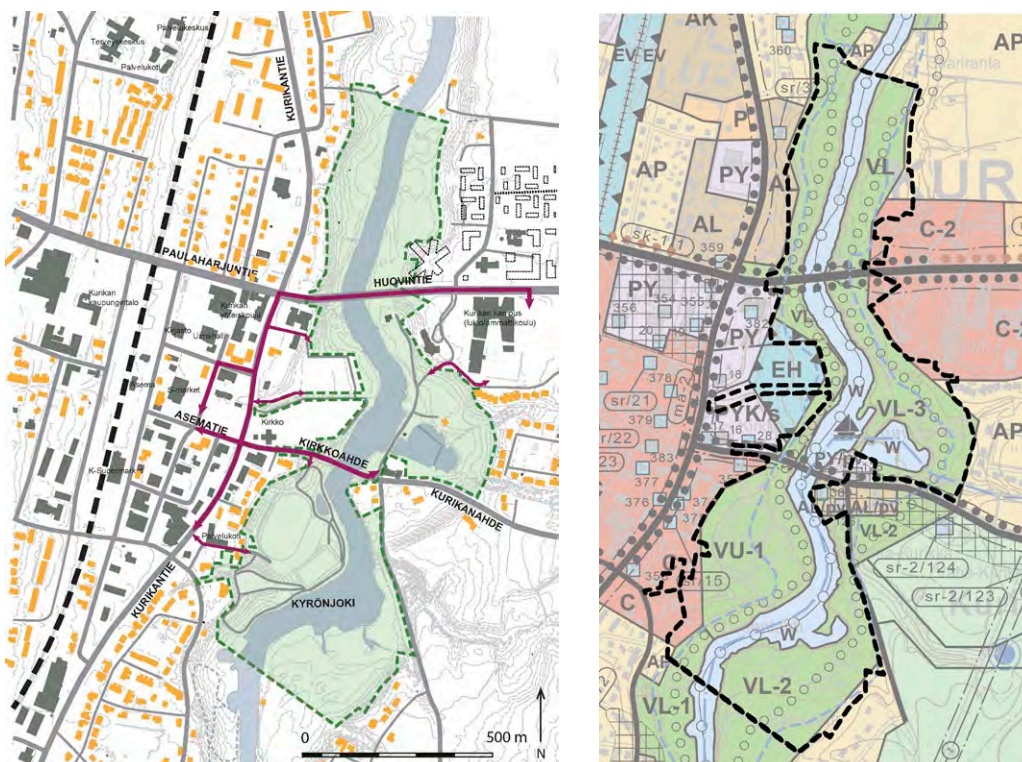

Kuvat 39 ja 40. Kurikan keskustan "shared space" sekä entisen kaupungintalon tontti. (Kuvat: J. Taegen)

Kurikan liikunta-alueet ja virkistysreitit sijaitsevat jokirannassa, mutta ne ovat korkeuserojen vuoksi piilossa, eikä niille ole selkeitä kulkuyhteyksiä. Korkeuserojen takia virkistysreiteille pääsy ei ole esteettömästi mahdollista, mikä rajoittaa jokirannan käyttöä. Jokirannan yleisilme on kaunis ja siellä olevat viheralueet ovat hyvin hoidettuja. Jokiranta on yksi Kurikan vetovoimatekijöistä, joka kuitenkin on nykyisellään piilossa.

KEHITTÄMISSUUNNITELMA

WHO on tunnistanut kaupunkien viheralueet yhtenä merkittävänä ikääntyneiden hyvinvointia ylläpitävänä tekijänä¹⁰⁷. Rappe ym. (2018, s.51) toteavat, että viheralueiden läheisyys vaikuttaa ikääntyneiden kokemukseen omasta terveydentilasta ja lisää heidän liikku- mistaan¹⁰⁸. Kehittämissuunnitelman tavoitteena oli liittää jokirannan virkistysreitit tiiviiksi osaksi nykyistä taajamarakennetta laajentamalla reitistöä ja lisäämällä puiston sisääntuloja. Samalla ehdotetaan toimenpiteitä jokirannan saavutettavuuden ja kävelyreittien esteettö- myyden parantamiseksi. Myös reittien opastuksen tarpeellisuuteen on kiinnitetty huomiota.

Kuva 41 ja 42. Kurikan suunnittelualueena oleva jokiranta on merkitty kuvaan vihreällä. Keltaisella ovat nykyiset asuinrakennukset, punaiset nuolet osoittavat yhteydet jokirantaan. Vieressä ote Kurikan osayleiskaavasta, jossa näkyy myös keskustan laajentumisalueet joen itäpuolella. (Kuvat: M. Joensuu)

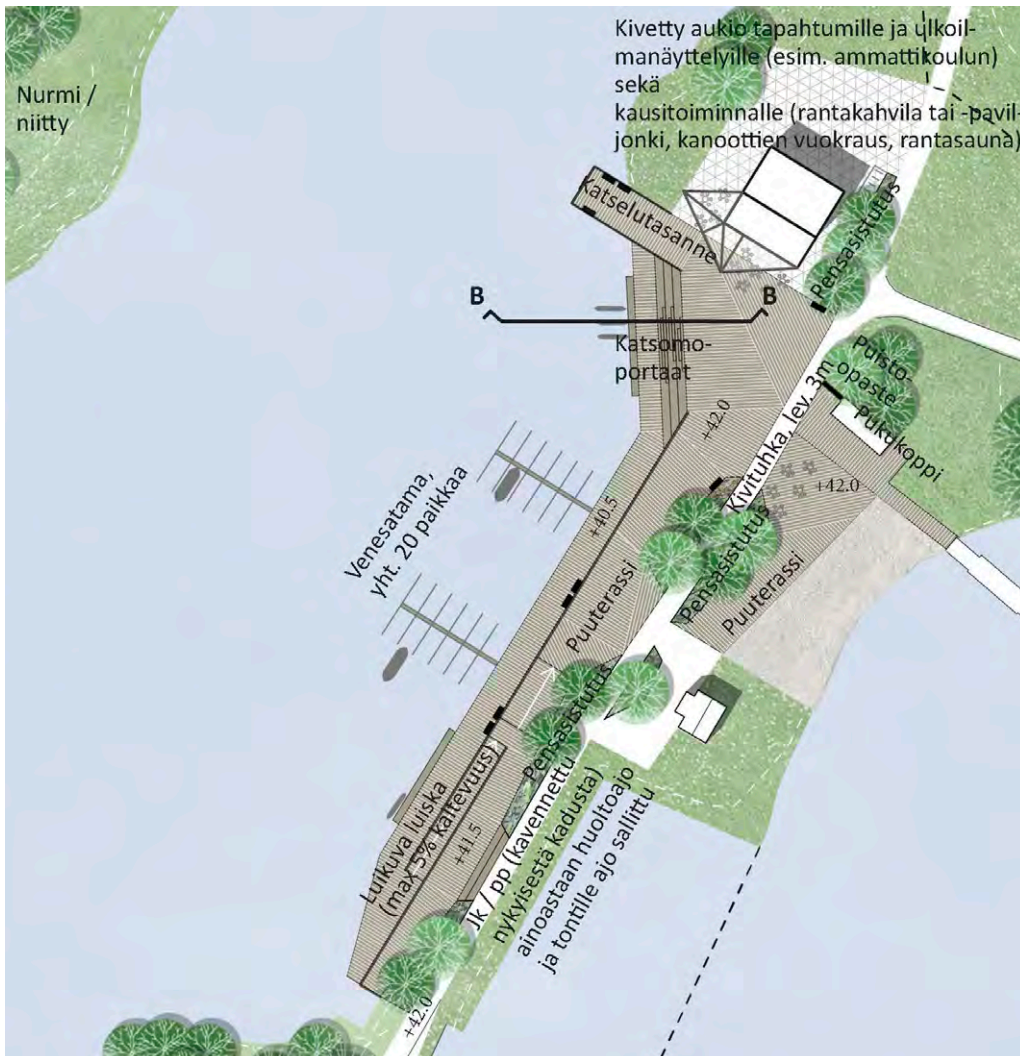
107 WHO, (2007) Global age-friendly cities: a guide. World Health Organization.

108 Rappe, E.; Kotilainen, H.; Rajaniemi, J. & Topo, P. (2018) *Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö*. Ympäristöopas, Ympäristöministeriö.

Kehittämissuunnitelmassa on valittu kolme jokirannassa olevaa kohdetta, joiden toiminnallisuutta ja saavutettavuutta voidaan parantaa ja muodostaa näin näistä merkityksellisiä paikkoja jokirantareitin varrelle.

Kohde 1. Pienvenesatama ja uimaranta

Jokiranta sijaitsee noin 10 metriä muuta kaupunkirakennetta alempana ja sen rinteet ovat jyrkät. Mikään puiston nykyisistä sisääntuloreiteistä ei kata esteettömyyden vaatimuksia. Joenranta tunnistettiin kuitenkin kaikkien asukkaiden kohtaamisten ja yhteyksien paikkana ja sen takia osa reitistöistä sekä pienvenesatama ja uimaranta suunniteltiin esteettömäksi.

Kuva 43. Pienvenesataman ja uimarannan kehityssuunnitelma, jossa huomioitu esteettömyys. Paikan toimintaa on monipuolistettu pienellä rakennuksella, jossa voi olla kahvila, kanoottivuokrauspiste tai rantasauna. Sataman yhteyteen on merkitty oleskeluportaat, jotka toimivat myös katsomona vesiuurheilukisoja varten. (Kuva: M. Joensuu)

Kohde 2. Ikäihmisille suunnattu kuntoreitti

Suunnitelmassa on ehdotettu joen läheisyydessä sijaitsevan palvelutalon yhteyteen esteetön 400 m kuntoreitti asukkaille. Suunnitelma tuo esiin luontosuhteen ja vesistön merkityksen ikääntyneen virkistäytymisen ja fyysisen aktiivisuuden kannalta, mutta myös henkilälle hyvinvoinnille. Luonto on myös yhteydessä vuoden aikojen ja elämän kiertokulkuun.

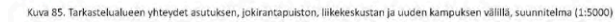

Kuva 44. Ikääntyneille suunnattu kuntoilureitti sijoittuu lähelle uutta palvelutaloa ja urheilukenttiä.
(Kuva: M. Joensuu)

Kuva 45. Joen itärannan tulvaniityille suunniteltu pitkospuureitti. (Kuva: M. Joensuu)

Kehittämissuunnitelmassa on luotu yhteyksiä merkittävien paikkojen välille sekä huomioitu pysähdyspaikkoja virkistysreitin varrella. Suunnitelmassa on tutkittu ja huomioitu myös eri vuodenaikojen vaikutus, esimerkiksi vedenkorkeuden vaihtelu. Lisäksi on esitetty pidemmän tähtäimen toimenpiteitä, kuten kevyenliikenteensiltojen lisäämistä ja virkistysreitin laajenemista tulevaisuudessa.

Kuva 46. Jokirannan kehittämissuunnitelma, jossa on hyödynnetty olemassa olevia paikkoja ja voimavaroja sekä vahvistettu näitä. (Kuva: M. Joensuu)

7.5 Pertunmaa

Asukasluku 2019	1 687
Väestöennuste 2040	1 366
Sijainti	Etelä-Savon maakunta, Mikkeliin 60 km
Liikenneyhteydet	Valtatie 5, linja-autopysäkki
Voimavarat	Kesäasukkaat
Haasteet	”Pertunmaan identiteetin vahvistaminen”
Kehittämiskohde	Keskusta, olemassa olevien tilojen kehittäminen
Lisätietoja	http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201910135734

TAUSTA

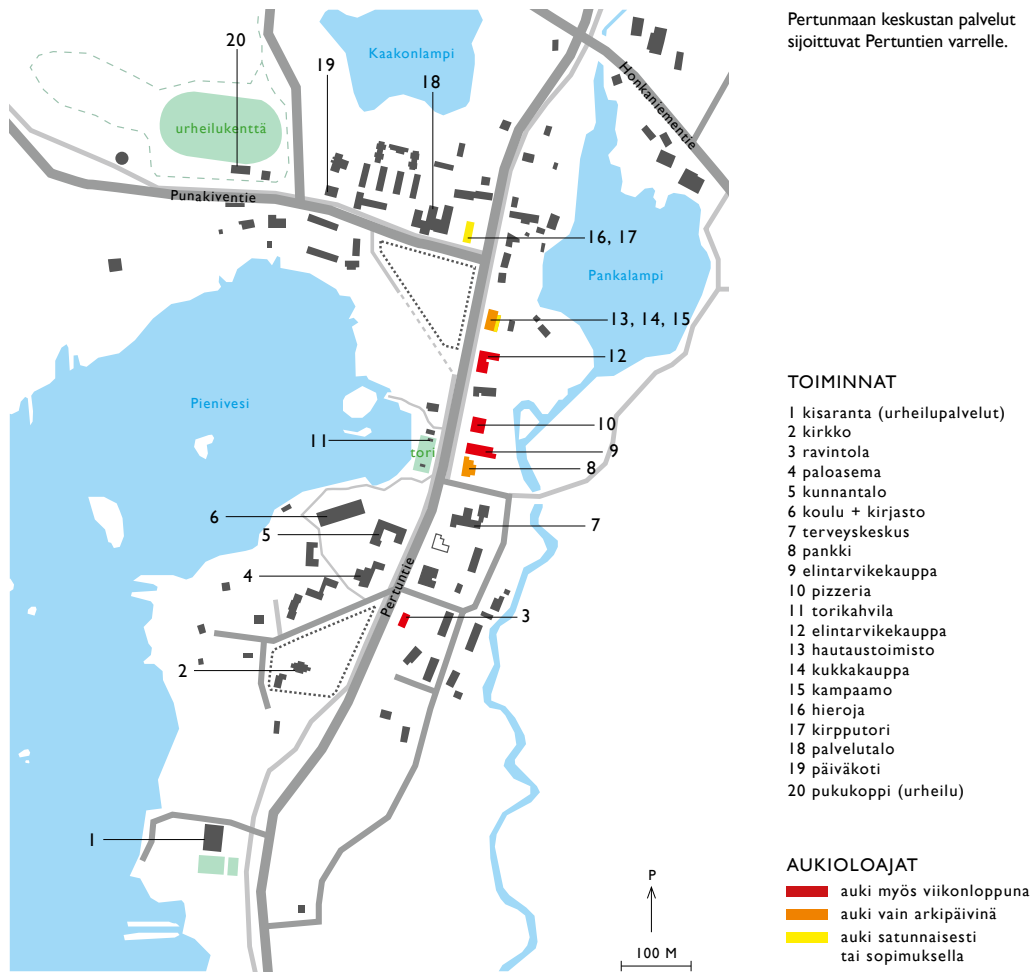
Pertunmaa jakautuu kahteen keskustaan: vanhaan kirkonkylään, josta tässä työssä käytetään nimeä keskusta, ja Kuortin alueeseen. Kuortin alue on vanha Pertunmaan osa, joka on alkanut kasvaa valtatie varteen rakennetun ABC-aseman johdosta. Kuortin ja keskustan välimatka on noin 11 kilometriä, eikä välille sijoitu palveluja. Hallinnolliset ja julkiset palvelut sijoittuvat keskustaan koulun ja liikuntapalvelujen ohella. Kuortin ABC-asema on alueen suurin yksittäinen työllistäjä ja sijaintinsa puolesta paremmalla paikalla ohikulkevan liikenteen suhteen.

Pertunmaan päättäjät toivovat kunnalle selkeämpää identiteettiä. Naapurikunnissa brändäys on onnistunut paremmin ja niiden esimerkkiä seuraten Pertunmaalle kaivataan omaa selkeää brändiä ja luonnetta. Muutosta tähän toivotaan yhteisöllisyyden ja asukasosallisuuden parantamisella, sekä kirkonkylän kehittämisellä. Pertunmaan voimavarana ovat kesäasukkaat, jotka kaksinkertaistavat kunnan asukasmäärän kesäisin.

Työn pääpaino on ”kyläkeskus”-konseptin luomisessa, jolla pyritään kehittämään kutistuvien kuntien keskustoja tiiviimmiksi ja turvallisemmiksi ja näin ollen parantamaan koko kunnan elinvoimaisuutta. ”Kyläkeskuksen” on tarkoitus tarjota alusta, jossa kuntalaisilla, päättäjillä, yhdistysten ja yritysten edustajilla on yhdenvertainen mahdollisuus luoda kuntaa elävöittävää toimintaa yhdessä tai erikseen.

Kuvat 47, 48 ja 49. Pertunmaan keskusta sijaitsee järven rannalla. Keskustan kohtaamispaikkana toimii tori. Kunnantalo sijaitsee torin laidalla korkealla. (Kuvat: I. Verma, J. Taegen)

Kuva 50. Pertunmaan julkiset ja kaupalliset palvelut sijoittuvat keskusta-alueelle lähelle toisiaan. Etelässä ja pohjoisessa tarkastelu aluetta rajaavat liikuntapaikat ja hautausmaat. Kuvassa vihreä piste, kohta 11 kuvastaa Pertunmaan toria. (Kuva: P. Nykänen)

KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Pertunmaan kyläkeskustaan suunniteltiin ensin uudisrakennus torin laidalle. Rakennukseen olisi koottu keskeisiä kulttuuri-, kaupallisia-, urheilu-, tuki- ja harrastustoimintoja, jotka palvelisivat niin vakituksia kuin myös vapaa-ajan asukkaita eri vuoden- ja vuorokauden aikoina (Kuva 56). Kävi kuitenkin pian ilmi, ettei Pertunmaalle haluta rakentaa uudisrakennusta, ja että suurin osa esitetyistä toiminnoista on jo olemassa, vaikka kyselytutkimuksessa monet olivat kokeneet näiden puuttuneen. Tiedotus ja opastus nousivat kehitettävien asioiden listalle. Näin käyttäjät löytäisivät paremmin nykyisiin palveluihin. Syntyi suunnitelma palveluja yhdistävästä, esteettömästä kevyenliikenteenreitistä, ja olemassa olevien tilojen kehittämisestä.

Erityinen painopiste muodostui keskeisesti sijaitsevan kunnantalon kehittämiselle. Nyt rakennuksessa olevat tilat olivat osin vajaakäytössä. Suunnitelmassa ehdotetaan tilojen ryhmittämistä uudella tavoin, jolloin keskelle muodostuu entisten aula- ja kokoustilojen paikalle asukkaiden yhteinen olohuone, jossa on monitoimitila, kirjasto, paja, info-piste, kokoustiloja ja etätyöpisteitä. Tilaa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi taidenäyttelyiden tai myyjäisten järjestämiseen. Alakerrassa oleva saunaa ja takkahuonetta ehdotettiin muutettavan tilaussauna-tyyppiseen käyttöön.

Kuva 51. Torialueen ja tien toisella puolella olevien palvelujen väliin ehdotettiin ”shared space” ratkaisua, joka yhdistää alueet toisiinsa. (Kuva: P. Nykänen)

Pertunmaan torin valtteja keskeisen sijainnin lisäksi ovat toria ympäröivät maisemat ja luonnonläheisyys. Tori rajautuu toiselta laidalta järvenrantaan ja näkymälinja kantaa pitkälle vettä pitkin. Toiselta laidalta tori rajautuu Pertuntiehen, jonka toisella puolella ovat pankki, elintarvikekauppa, pizzeria ja käsityöläispuoti. Käynti näistä palveluista on torille yhden suojatien kautta, johon ei ole suoraa yhteyttä torin ja palvelujen väliin jäävältä pysäköintialueelta. Pertunmaan tapauksessa torin ja sen ympäristön uudelleen päälylytämisen sijaan ylityksen turvallisen korostamisen voisi hoitaa suojatietä muistuttavalla, mutta leveämmälle levittyvällä ratkaisulla, jolloin Pertuntie olisi mahdollista ylittää torin kohdalta mistä tahansa.

Pertunmaalla suurimman eron talvi- ja kesäajan välille muodostavat vapaa-ajan asukkaat, jotka kesäkautena tuplaavat kunnan väkiluvun. Ottamalla vapaa-ajan asukkaat paremmin huomioon, voitaisiin parantaa koko kunnan elinvoimaisuutta. Tämä tarkoittaa palvelujen joustavampaa toimintaa ja väliaikaisuutta. Näitä vapaa-ajan asukkaiden toimintaa tukevia palveluja voisivat olla etätyöpisteet, verstaas ja erilaiset kesätapahtumat. Asukaskyselyssä kävi ilmi, että erilaisten tapahtumien järjestäminen lisäisi vastaajien viihtyvyyttä. Toritoimintaa tukemaan voitaisiin järjestää konsertteja, juhannusjuhlat, tansseja tai ulkoilmaelokuvanäytöksiä. Hyödyntämällä kunnan vajaakäytössä olevia tiloja pystyttäisiin kesäaikaan tarjoamaan tiloja yhteisöllisyyttä lisääville tapahtumille myös sellaisina aikoina, kun sää ei salli tapahtumien järjestämistä ulkona.

Kuva 52. Uusi palvelureitti yhdistää toimintoja. Reitin pohjoisosaan sijoittuvat ikäihmisten asuminen ja osa liikuntapalveluista. Saavutettavuus ja esteettömyys varmistetaan reitillä palvelukylästä "kyläkeskukseen". Se sijoittuu Pertun torin ympärille, mikä yhdistää palveluja ja on reitin keskipiste. Reitin eteläosaan sijoittuvat liikuntapalvelut sekä seurakunnan tilat. (Kuva: P. Nykänen)

92

Kuva 56. Kunnantalon kokoussali on muutettu monitoimitilaksi erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämiseen. (Kuva: P. Nykänen)

7.6 Suupohjan seutukunta

Asukasluku 2019	21 417 (Isojoki, Karijoki, Kauhajoki, Teuva)
Väestöennuste 2040	16 402 (Isojoki, Karijoki, Kauhajoki, Teuva)
Sijainti	Etelä-Pohjanmaan maakunta, Seinäjoelle 60-100 km
Liikenneyhteydet	Kantatie 67 ja 44, linja-autoasema/-pysäkki
Voimavarat	Yhteiset peruspalvelut neljän kunnan kesken
Haasteet	"Miten vahvistaa omaa identiteettiä kuntayhtymässä"
Kehittämiskohde	Palveluverkko, resilienssi
Lisätietoja	http://urn.fi/URN:NBN:fi:aalto-201912086416

TAUSTA

Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä tuottaa neljän kunnan yhteiset sosiaali- ja terveyspalvelut, ikäihmisten palvelut ja ympäristöpalvelut. Liikelaitoskuntayhtymän tehtävänä on taata seudun asukkaille yhtenäinen perusturva sekä huolehtia ympäristöstä.

Kuva 57. Suupohjan kunnat ovat kooltaan ja väestöpohjaltaan hyvin erilaisia, Kauhajoella on noin 13 000 asukasta, Teuvalla noin 5 000 ja Isojoella sekä Karijoella molemmissa alle 2 000 asukasta. (Kuva: Suupohja109)

Suupohjan kuntien nykyiset strategiat eivät suoraan käsittele väestön vähenemistä tai muutoksiin sopeutumista, mutta hyvinvoinnin turvaaminen on niille kaikille yhteistä. Strategioissa korostetaan myös yhteistyön ja osin verkostoitumisen ja osallisuuden tärkeyttä. Erityisesti pienempien kuntien strategiat perustuvat omien voimavarojen tunnistamiseen: Isojoen nykystrategiassa korostuvat luontomatkailu, kaunis luonto, turvallisuus ja avoin keskusteluyhteys,¹¹⁰ Karijoen 2025 -strategiassa taas maaseutumaisuus, yhteisöllisyys, tur-

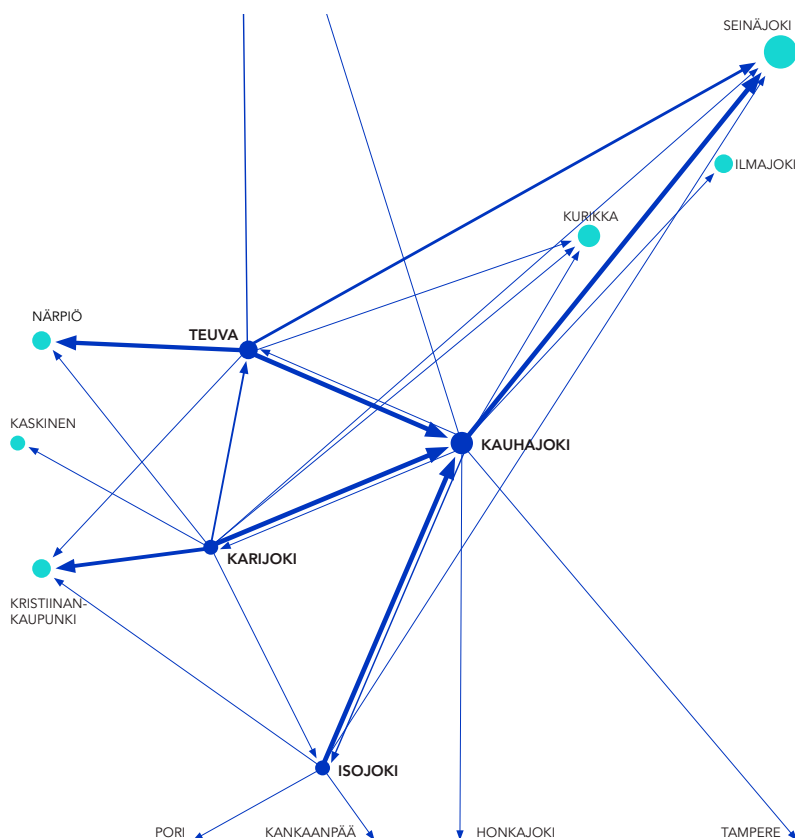
109 <http://toimitilat.suupohja.fi/>

110 Isojoen kunta (2016). Isojoen kunnan laaja hyvinvointisuunnitelma 2017–2020.

Saatavilla: <https://www.isojoen.fi/tiedostot/Keskushallinto/Laaja-hyvinvointikertomus2017-2020.pdf>

vallisuus sekä oman koon ja rajojen tunnistaminen.¹¹¹ Kauhajoen 2025 -strategia on muita kasvukeskeisempi, ja se tähtää Kauhajoen kehittämiseen eteläisen Etelä-Pohjanmaan keskuksena.¹¹² Teuvan strategiassa korostuvat puolestaan talouden tasapainottaminen ja keskeisten palvelujen turvaaminen.¹¹³

Suupohja hahmotetaan seudullisena ja verkostomaisena kokonaisuutena, jossa keskustajamat muodostavat ihmisten, tavaroiden ja informaation toiminnallisia keskittymiä. Vaikka tarkastelualueena ovat Suupohjan keskustajamat ja niiden muodostamat seudulliset yhteydet, jatkuvat verkostot luonnollisesti myös tarkastelurajojen ulkopuolelle.

Kuva 58. Nuolet kuvaavat Suupohjassa asuvien liikkumista lähiseudun kuntien palvelujen käytössä. Mitä paksumpi nuoli, sitä useammin nuolta osoittava kunta mainittiin asukaskyselyn vastauksissa. (Kuva: R. Väisänen)

111 Karijoen kunta (2018). Karijoen kuntastrategia 2025. Saatavilla: https://www.karijoki.fi/tiedostot/Karijoen-kuntastrategia_valthyv20062018.pdf.

112 Kauhajoen kaupunki (2018). Kauhajoen kaupungin strategia 2025. Saatavilla: <https://www.kauhajoki.fi/tiedostot/299Strategia.pdf>.

113 Teuvan kunta (2017). Kuntastrategia. Saatavilla: <https://teuva.fi/hallinto/saannottaksat-strategiat/kuntastrategia>.

KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Suupohjassa keskeiseksi tavoitteeksi nousi tutkia, millainen yhdyskuntarakenne tukee kestävyyttä, ihmisten ja elinympäristöjen hyvinvointia pienenevissä taajamissa kiihtyvistä muutoksista ja vähenevistä resursseista huolimatta. Elinvoimaisen yhteisön on oltava resilientti eli sellainen, joka muutosten ja häiriöiden keskellä kykenee säilyttämään keskeiset rakenteensa ja ominaisuutensa sisäänrakennetun joustavuutensa ja oppimiskykynsä avulla.¹¹⁴ Resilienssi on välttämätön edellytys kestäville yhteiskunnille. Muutoskapasiteetti sekä sopeutumis- ja uusiutumiskyky vahvistavat kestävämpää hyvinvointia.

Kuva 59. Resilienssiä tukevat: 1) monimuotoisuus ja ekologinen vaihtelevuus, 2) hitaiden muuttujien tunnistaminen ja lyhyet palautesykli, 3) sosiaalinen pääoma ja innovaatiot 4) vuorovaikutteiset verkostot ja hallinnon limittäisyys 5) tilat, jotka mahdollistavat nämä piirteet. (Kuva: R. Väisänen)

Resilienssin näkökulmasta Suupohjan kuntien keskustaajamille keskeisiä tilallisia kehityskohteita ovat palvelujen uudenlainen järjestäminen sekä tilojen muuntojoustavuuden kehittäminen ja hyödyntäminen. Pieneneville taajamille tyypillisillä vajaakäyttöisillä ja tyhjenevillä tiloilla, niin sisä- kuin myös ulkotiloilla, voi oikeanlaisen kunnostamisen tai kehittämisen kautta olla merkittäviä ekologisia ja sosiaalisia hyötyjä ja mahdollisuuksia.

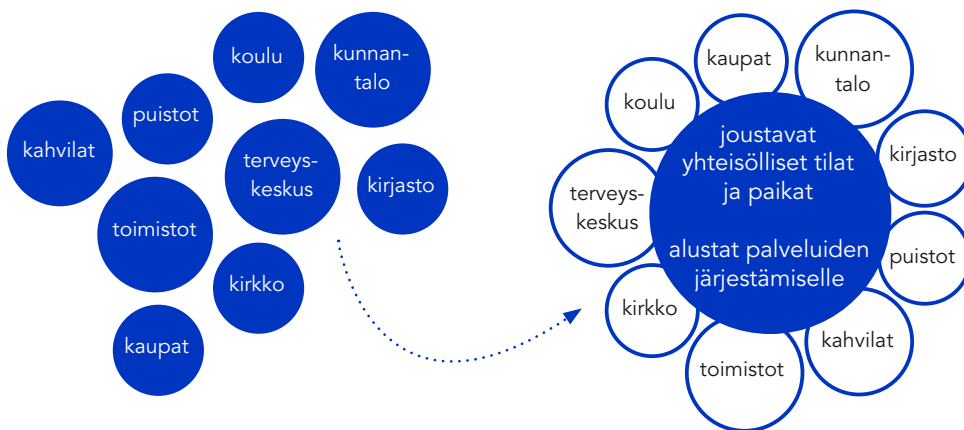
Suupohjassa tehtyjen kyselyn ja työpajojen vastausten perusteella erityisesti jokiranta-alueita, aukioita ja teitä voisi kehittää esimerkiksi virkistysalueina, liikuntapaikkoina, puistoina ja puutarhoina – sekä ympäristön muutoksia ajatellen myös hule- ja myrskyvesien hallinta-alueina.

¹¹⁴ Walker, B. & Salt, D. (2006). Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World. Washington DC: Island Press.

Kuva 60. Teuvan kunnassa jokirantareitin varrelle voisi sijoittaa asukkaiden toiveiden mukaisesti esimerkiksi kyläsaunan tai -saunoja, frisbeegolf-alueen, laiturin ja kanootteja sekä kävelysillan joen yli kohti terveyskeskusta. (Kuva: R. Väisänen)

Jotta asukkaiden toiveisiin tilojen uudelleenkäytöstä, yhteisöllisistä tiloista sekä palvelujen joustavuudesta voidaan aidosti vastata, on taajamien tilat syytä hahmottaa palveluna. Tilan ajatteleminen palveluna kuvaa ennen kaikkea ajattelutavan muutosta, jossa tila nähdään alustana erilaisille toimijoille, monenlaisille toiminnoille ja yhteisöllisyyden tukemiselle.

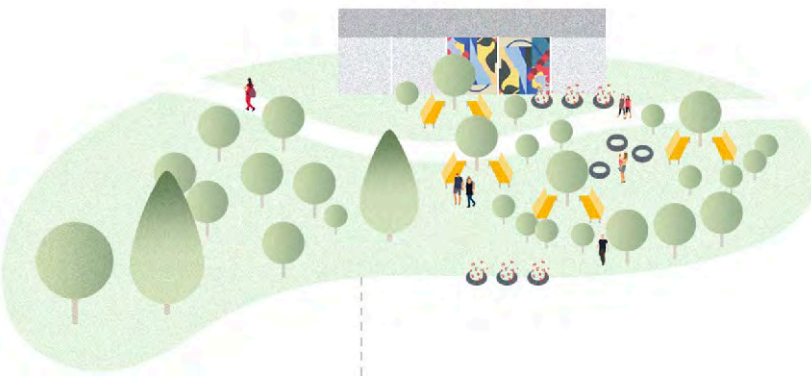
Kuva 61. Tila palveluna ajattelumallissa tilat toimivat alustoina monenlaisille eri toiminnoille ja tukevat yhteisöllisyyttä. (Kuva: R. Väisänen)

Vaikka tietyt palvelut ja toiminnot vaativat jossain määrin kiinteämpiä rakenteita, voisi monen tilan – esimerkiksi kirjastojen ja kunnantalojen – mahdollista adaptiivisuutta soveltaa paremmin myös liikkuvan, väliaikaisen ja vaihtuvan toiminnan mahdollistamiseen. Tällaisia toimintoja voivat Suupohjassa olla tutkimustulosten perusteella esimerkiksi kevyet myynti-, vuokraus- ja lainauspalvelut, koulutus ja neuvonta, pop-up-tapahtumat ja -vastaaotot, etätyöskentely ja kokoontuminen, harrastukset ja oleskelu, korjauspajat sekä häiriötä tuottamaton yritystoiminta.

Kuva 62. Karijoen kunnantaloa kehitetään kohti olohuonemaista, yhteisöllistä kyläkeskusta, jossa tulevaisuudessa voidaan mahdollistaa erilaisten kevyiden palvelujen ja toimintojen järjestäminen. Kirjaston muutto kunnantalon kiinteistöön tukee palvelualusta-ajattelua. (Kuva: R. Väisänen)

Ulkotiloissa soveltuvia tiloja voidaan vastaavasti kehittää virkistys- ja liikuntapaikkoina esimerkiksi istutuksia ja vihreyttä lisäämällä sekä reittejä selkeyttämällä – kevyempiä ja nopeampia toteutustapoja voivat olla esimerkiksi istutukset, penkit, aurinkovarjot ja katokset, liikuteltavat myyntikojut, mökit ja kontit sekä seinien ja teiden maalaaminen. Tilojen kehittämisen lisäksi erityisesti sisätilojen varaaminen ja käyttäminen olisi hyvä tehdä helpoksi ja turvalliseksi esimerkiksi selkeiden, yhdessä luotavien käyttöehtojen sekä joko itse tilassa tai verkossa tapahtuvan varausmahdollisuuden kautta.

Kuva 63. Isojoen keskusta-alueen ellettävyyden ja viihtyisyyden parantamista toivottiin asukastyöpajoissa. Alueen puistomaisuutta tai omaa puistoaluetta voi kehittää istutuksin, penkein, valaisimin, opastein sekä liikuteltavin myyntikojuin ja katoksin. (Kuva: R. Väisänen)

Kuva 64. Kauhajoen matkahuollon alueesta voisi kehittää koko Suupohjan alueen lähituotannon myyntipaikan ja kauppahallin. Asema-alueen siirtäminen aukion länsipuolelle ja torialueen kehittäminen puistomaiseksi vahvistaa keskustan poikkiakselin yhtenäisyyttä ja vetovoimaa. (Kuva: R. Väisänen)

Väestöltään vähenevillä taajamilla saattaa ainakin teoriassa olla valmiiksi enemmän kapasiteettia edistää paikallista resilienssiä. Taajamien monista haasteista huolimatta pienempi mittakaava voi olla joustavuuden näkökulmasta myös vahvuus. Jotta yhteiskuntia voidaan systemaattisesti kehittää kestävämmiksi, on aluekehityksessä huomioitava niin seutujen, kaupunkien ja kylien erilaiset lähtökohdat kuin niiden olemassa oleva potentiaalikin.

Kehittämisen prosessi on edennyt kohti ideoiden ja konseptien toteutusta osassa *Elinvoimainen taajama* -hankkeen kunnista, esimerkiksi Teuvan kunnassa.

Teuvalla järjestetään vuonna 2020 osallistuva budjetointi, joka kohdistuu ikäihmisten hyvinvoinnin edistämiseen. Osallistuvan budjetoinnin kautta kuntalaisilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon yhteisten varojen käytöstä. Kaikille avoin ideahaku toteutettiin tammi-helmikuussa ja ideoista koottiin hyvinvointilautakunnassa viisi lopullista, joista jokainen on toteutettavissa 30 000 euron rahoituksella.

1. Kuntoportaat, näköalatasanne ja riksapyörät
2. Teuvan kirjaston muuttaminen omatoimikirjastoksi
3. Maksuttomat uimahalli- ja kuntosalikäynnit 65-vuotta täyttäneille
4. Ulkokuntosalipuisto uimahallin viereen
5. Senioreille seuraa ja apua.

Osallistuvan budjetoinnin äänestys toteutettiin Teuvan kunnan verkkosivuilla sekä Teju-ka-lehdessä julkaistuilla äänestyslomakkeilla kesäkuun aikana. Ääniä annettiin yhteensä 324. Eniten ääniä sai ulkokuntosalipuisto, joka toteutetaan uimahallin viereiseen maastoon. Kunnanhallitus hyväksyy ehdotuksen elokuussa 2020. Ikäihmisille tarkoitettuja ulkokuntosalilaitteita hankitaan noin yhdeksän kappaletta, joita käyttämään mahtuu yhtä aikaa noin 15 henkilöä. Ulkokuntosalilaitteiden alue pohjustetaan kulutusta kestäväällä materiaalilla. Osallistuva budjetointi rahoitetaan Maija ja Johannes Keskin testamenttirahoituksella.

Teuvan kunta toteuttaa osallistuvaa budjetointia jo toisen kerran, ensimmäinen tapahtui vuonna 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuneen ideahaun ja äänestyksen jälkeen kunnanhallitus hyväksyi eniten ääniä saaneen idean toteutettavaksi. Siinä tehdään jokirannan läheisyyteen, keskustan alueelle noin kilometrin pituinen luontopolku, jonka varrelle rakennetaan esimerkiksi nuotiopaikka ja oleskelukatos.

Kuva 65. Teuvan jokirantareitti valmistuu loppuvuodesta 2020. (Kuva: Teuvan kunta)

Toinen pilotointivaiheeseen edennyt kehitysidea liittyy palvelujen verkottamiseen, tällä kertaa skaalattuna pieneen mittakaavaan, Teuvan kunnan kylien välille. Liikkuvan palvelumallin, *Teuvabiilin*, avulla myös kylissä asuvat ikäihmiset pääsevät osalliseksi tapahtumiin ja ennaltaehkäisevän toiminnan pariin. Tavoitteena on aktivoida ikäihmisten arkea, tuoda ihmisiä yhteen ja samalla elvyttää kyläkulttuuria.

Esiselvityksenä tehdyssä kyselyssä ikäihmiset toivoivat seuraavia palveluja kyliin:

- erilaiset sairaanhoitajan ottamat kokeet ja näytteet
- päivittäistavarakaupan palvelut
- apteekkipalvelut
- reseptien uusinnat
- terveystarkastus
- yhteisiä ruokailuja ja kahvitteluhetkiä
- oman tietokoneen/tabletin/puhelimen ohjelmistojen päivittäinen ja käyttömahdollisuudet.

Teuvabiili-pilotissa eri tahot, vapaaehtoisjärjestöt ja julkiset organisaatiot, tuottavat palveluja liikkuvaan palvelumalliin. Pilotissa vuokrataan asuntoauto tai muu erottuva kuluneuvo, jolla palveluja viedään kylille. Jokaisessa kylässä on myös mahdollisuus toimia kiinteässä toimipisteessä palvelun niin vaatiessa. Toimintaa järjestetään 1–2 kertaa kuukaudessa neljän päivän jaksoissa. Neljän päivän aikana kierretään kylät, kaksi kylää päivässä vaihtuvin teemoin. Teemoja ovat päivittäinen hyvinvointi, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä opastus ja neuvonta digitaalisten palvelujen käytöstä ja asioinnista. Pilotin avulla pystytään testaamaan ja kokeilemaan uudenaikaista tapaa tarjota monitoimipalvelua kuntalaisille. Pilotista tavoitellaan pysyvää toimintamallia palvelujen jalkauttamiseen.

Kuva 66. Teuvabiilillä toimintaa! -pilotti alkoi huhtikuussa 2020 ja päättyi kesällä 2021. Tavoitteena on kehittää liikkuvia palveluja Teuvan kylissä ja taajamissa. (Kuva: Teuvan kunta)

LÄHTEET

- Aarveaara, E. (toim.) (2015) Suomalainen maaseututaajama muutospaineessa - Suomalainen maaseututaajama 2010-luvulla –tutkimushankkeen loppuraportti. Lahden ammattikorkeakoulu. 164 s. Lahden ammattikorkeakoulu Oy:n julkaisusarja, osa 3. ISBN 978-951-827-225-3.
- Aarveaara, E. & Rönkkö, E. (2015) Maaseututaajamien rakennettu ympäristö aluehistorian ja kulttuuriperinnön näkökulmista. Maaseudun uusi aika 3:2015. S. 5-19. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: http://www.mua-lehti.fi/arkisto/3_15/aarveaara-ronkko.pdf.
- Aldrich, D. & Meyer, M. (2015). Social Capital and Community Resilience. *American Behavioral Scientist*. [Verkkolehti]. Vol. 59:2. S. 254–269. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>.
- Allen, C. R.; Birge, H. E.; Bartelt-Hunt, S.; Bevans, R. A.; Burnett, J. L.; Cosens, B. A.; Cai, X.; Garmestani, A. S.; Linkov, I.; Scott, E. A.; Solomon, M. D. & Uden, D. R. (2016). Avoiding Decline: Fostering Resilience and Sustainability in Mid-size Cities. *Sustainability*. Vol. 8:9. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/su8090844>.
- Arkko, H. (2013) Kun kasvu loppuu - Näkökulmia taantuvan alueen maankäytösuunnitteluun. Yhdyskuntasuunnittelun opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Ympäristötekniikan koulutusohjelma. [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66489/Arkko_Henna.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Beitske, B. & Boelens, L. (2011). Self-organization in Urban Development: Towards a New Perspective on Spatial Planning. *Urban Research & Practice*. Vol. 4:2. S. 99-112. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/17535069.2011.579767>.
- Bevan, M. (2009). Planning for an Ageing Population in Rural England - The Place of Housing Design. *Planning Practice and Research*. [Verkkolehti] Vol. 24:2. S.233-249. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/02697450902827386>.
- Bontje, M. & Musterd, S. (2012) Understanding shrinkage in European regions. *Built Environment*. Vol. 38:2. S. 153-161. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.jstor.org/stable/i23794046>.
- Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat. Stadtbau Ost [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.staedtebaufoerderung.info/StBauF/DE/Programm/Stadtbau/StadtbauOst/stadtbauOst_node.html.
- Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung. Bund-Länder-Bericht zum Programm Stadtbau Ost [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.bbsr.bund.de/BBSR/DE/veroeffentlichungen/ministerien/bmvbs/sonderveroeffentlichungen/2012/DL_BundLaenderBericht.pdf?__blob=publicationFile&v=2.
- Bäcklund, P.; Häkli, J. & Schulman, H. (toim.) (2002). Osalliset ja osajat. Kansalliset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus. [Viitattu 9.8.2020] ISBN 9516628478 (sähköinen). Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/book/951-662-847-8>.
- Czesław, A.; Vepsäläinen, M.; Strandell, A.; Hiltunen, M.; Pitkänen, K.; Hall, C. M.; Rinne, J.; Hannonen, O.; Paloniemi, R. & Åkerlund, U. (2015). Vapaaajan asuminen Suomessa – Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155089>.
- Elshof, H. & Bailey, A. (2015). The Role of Responses to Experiences of Rural Population Decline in the Social Capital of Families. *Journal of Rural and Community Development*. Vol. 10:1. S. 72–93. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/11370/69a85f40-628a-4bab-99c0-cc066e5bf255>.
- Finlex. Lainsäädäntö. [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajanta-sa/1999/19990132#L1P6>.
- Haase, A.; Hospers, G. J.; Pekelsma, S. & Rink, D. (2012). Shrinking Areas: Front-Runners in Innovative Citizen Participation. Haag: European Urban Knowledge Network. 82 s. ISBN 978-94-90967-06-2.
- Haukkala, T. (2011) Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Helsinki: Sitra. 56 s. Sitran selvityksiä 54. ISBN 978-951-563-770-3.
- Helminen, V. (2016) Väestömäärä takaa taajaman palvelut [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Rakennettu_ymparisto/Vaestomaara_takaa_taaajan_palvelut\(40163\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Rakennettu_ymparisto/Vaestomaara_takaa_taaajan_palvelut(40163)).
- Helminen, V.; Tiitu, M.; Nurmio, K. & Ristimäki, M. (2016) Suomen taajamarakenne – Taajamien seututason luokittelu. Helsinki: Suomen ympäristökeskus (SYKE). 52 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32:2016. ISBN 978-952-11-4641-1.
- Herrmann, D. L.; Shuster, W. D.; Mayer, A. L. & Garmestani, A. S. (2016). Sustainability for shrinking cities. *Sustainability*. Vol 8:9. [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.3390/su8090911>.
- Hermans, M. & Ročak, M. (2014) Zachte G: a modern approach towards building networks for young people in a shrinking region. [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://generationengerechtigkeit.info/wp-content/uploads/2014/06/zachte-g.pdf>.

- Hoekstra, M.S.; Hochstenbach, C.; Bontje, M.A. & Musterd, S. (2018) Shrinkage and housing inequality: Policy responses to population decline and class change. *Journal of Urban Affairs*. [Verkkolehti]. Vol. 42:3. S. 333-350. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1457407>.
- Hollander, J. B.; Pallagst, K.; Schwarz, T. & Popper, F. J. (2009). Planning shrinking cities. *Progress in planning*, Vol. 72:4. S. 223-232. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.semanticscholar.org/paper/Planning-Shrinking-Cities-Hollander-Pallagst/f0643a12c8266fc0c4ed35806501efc14d0248ea>.
- Huhta, J. & Pyykkönen, T. (2013) Kolmasosa työssäkäyvistä pendelöi. Tilastokeskus [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-04-11_001.html.
- Huusko, S. Puolanka: Finland's 'best worst' dying town [verkkoaineisto]. [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.bbc.com/worklife/article/20191113-puolanka-finland-worlds-most-pessimistic-town>.
- Hynynen, R. (toim.) (2017). Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Helsinki: Ympäristöministeriö. 111 s. Ympäristöministeriön raportteja 4:2017. ISBN 978-952-11-4726-5. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4726-5>.
- Isojoen kunta (2016). Isojoen kunnan laaja hyvinvointisuunnitelma 2017–2020. Saatavissa: <https://www.iso-joki.fi/tiedostot/Keskushallinto/Laaja-hyvinvointikertomus2017-2020.pdf>.
- Järvensivu, T. (2015). Verkostotyön teoriaa ja verkoston arviointia. Teoksessa: Ilo kasvaa liikkuen ohjelma-asia-kirjan kirjoittamisen taustalla. Valo S. 17-39.
- Kalliala, M. Mitä pitäisi tehdä taajamille? [verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/11/12/mita-pitaisi-tehda-taajamille>.
- Karjooen kunta (2018). Karjooen kuntastrategia 2025. Saatavissa: https://www.karjooen.fi/tiedostot/Karjooen-kuntastrategia_valthyv20062018.pdf.
- Kauhajoen kaupunki (2018). Kauhajoen kaupungin strategia 2025. Saatavissa: <https://www.kauhajoki.fi/tiedostot/299Strategia.pdf>.
- Kohonen, K. & Tiala, T. (2002) Johdanto. Teoksessa Kohonen, K. & Tiala, T. (toim.). Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Helsinki: Sisäasianministeriö ja Suomen Kuntaliitto. S. 5-9. ISBN 951-734-450-3.
- Koponen, P.; Borodulin, K.; Lundqvist, A.; Sääksjärvi, K. & Koskinen, S. (2018) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa, FinTerveys 2017 -tutkimus. Helsinki: Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-343-105-8 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>.
- Kuntaliitto. Väestöennuste 2019-2040: Väestökato on voimakkainta pienissä kunnissa [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2019/vaestoennuste-2019-2040-vaestokato-voimakkainta-pienissa-kunnissa>.
- Lampen, A. & Ozwar, A. (edit.) (2008) *Schrumpfende Städte - Ein Phänomen zwischen Antike und Moderne*. Böhlau Verlag. Köln. ISBN 3412202177.
- Lassila, J.; Määttä, N. & Valkonen, T. (2007) Ikääntymisen taloudelliset vaikutukset ja niihin varautuminen. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. 136 s. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 10/2007. ISBN 978-952-5631-29-6.
- Liikennevirasto (2018) Henkilöliikennetutkimus 2016 Suomalaisten liikkuminen. Helsinki: Liikennevirasto, 130 s. Liikenneviraston Tilastoja 1/2018. [Verkkopublication]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/Lti_2018-01_henkilöliikennetutkimus_2016_web.pdf.
- Lindén, J.; Linna-Angelvaara, L.; Liinamaa, A.; Matinlassi, M.; Lehtiö, S.; Hassi, L.; Meritähhti, L.; Koponen, V.; Saari, A. (2017). Asuntokannan ja asuinolojen kehittäminen kasvukeskusten ulkopuolella. Helsinki: Ympäristöministeriö. 92 s. Ympäristöministeriön raportteja 23:2017. ISBN 978-952-11-4759-3. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4760-9>.
- Lintunen, J. (2019) Yhä useampi ikäihminen asuu kotona – yli puolet pientaloissa [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/yha-useampi-ikaihminen-asuu-kotona-yli-puolet-pientaloissa/>.
- MAL, ARA ja MDI (2020). Kaupunkiseutujen ja kuntien asuntopoliittisten ohjelmien arviointi ja kehittäminen. MAL-verkosto ja ARA. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: https://www.ara-hankepankki.fi/project/get_file/528/28cbe972997107ec/download.
- Malkamäki, E. (2020) Etätyössä on saumaa pikkukunnille. *Turun Sanomat* 4.1.2020.
- Mattila, J. (2012). Teema-asumisen mahdollisuudet. Teoksessa: Kuisma, J. (toim.) Asumisen vapaus. Helsinki: Maahankeino. S. 108-116. ISBN 978-952-5870-81-7.
- McGranahan, D. A.; Wojan, T. R. & Lambert, D. M. (2011) The rural growth trifecta: outdoor amenities, creative class and entrepreneurial context. *Journal of Economic Geography*. [Verkkolehti]. Vol. 11:3. S. 529-557. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://naldc.nal.usda.gov/download/49818/PDF>.
- Murto J, Kaikkonen R, Pentala-Nikula O, Koskela T, Virtala E, Härkänen T, Koskeniemi T, Jussmäki T, Vartiainen E & Koskinen S. (2017). Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus ATH:n perustulokset 2010-2017 [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: www.thl.fi/ath.
- Mäntysalo, R. (2006). Kunnan supistumiskehityksen hallinta – esimerkkinä Suomussalmi. Teoksessa: Hentilä, H.-L.; Mäntysalo, R. & Soudunsaari, L. (toim.) *Ekotehokkuus Supistuvissa ja Kasvavissa Taajamissa: Muuttuvan*

- yhdyksuntarakenteen fyysinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. Oulu: Oulun yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Yhdyskuntasuunnittelun laboratorio. S. 80-87. Julkaisu B 27, 2006. ISBN 951-42-8178-0.
- Nykänen, K. (2015). Kohti systemaattista verkostoitumista. Teoksessa: Jyrämä, A. & Mattelmäki, T. Palvelumuo-
toilu saapuu verkostojen kaupunkiin. Helsinki: Aalto-yliopisto. S. 137-152. Aalto-yliopiston julkaisusarja.
Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri 1/2015. ISBN 978-952-60-6059.
- Nyyssölä, S., Ahola, H. & Makkonen, J. (2017). Erityisryhmien asuntomarkkinakatsaus 2017. Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus (ARA). 20 s. [Viitattu 9.8.2020] ISSN 1237-1288 (sähköinen). Saatavissa: https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asuntomarkkinat/Katsaukset_2017/Erityisryhmien_asunto-markkinakatsaus_2017.
- Partanen, M. & Lehtovaara, M. (toim.) (2019) Täydentäen toimivaa – Asumisen ja palveluiden yhdistämi-
nen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 142 s. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muis-
tioita 2019:38. [Viitattu: 9.8.2020]. ISBN 978-952-00-4073-4 (sähköinen). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4073-4>.
- Pitkänen, K. & Vepsäläinen, M. (2008) Foreseeing the future of second home tourism. Case Finnish media and
policy discourse. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism. Vol. 8:1, s. 1-24.
- Raatikainen, S. (2004). Pienenevän infrastruktuurin suunnittelu ja hallinta. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Teknilli-
nen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto. Oulu. 294 s. 951-42-7293-5.
- Rappe, E., Kotilainen, H., Rajaniemi, J. & Topo, P. (2018) *Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö*.
Ympäristöopas, Ympäristöministeriö.
- Rehunen, A., Rantanen, M., Lehtola, I. & Hiltunen, M.J. (toim.) (2012) Palvelujen saavutettavuus muutoksessa
– Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdolli-
suudet. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. 131 s. Raportteja 88. ISBN 978-952-10-6526-2.
- Riihimäki, M., Laitinen, T., Koskinen, T. & Aro, K. (2019). Kuntien ARA-vuokra-asuntojen korjaaminen ikäänty-
neiden asumiseen sopivaksi. Helsinki: Ympäristöministeriö. 76 s. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:15.
ISBN: 978-952-361-004-0.
- Roy, B., Riley, C., Sears, L. & Rula, E. Y. (2018) Collective Well-Being to Improve Population Health Outcomes:
An Actionable Conceptual Model and Review of the Literature. American Journal of Health Promotion. Vol
32:8. S. 1800-1813. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0890117118791993>.
- Rönty, H. Naapurien ideasta kasvoi taianomainen ilmiö – tuhat jäälyhtyä valaisee pienet kylätiet [verkkoai-
neisto]. [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9389668>.
- Schmidt-Thomé, K. (2015) Between fulfilment and vitiation – Discerning incapacitation in urban regeneration;
Kaupunkien kehittämisprojektit täyttymyksen ja vesittymisen välimaastossa. Väitöskirja. Aalto-yliopisto,
Maankäyttötieteiden laitos. Espoo. 164 s.
- Scott, M. J., Gallent, N., & Gkartzios, M. (2019). The Routledge Companion to Rural Planning. Routledge. New
York. 670 s. ISBN 9781138104051.
- Sepp, V. & Veemaa, J. (2017) Shrinking regions and innovative solutions: entrepreneurship, employment and
the accessibility of services. Tartto: Tartu Ülikool Rake. 59 s. [Viitattu 9.8.2020] Saatavilla: <https://www.digar.ee/viewer/en/nlib-digar:328682/288446/page/1>.
- Shergold, I., Parkhurst, G. & Musselwhite, C. (2012) Rural car dependence: An emerging barrier to commu-
nity activity for older people. Journal Transportation Planning and Technology. [Verkkoalehti]. Vol. 35:1. S.
69–85. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/03081060.2012.635417>.
- Singelenberg, J., Stolarz, H. & McCall, M. (2014). Integrated Service Areas: An Innovative Approach to Housing,
Services and Supports for Older Persons, Ageing in Place. Journal of Community & Applied Social Psychol-
ogy. Vol. 24:1. S. 69–73 [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/casp.2175>.
- Sitra. Mistä oikeastaan olikaan puhe? [verkkoaineisto]. [viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/mista-oikeastaan-olikaan-puhe/>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto (2017). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelu-
jen parantamiseksi 2017–2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 40 s. Sosiaali- ja terveysministeriön
julkaisuja 2017:6. ISBN 978-952-00-3960-8 Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3960-8>.
- Suomen virallinen tilasto (2019) Kuntien avainluvut. Asuntokuntien lukumäärä [Verkkoaineisto]. [Viitattu
9.8.2020]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2020&active1=SSS>.
- Suomen virallinen tilasto (2018) Kuntien avainluvut. Työllisyysaste [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saata-
vissa: <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=SSS&year=2020>.
- Suomen virallinen tilasto. Käsitteet. Taajama [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/taajama.html#tab2>.
- Suomen virallinen tilasto (2019) Rakennukset ja kesämökit. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 9.8.2020].
ISSN=1798-677X (sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/rakke/2019/rakke_2019_2020-05-27_tie_001_fi.html.
- Suomen virallinen tilasto (2019) Väestöennuste. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 9.8.2020]. ISSN=1798-5137
(sähköinen). Saatavissa: http://www.stat.fi/til/vaenn/2019/vaenn_2019_2019-09-30_tie_001_fi.html.

- Suomen virallinen tilasto (2012) Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 9.8.2020]. ISSN=1797-5379 (sähköinen). Saatavissa: https://www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tie_001_fi.html.
- Strandell, A. (2017). Asukasbarometri 2016–Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. 140 s. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19:2017. ISBN 978-952-11-4846-0. Synonymisanakirja [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.synonymit.fi/elinvoima>.
- Taegen, J. (toim.); Verma, I.; Leppänen, S.; Merinen, J. & Nykänen, P. (2019). Elinvoimainen taajama, Työpaperi1, Lähtötilanteen kartoitus ja kehittämisprosessin kuvaus. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos. 32 s. Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri 3:2019. ISBN 978-952-60-8408-4.
- Taegen, J.; Verma, I. & Sanaksenaho, P. (2018). Taajamasta palvelutaajamaksi. Muuttuva yhteiskunta – Muuttuvat palvelut -tutkimushanke. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 88 s. ISBN 978-952-11-4913-9.
- Teuvan kunta (2017). Kuntastrategia. Saatavilla: <https://teuva.fi/hallinto/saannottaksat-strategiat/kuntastrategia>.
- THL (2019) Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2018. Helsinki: THL. 26 s. Tilastoraportti 41:2019. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/handle/10024/138808>.
- Tietjen, A. & Jørgensen, G. (2016) Translating a wicked problem: A strategic planning approach to rural shrinkage in Denmark. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 154, S. 29-43. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204616300202>.
- United Nations. World Population Prospects [Verkkoaineisto]. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://population.un.org/wpp/>.
- Vauhkonen, J. (2011). Kaikki pikkukaupunkien ja kirkonkylien puolesta. Maankäyttö. Vol 2011:3. S. 6-10.
- Vauramo, E. & Rynänen, O. (2019). Sote – pyramidista palveluverkkoon. Ikääntyminen ja niukka tulevaisuus. Kunnallisanalan kehittämissäätiö. 122 s. Kunnallisanalan kehittämissäätiön julkaisu 29:2019. [Viitattu 9.8.2020] ISBN 978-952-349-036-9. Saatavissa: <https://kaks.fi/julkaisut/sote-pyramidista-palveluverkkoon-ikaantymisen-ja-niukka-tulevaisuus/>.
- Verma, I. (toim.) Taegen, J., Vauramo, E. & Leppänen, S. (2019) Elinvoimainen taajama Työpaperi 2 – Kaveria ei jätetä. Aalto-yliopiston julkaisusarja Taide + Muotoilu+ Arkkitehtuuri, 5/2019.
- Visvizi, A. & Lytras, M.D. (2018). It's not a fad: Smart cities and smart villages research in European and global contexts. *Sustainability*. Vol 10:8. [Viitattu: 9.8.2020]. Saatavissa: DOI: 10.3390/su10082727.
- Von Reichert, C. & Berry, H. (2019). Rural–urban patterns of disability: The role of migration. *Population, Space and Place*. [Verkkolehti]. Vol. 26:1. [Viitattu 9.8.2020] Saatavissa: <https://doi.org/10.1002/psp.2271>.
- Väisänen, R. (2019) Kohti kestäviä yhdyskuntarakenteita – resilienssin suuntaviivat väestöltään vähenevillä seuduilla. Diplomityö. Aalto-yliopisto. Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Arkkitehtuurin laitos. Espoo. 138 s.
- Wagenaar, H. (2007). Governance, complexity, and democratic participation. How citizens and public officials harness the complexities of neighbourhood decline. *The American Review of Public Administration*. Vol. 37:1. S. 17–50. [Viitattu 9.8.2020]. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/0275074006296208>.
- Walker, B. & Salt, D. (2006). Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World. Washington DC: Island Press.
- WHO, (2007) Global age-friendly cities: a guide. World Health Organization. 82 s. ISBN: 9789241547307.
- Ylönen, A. (2000). Kaupunki ja maaseutu tietoyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. 97 s. ISBN 978-951-4449-90-1.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-248-8 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF